

1930; a. (J. Hora): Z revuí a časopisů, Čes. slovo 9. 2. 1933; zsl. (A. Novák): Kritického měsíčníku N. v. ..., LidN 24. 1. 1934 + N. v., LidN 19. 1. 1935 + Z posledního sešitu N. v. ..., LidN 28. 5. 1935 + Kritický měsíčník N. v. ..., LidN 18. 7. 1936 + (ill) Nový sešit N. v. ..., LidN 3. 7. 1937; B. (E. Bass): Obnovená N. v., LidN 14. 2. 1941 + N. v., LidN 11. 10. 1941; tk. (F. Trávníček): Z našich vědeckých časopisů, LidN 14. 5. 1941; J. M. (Machoň): N. v. zahájila nový ročník, LidN 26. 2. 1944; A. Beer: Cenzura ve válečných ročnících N. v., Naše věda 24, 1946/47, s. 284.

zj

Naší mládeži

1873–1892

Beletristický, vzdělávací a zábavný časopis pro dospělejší mládež.

Podtitul: 1873–75 (roč. 1–2) Zábavo-poučný list pro mládež dospělejší; 1876 – září 1882 (roč. 3–8) Časopis pro mládež dospělejší; říjen 1882 – září 1883 (roč. 9) Zábavný a lehce poučný časopis pro mládež dospělejší; říjen 1883–1892 (roč. 10–18) Zábavný a lehce poučný obrázkový časopis pro mládež dospělejší. – *Redaktor:* 1873–92 (roč. 1–18) J. V. Krátký. – *Majitel a vydavatel:* 1873 – únor 1887 (roč. 1–13) J. V. Krátký, Planá u Tábora, od srpna 1875 (roč. 5) Sušice; březen–prosinec 1887 (roč. 13) nákladem J. R. Vilímka v Praze; 1888–92 (roč. 14–18) vydavatel J. Vilímek, nakladatel J. R. Vilímek v Praze. – *Periodicita:* 1873–82 (roč. 1–8) měsíčník; roč. 1 vycházel od února do prosince 1873, poté docházelo ke zpoždění čísel a 2. roč. se protáhl do prosince 1875, kdy vyšlo poslední, 12. číslo; roč. 3 (1876) vycházel pravidelně od ledna do prosince, ale 4. roč. měl opět zpožděná čísla, vycházel od 1877 do dubna 1878; 1878–82 (roč. 5–8) čas. vycházel pravidelně od října do září, vždy 12 čísel; 1882–85 (roč. 9–11) čtrnáctideník, od října do září vždy 24 čísel; 1885–92 (roč. 12–18) měsíčník, z toho roč. 12 od listopadu 1885 do října 1886, 1887–92 (roč. 13–18) od ledna do prosince 12 čísel.

Jeden z předních literárních časopisů pro mládež v 2. polovině 19. století věnovaný původní tvorbě českých autorů. Vycházel z iniciativy učitele J. V. Krátkého (1845–1894) a přes klopotné začátky, kdy soukromé nakladatelské úsilí vázalo na finančních nesnázích, se mu dařilo naplnovat vytyčený program zábavy a upevňování vědomostí mládeže prostřednictvím beletrie a naučných článků. Tuto naučnou část tvořily stati životopisné, kulturněhistorické, dějepisné, literárněhistorické, národopisné, zeměpisné, cestopisné, přírodovědné a technické, které byly buď ryze odborné, nebo – a to častěji – beletrizované. Souhrn vědomostí měl poskytnout 1889 (roč. 15) pokus o malý encyklopedický slovník od V. Drbohlava. Obsah časopisu doplňovala část zábavná, přinášející v oddíle *Rozmanitosti* hádanky, rébusy, šarády, koníčky, hlavolamy, anekdoty a aforismy i zajímavé informace a citáty. Ilustrace byly v N. m. zpočátku zastoupeny portrétními kresbami osobností k životopisným článkům a instruktivními ilustracemi k článkům odborným, od 10. roč. (1883/84) byla beletrie provázena bohatými celostránkovými i drobnějšími ilustracemi, v některých číslech i barevnými reprodukcemi. Pro včasné předplatitele poskytoval vydavatel od 5. roč. (1878/79) prémie podle výběru v rozsahu jednoho až čtyř svazků z proměnlivého počtu publikací (od 1 do 10 knih) v jednotlivých ročnících.

Tak jak se původní, velmi omezený autorský sbor, prakticky tvořený prozaikem B. M. Hornofem (dobrodružné historické příběhy na pokračování) a autory veršů V. Molnárem (pseud. V. Miloš), J. Soukalem, L. Ungrem a F. R. Vognerem, rozrůstal a od počátečních vydavatelských potíží se dospělo k pravidelnosti a zvětšení rozsahu, tak se také postupně zvedala úroveň časopisu, zvláště když tu 1879–92 soustavně publikoval K. V. Rais (verše, povídky i osobně laděné medailony různých osobností) a řidčeji i další autoři, jako A. Heyduk, S. Podlipská (povídka na pokračování *Silvestrovská noc*), ojediněle pak mladí R. Jesenská, J. Kožíšek, J. S. Machar, F. S. Procházka, F. X. Svoboda a R. Svobodová. Záslouhou jediného redaktora si časopis po celou dobu vycházení v podstatě uchoval neměnnou podobu. Příspěvateli listu byli především učitelé, v menší míře i kněží, kteří zde publikovali povětšinou zároveň poezii, prózu i články vzdělávací. V příspěvcích převažoval zřetel pedagogický, zvláště lyrika zdůrazňovala vlastenectví, lásku k domovu, k rodičům a Bohu, nabádala k ušlechtilosti, pracovitosti a hospodárnosti; epické básně pěstovaly národní hrdost, vyzdvihovaly slavné osobnosti české historie jako vzory chování, tiskly se i veršované bajky a žertovné deklamace. V prozaické části dominovaly rozsáhlejší historické povídky se silnou vlasteneckou a mravní tendencí (J. Braun, A. Dostál, F. Hrnčíř, K. V. Rais), dobrodružné prózy plné tajemných a bizarních romantických rekvizit (K. Bubník: Travič v dolech jílovských,

M. B. Hornof: Spiklenci, Pomsta šílené ženy, Kniže ničema aj.) a cestopisy. Doplněk těchto obsáhlejších prací, otiskovaných na pokračování, tvořily rozmanité drobnější žánry: historické črty ilustrující školní dějepis, prózy vzpomínkového typu, mravoučné povídky s příklady dobra a milosrdenství, žánrové obrázky ze současnosti, líčení, prozaické bajky, humoresky, drobné texty k ilustracím i aktuální reportáže (např. Obrázky z naší výstavy od F. S. Procházky, komentující jubilejní pražskou výstavu 1891, Z Prahy k moři Baltickému v balonu od J. R. Vilímka, Do výše 12 000 metrů od F. Vaňka). V naučné části se několikrát vyskytla na pokračování pojednání o literatuře, například anonymní stať o básnictví, dále Krátký přehled literatury české a zejména články J. Šafránka o vzkříšení českého národa literaturou a Studie o novém básnictví českém, shrnující tvorbu od J. Kollára až po ruchovce a lumírovce S. Čecha, J. V. Sládka a J. Vrchlického. – Menší význam měla v časopise překládaná literatura. Zprvu šlo hlavně o bajky (La Fontaine, Fénelon, Phaedrus) a veršované pohádky (H. Ch. Andersen), pověsti i národní písně různých národů v překladech J. E. Hulakovského, J. Nečase, J. Vítky, postupně i o jiné verše hlavně německých a polských autorů (E. Geibel, H. Heine, J. W. Goethe; V. Syrokomla, A. E. Odyniec, M. Konopnicka) vesměs v překladech J. Nečase. Ukázkou z Mazyepy G. G. Byrona pořídil F. S. Procházka. V prozaických převezech převažovala orientace na slovanské literatury, polskou, ruskou, srbskou a chorvatskou a i zde s důrazem na bajky, pohádky a pověsti, a teprve později se vedle příběhů pro mládež na pokračování od J. Verna (Mezi nebem a zemí, překlad J. Pšenička) a K. Maye (mj. Syn lovců medvědů, překlad J. Pekař) začaly řídit objevovat i práce autorů, jejichž hlavní působíště bylo mimo oblast literatury pro mládež (I. Krasicki, H. Sienkiewicz, E. Souvestre aj.). K nejčastějším překladatelům prózy patřili z polské J. Hudec, K. Škába a pseudonym L. Lyrský, ze srbské J. Wagner (i z ruské a bulharské) a J. Vítek, který také uváděl chorvatskou prózu a bosenskou pohádky, z francouzské pak B. Čermák, K. V. Kuttan a E. Musil Daňkovský. Italské bajky uváděl J. Trnavský, španělské J. Sedláček a latinské A. Grigar. – Jako *autoři poezie* se během let vystřídali: O. Auředníček, L. Benýšek, J. Borl, B. Bouška, B. Čermák, V. A. Černý, M. Červenka, F. Doucha,

I. Geisslová, L. Grossmannová Brodská, A. Heyduk, V. Hornof (z pozůstalosti), F. Hrnčář, J. Hudec, J. E. Hulakovský, F. Hyšman, K. Chalupa, J. J. Janoušek, R. Jesenská, K. Jiránek, K. Kádner, F. Kaiser, B. Klimšová, A. Kosina, J. Košín (podp. J. K. z Radostova), S. A. Košťál, J. Kozel, J. Kožíšek, J. V. Krátký, C. Kredba, F. V. Krch, K. V. Kuttan (i podp. Kuthan), G. J. Lašek, J. S. Machar, J. Milota, E. Miřiovský, V. Molnár (i pseud. V. Miloš), E. Musil Daňkovský, J. Nečas, B. Patera, B. Peška, V. Petřů, V. Pittnerová (podp. V. G. Pittnerová), F. Polášek, A. Potěhník, F. S. Procházka, K. V. Prokop, K. V. Rais, K. Rank, O. Sadovský, A. Skůček, J. Skuhřavý, P. Sokolová, J. Soukal, A. M. Svoboda Zásmucký, F. J. Svoboda, F. X. Svoboda, J. Svoboda (pseud. J. S. Mikulášský), T. Šobr, L. Unger, V. Veverka, J. Vítek, F. R. Vogner, F. M. Vrána, B. Vrzal, J. Vřesnický (i podp. Jan Nálevka) aj. *Prózy a poučné články* na rozhraní beletrie a naukové literatury zde výrazněji publikovali: F. J. Andrlík, L. Benýšek, J. J. Berger, J. Braun, K. Bubník, B. Čermák (i cestopisná literatura), K. Čermák, V. A. Černý, A. Dostál, V. Eksler, F. Faktor, J. Fišer, J. Flekáček, B. M. Hornof, J. K. Hraše, J. E. Hulakovský, G. Jaroš, Č. Kalandra (i pseud. Č. Orlický a X. Čekal), F. V. Kodym (i cestopisná literatura), R. J. Kronbauer, K. V. Kuttan (i podp. K. V. Kuthan), G. J. Lašek, V. Lužický, G. N. Mayerhoffer, B. Mellanová, V. Petřů, S. Podlipská, F. Polášek, F. S. Procházka (i pseud. Fr. Faustýn a Faustín), K. V. Rais (i podp. K. V. Rais-Bělohorský), J. Renner (i podp. J. Renner-Podolský), S. Řehák Kamenický (i podp. S. Kamenický), V. Řezníček, V. J. Sladomel, J. Soukal, F. Stránecká, A. Svoboda, R. Svobodová, O. Sýkora (podp. O. S. Kostelecký), V. Špaček, A. B. Šťastný, T. E. Tisovský, Č. Tonder, K. V. Tuček, F. Vaněk, V. Veverka, J. R. Vilímek, J. Vítek, J. Wagner (i cestopisné črty). *Odbornými články* přispěli: J. V. Bohuslav (i pseud. Bohuš Radenský), K. Čermák, B. Katzer, K. Klír, J. K. Martínek, A. Mattuška, V. Molnár (pseud. Vilém Miloš a V. Malina), E. Musil Daňkovský, R. Pokorný (studie o Trenčíně), F. Polívka, A. Sochor, J. Soukal, K. Srp, J. Stejskal, J. Šafránek, A. B. Šťastný, K. Štědrý (i podp. Š.-Indický), B. L. Tyšler, J. Vítek, Č. Zíbrt (národopisná studie) aj. *Ilustrace zajišťovali zejména*: V. Černý, F. Jenewein, A. a K. Liebscherovi, V. Oliva, J. Prousek, J. Schikaneder, K. Thuma, J. Věšín a E. Zillich.

LITERATURA: ● ref. N. m.: F. Pražský (Dlouhý), Lit. listy 1883, s. 123; Aristides, NL 18. 9. 1885; -aue- (H. Pittauer), Lit. listy 1886, s. 162 + Lit. listy 9, 1887/88, s. 254; (O. p.), Hlídko lit. 1888, s. 156; an., Učitelské listy 30. 3. 1889 ●.

vv

Nášim dětem

1889

Almanach reprezentující literární, výtvarnou a hudební tvorbu pro mládež 80. let 19. století.

Almanach s podtitulem *Kniha pro potěšení mladých srdcí a myslí* uspořádal F. Táborský. Vyšel nákladem Ústřední matice školské v Praze a 1890 znovu ve 2. vydání. Jednotlivým prvkem poměrně různorodého obsahu byla pořadatelova snaha soustředit nejlepší práce básníků, prozaiků, výtvarníků a hudebních skladatelů, ať už přímo určené mládeži, nebo jako četba pro ni vhodná. Poslání almanachu bylo vyjádřeno mottem, které je obsáhlým citátem z Komenského Informatoria školy mateřské.

Vlastní almanach zahajovala vlastenecká báseň pořadatele, který zde pod šifrou T. otiskl ještě další básně a říkadla. Z básníků je dále nejhojněji zastoupen J. V. Sládek (některé básně jsou přetištěny z jeho sbírek pro mládež), verši přispěli ještě I. Geisslová, A. Heyduk, K. V. Rais a J. Vrchlický. *Pohádky* v almanachu publikovali J. Zeyer a E. Krásnohorská, historické *povídky* J. Braun a A. Jirásek a životopisnou *povídku* J. Úlehla. *Umělecko-naučnou prózu* zde otiskli J. Kafka (přírodověda), J. Kořenský (cestopis) a V. Kurz (vlastivěda). *Z cizích literatur* přinesl almanach dva cykly ukázek z čítanek L. N. Tolstého, nazvané *Ze slohových prací žáků jasnopoljanských*, a několik francouzských próz beletristických a naučných (mj. A. Dumas st., A. de Lamartine, J. Michelet a É. Souvestre). Obojí vybral a přeložil J. Mrázek. Textová část almanachu byla doprovázena četnými obrázky. Z díla M. Alše otiskl pořadatel (kromě ilustrací k oběma historickým povídkám a k některým básním) i čtyři kartonové celostránkové přílohy s náměty ročních dob. Další příspěvky ilustrovali J. Douba, K. Krejčík, K. Liebscher, V. Mašek

a K. Štapfer. Jako hudební přílohu přinesl almanach písň K. Bendla na texty básní J. V. Sládky s názvem *Šest písní pro mladý svět*.

LITERATURA: ● ref. N. d. (an.): NL 13. 12. 1889; Zlatá Praha 7, 1889/90, s. 35; Světozor 24, 1889/90, s. 48; Hlas národa 20. 11. 1890 ●.

sm

Naučení rodičům

Kolem 1500

Veršovaná příručka šlechtické výchovy.

N. r. pravděpodobně vzniklo – podobně jako čítanka antické moudrosti Řeči a naučení hlubokých mudrců, připisovaná J. Českovu – z podnětu Viléma z Pernštejna (jméno Ludvík se však v perňštejnském rodokmenu nevyskytuje). Rozbor verše vedl k domněnce, že autor patřil k literárnímu okruhu Hynka z Poděbrad.

Báseň – složená bezrozměrným veršem – je vložena do úst chlapci, který se představuje jako Ludvík z Pernštejna. Poté se obrací k rodičům s prosbami: nejprve žádá matku, aby se o něho starala, dokud bude malým dítětem, pak otce, aby mu dal v sedmém roce věku dobrého učitele, vedl ho k rozumnému životu a ve vhodném čase mu vybral manželku; další prosby se týkají jednotlivých složek šlechtické výchovy, praktické morálky a náboženského života.

EDICE: Ludvíka z Pernštejna naučení rodičům, jak od nich zvedenu býti sobě žádá, ČČM 1864, s. 63, 178 (ed. A. J. Vrátko); Ludvík z Pernštejna: N. r. (Stará Říše 1928, ed. J. Vašica, opr. vyd. s tit. N. r., Vyškov 1946). ■

LITERATURA: A. J. Vrátko in Ludvíka z Pernštejna naučení rodičům, jak od nich zvedenu býti sobě žádá, ČČM 1864, s. 63; J. Doležal: Dva české spisy výchovné 16. věku, Pedagogické rozhledy 1921, s. 9; J. Vašica in Ludvík z Pernštejna: N. r. (Stará Říše 1928) + in Zrcadlo marnotratných (1940) + in N. r. (Vyškov 1946); J. Hrabák: K poezii renesanční, SaS 1941, s. 110 + in Studie o českém verši (1959, Od husitství k renesanci); Z. Tichá: Verš N. r. a Zrcadlo marnotratných, sb. Studia z dawnej literatury czeskiej, słowackiej i polskiej (Wrocław 1963); J. Kolár: Pernštejnská literatura?, sb. Pernštejnové v českých dějinách (1995).

msl

Jaroslav Nauman

* 28. 4. 1881 Praha

† 4. 12. 1962 Karlštejn

Básník, prozaik, fejetonista, autor písní, dramatických básní a knih pro mládež; spisovatel odborných prací botanických a osvětově výchovných.

1947 si úředně přeměnil jméno na Horný; podepisoval se též Jaroslav Nauman-Horný a Jaroslav Horný-Nauman. – Otec spisovatele Pavla N., bratranec malíře Arno N. (1887–1959). Narodil se v Praze na Malé Straně, kde prožil dětství a vychodil reálku (mat. 1900). Rozhodoval se mezi studiem přírodních věd, lesnictvím a malířstvím, ale na přání rodičů se věnoval úřednické dráze. Přijal místo na magistrátu hl. města Prahy, kde postupně dosáhl funkce vrchního magistrátního komisaře. 1925 na vlastní žádost odešel do výslužby, aby se mohl věnovat přírodním vědám, zejména botanice, a spisovatelství. 1920 se podílel na instalaci národopisné expozice na Světové výstavě v Paříži; kolem 1920 pracoval jako asistent Národopisného muzea v Praze. Žil v Praze, krátký čas v Radotíně u Prahy, Nové Vsi u Sedmihorek u Turnova a od 1929 natrvalo v Karlštejně-Budňanech. Aktivně se podílel na práci v Českosl. obci sokolské jako redaktor časopisů pro mládež; působil též ve skautském hnutí, byl mj. členem Spolku čes. spisovatelů beletristů Máj.

N. dílo je žánrově rozmanité, tematicky se však pohybuje v několika stálých a prostupujících se kruzích: příroda, vlastenectví, morálka. Začínal básněmi, které jednoduchým popěvkovým veršem vyjadřují jednu idyličnost a neproblematické životní principy, jindy mladistvé rozechvění a stesk městského člověka po přírodě (*Písně malostranské*). Inspiračním zdrojem mu byla 1. světová válka (aktivně se jí nezúčastnil) jak v patetických básních aktuální i historizující motivace (*My a jiné básně*), tak v souboru *Válečné glosy*. Od drobnějších forem přešel ve 20. letech k rozsáhlejší prozám, pro něž jsou typické konvenční fabule (proměnlivost vztahu mezi mužem a ženou) a moralistní reflexe, vlastnecko-osvětová tendence a rozsáhlé výkladové partie o přírodním dění. Beletristická forma příběhu tvoří často pouze kostru pro vyjádření osobních dojmů a životních soudů a zásad, mezi nimiž dominuje přesvědčení o nutném návratu k přírodě. Tradičně koncipova-

vané románové a povídkové práce situoval i na Slovensko (*Tajemný pramen*) a do Jugoslávie (*Smírné hory*) a prokládal je popisem tamější přírody. Vztah k sokolství vyjádřil v beletrii i v naučných textech pro mládež, v dramatických scénách a písních (s hudbou K. Pospíšila). Mládeži byly určeny dobrodružné povídky, romány a naukové brožurky. Konvenčnímu vyjadřování a pojetí se vzdaloval v drobných žánrech na pomezí náladové prózy, cestopisné črty a úvahy o přírodě, často ochránářské (soubory *Zemi blíž, Stupně k nebi*). Pro jeho odborné botanické spisy je příznačné citlivé jazykové vyjádření a smysl pro krásu, někdy též odkazy na přírodní motivy v lidové slovesnosti a beletrii (*Duše stromu*). Zálubu pro výtvarné umění N. realizoval příležitostně grafickou úpravou svých knih a ilustračními kresbami (též ve spolupráci s A. Naumanem); v odborných spisech publikoval i vlastní fotografie.

ŠIFRY: J. H., J. N. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Besedy Času* (1914); *Besídka Volné myšlenky* (1925–27); *Cesta* (1918–20); *Čes. svět* (1905–19); sb. *Důvěrné chvíle* (1928); *Hlas národa* (1903–05); *Chvilky v přírodě* (1942–48); sb. *Jaro* (1922); *Jas*; *Lid. noviny* (1933–42); *Lípa* (pro ml.); *Malý čtenář* (1926–27); *Marginálie* (1951); *Nár. osvobození* (1924–26); *Naše doba* (1940); *Naši přírodu*; *Nebojsa* (1919); *Novina* (1915); *Nový kalendář pro občany Republiky československé* (1922); *Pestrý týden*; *Podbrdský list* (Beroun 1922); *Poupě* (1936–48); *Pramen* (1920); *Pravda* (1961); *Právo lidu* (1914); *Skřivánek* (1919–23); *Socialista* (1923); *Svob. slovo* (1955); *Venkov* (1930); *Ženský obzor* (1925); *Živa* (1953–62). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: *Trio* (poetický leták, 1904, s V. Vitingerem a E. Lenským); *Písně malostranské* (BB b. d., 1907); *Dlažbou i mechem* (BB 1911); *Kunini* (P pro ml., b. d., 1912); *Sokolské písně* (b. d., 1913, hudba K. Pospíšil); *Válečné glosy* (FF, B 1918; B Porobou – k svobodě samost. 1918); *My a jiné básně* (1918); *Písně svobody* (1918, hudba K. Pospíšil); *Písně doby* (1918, hudba K. Pospíšil); *Junácké písně* (1918, hudba K. Pospíšil); *Pohádka o princezně žábě a spravedlivém čaroději* (1918); *Jak jsem učil svého synka náboženství* (P 1919); *Kročeje* (D 1919, i prem.); *Kamenná láska* (EE 1919, k leptům A. Naumana); *Dvacátý osmý říjen* (písně, 1919); *Zemi blíž* (PP b. d., 1919); *Dvě* (R 1921); *Tajemný pramen* (P 1922); *Smírné hory* (R 1924); *Spiklenci* (P pro ml., 1924); *Na božišti* (P a úvaha pro ml., 1924); *Podmaněn* (R 1925); *Uzdravená princezna* (D pro ml., 1929); *Ivan a Marie* (P 1929); *Evin hřích* (R 1930); *Únik* (R 1933); *Lovci mamutů* (R pro ml., 1934, též s tit. *Tajemství neznámých hor*; 1936 s tit. *Po neznámé stopě*); *Pět set let* (D 1934, i prem.); *Stupně k nebi* (PP a B, b. d.,

1938); Naše děti (BB pro ml., 1941, ke kresbám M. Fischerové-Kvěchové); Někdo se baví (R 1944); Nezmar (R 1947); Přádeno (BB 1948); Hra s rodnou řečí (BB 1960). – *Ostatní práce*: Sokol, volný myslitel (b. d., 1920); Květ národa Mistr Jan Hus (b. d., 1922); Duše stromu (1925); Umění člověka diluviálního (1925); Naše jehličiny (1925, s N. fotografiemi); Umění člověka primitivního (1926); Vltava (pro ml., 1927); Skalky a skalničky (1942, dopln. vyd. 1946). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Skřivánek (1919–23), Podbrdský list (Beroun 1922), Besídka Volné myšlenky (1925–27), Poupě (1936–41, 1946–48). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: sb. Jaro (1922). ■

LITERATURA: ● ref. Písně malostranské: fs. (F. Sekanina), Zvon 7, 1906/07, s. 650; -a-, Máj 5, 1906/07, s. 697; A. N. (Novák), Přehled 5, 1906/07, s. 827 ●; ● ref. My a jiné básně: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 18, 1917/18, s. 602; A. N. (Novák), Národ 1918, s. 428 ●; ● ref. Válečné glosy: K. H. (Hikl), Naše doba 26, 1918/19, s. 462; -ejč- (F. V. Krejčí), Budoucnost 1, 1918/19, s. 600 ●; L. N. Zvěřina: ref. Kročeje, Lípa 2, 1918/19, s. 800; ● ref. Zemi blíž: Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 20, 1919/20, s. 322; J. Vrba, Pramen 1920, s. 322 ●; ● ref. Dvě: Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 21, 1920/21, s. 405; J. O. N. (Novotný), LidN 29. 5. 1921; V. Z. (Zelinka), Zlatá Praha 1921, s. 284; M. Novotný, Cesta 4, 1921/22, s. 650 ●; drb. (J. Borecký): ref. Smírné hory, Zvon 24, 1923/24, s. 462; ● ref. Duše stromu: M. (E. Masák), Archa 1925, s. 268; Dr. V. M. (Matula), NO 13. 6. 1925 ●; Gamma (G. Jaroš-Gamma): ref. Naše jehličiny, NO 8. 12. 1925; drb. (J. Borecký): ref. Podmaněň, Zvon 26, 1925/26, s. 218; ● ref. Vltava: P. S. (Sula), NO 13. 4. 1927; J. Staněk, Čes. osvěta 24, 1927/28, s. 329 ●; ● ref. Ivan a Marie: V. Brtník, Venkov 5. 9. 1929; L. P. (Ptáček), Čin 1, 1929/30, s. 377 ●; V. Brtník: ref. Evin hřích, Venkov 21. 2. 1931; drb. (J. Borecký): ref. Únik, Zvon 33, 1932/33, s. 362; fn. (F. Němec): ref. Pět set let, RP 30. 5. 1934; ● ref. Stupně k nebi: ru (V. Úlehla), LidN 28. 11. 1938; J. M. (Macek), Naše doba 46, 1938/39, s. 186; b. (V. Běhouněk), Nár. práce 17. 3. 1939; p., LitN 1939, s. 150 ●; bt: J. N. šedesátníkem, LidN 27. 4. 1941; vpa (V. Pazourek): ref. Naše děti, LidN 21. 2. 1942; F. Jirásek: ref. Skalky a skalničky, LidN 9. 6. 1942; J. M.: ref. Někdo se baví, LidN 9. 2. 1945; ● ref. Nezmar: A. Hrubý, KM 1947, s. 320; ej (E. Jungmannová), Kniha a čtenáři 1947, s. 287; M. Š., Obrana lidu 15. 7. 1947 ●; an.: nekrolog, LitN 1962, č. 51–52.

zt

historickém pozadí a s využitím autorovy odborné erudice problematiku mravní odpovědnosti jedince a dějinného dosahu jeho individuální aktivity.

VI. jm. Miloš N., syn přírodopisce a spisovatele Jaroslava N. Po maturitě na gymnáziu (1925; do zrušení 1923 navštěvoval Malostranské gymnázium) studoval 1925–28 na Přírodovědecké fakultě UK obory přírodopis a zeměpis, pak přestoupil na filoz. fakultu, kde se v 1928–32 věnoval českým dějinám (prof. J. Pekař a J. Šusta) a dějinám umění (V. Birnbaum); doktorát získal 1932 prací *Dějiny dolejší konzistoře v letech 1609–1620*. Toto dvojí odborné zaměření mělo zásadní význam jak pro jeho odbornou práci, tak pro jeho literární tvorbu. Po krátké praxi archiváře v Jindř. Hradci byl 1932–38 redaktorem Lid. novin v Praze (tehdy začal publikovat stati, fejetony a črty s širokou kulturní tematikou, zejména z oblasti výtvarné a kulturněhistorické), pak min. úředníkem, zprvu na tiskovém odboru předsednictva vlády a na min. lidové osvěty, po válce na min. školství a informací. 1950–52 pracoval v archivu a knihovně Nár. divadla a nakonec ve Státním ústavu památkové péče a ochrany přírody (této problematice věnoval řadu odborných statí).

N. je typ intelektuálního, erudovaného prozaika, který do svých próz vložil maximum odborných znalostí: v prvním, románovém období zejména z oblasti historické a uměnovědné, ve druhém, povídkovém období hlavně z oblasti přírodovědné. Rodová kronika *Více zlého* (rozšířená záhy v trilogii *Nelze uniknout*) sleduje osudy flanderského soukenického rodu, usazeného v Orlických horách, od poloviny 19. století až do současnosti. Tradiční látka gründerského rozmachu i mravního úpadku starobylé rodiny, demonstrována na konfrontaci děda a vnuka a vyúsťující v novou naději s novým pokolením, je také tradičně pojata v duchu duševně analytické a deterministické dědičnosti, jak je uplatňoval starší psychologický realismus a naturalismus. Základní motiv, tj. konfrontace morální pevnosti a zkaženosti, a dále silná složka nedějová, ať už v podobě etických úvah, nebo odborných pasáží (zejména z oblasti umění a řemesla), spojuje tuto prózu s následujícím románem *Pomník kovu trvalejší*. V psychologické studii typu nadaného sochaře, který nedokáže jít svou cestou, pracovat na svém talentu, ale

Pavel Nauman

* 2. 5. 1907 *Praha*

† 24. 9. 1976 *Praha*

Prozaik, publicista, autor žánrově rozmanitých analytickopsychologických próz, sledujících většinou na

promarní nadání přizpůsobivostí, nápodobou, cestou za líbivostí a snadným úspěchem, postihuje N. podstatné rysy situace českého výtvarného umění a společenského života v době vzestupu měšťanstva ve 2. pol. 19. století. Historický román *Faon* spojuje s předchozími téma osobní mravní odpovědnosti, statečnosti a cti, rozvinuté tentokrát na dějově bohatém příběhu řeckého občana v dramatické době punských válek a vznikající římské nadvlády; je tu konfrontován řecký a římský svět jako protiklad svobody a disciplíny, kultury a vojáctví. Do předhistorického období je situován román *Zlatý věk*, v němž si autor opětovně klade závažné otázky týkající se historického vývoje lidstva: fantastickým příběhem ilustruje nebezpečí zvrácené touhy po moci a osudové ztroskotání tzv. dobrých úmyslů pozitivně zasáhnout do běhu světa. K těmto otázkám i skeptickým odpovědím se N. vrátil po deseti-leté odmlce ve svém druhém tvůrčím období v 60. letech; tentokrát však pro ně našel úspornou, nadbytečného neepického materiálu zbavenou formu novely a bajky. Od otázek viny a mravního soudu, pomsty a touhy po vykoupení, dějově rozvinutých v dramatických válečných novelách *Lítice*, přechází postupně k podobnostvím, v nichž se životní osudy a mravní a sociální problémy lidí prolínají s příběhy zvířat (*Menší zvířata*), až konečně dospívá v povídkovém triptychu *Veliké sucho* k zvláštnímu typu bajky věnované otázkám svobody, moci a davového fanatismu; spojuje zde tradiční antropomorfizaci se speciální znalostí přírody a s pokusem beletristicky postihnout osobitost zvířecího světa. Žánrovou rozmanitost N. tvorby doplňuje detektivka *Dlouhý stín času* a prózy pro děti, z nichž *Pohádky o mašinkách* podnětně pracují s dětskou fantazií.

PŘÍSPĚVKY in: České dějiny v obrazech (1948, úvodní studie); Kultura; Kulturní tvorba; Lid. noviny (1932–37, 1948); Lit. noviny (1946, 1956–57, 1960–67); Nár. divadlo; Nový život (1957–59); Ochrana přírody; Plamen (1960); Přítomnost (1934); Rozhledy (1933). ■ **KNÍŽNĚ.** *Beletrie:* Více zlého (R 1942, 1. d. trilogie Nelze uniknout); Pohádky o mašinkách (pro ml., 1942); Pomník kovu trvalejší (R 1943); Nelze uniknout 1, 2 (R 1944, trilogie: Více zlého, Mezihra z počátku století, Dědic, narodí-li se); Faon (R 1947); Zlatý věk (R 1949); Lítice (PP 1949); Menší zvířata (PP 1960); Příběh zajíce (P pro ml., 1963); Veliké sucho (PP 1965); Dlouhý stín času (R 1966). – *Odborné práce:* Národní divadlo (prů-

vodce, 1953); Zámecký park ve Veltrusích (průvodce, 1955); Dějepis pro 6. ročník všeobecně vzdělávacích škol 1, 2 (učebnice, 1957); Dějepis pro 6. ročník ZDŠ (učebnice, 1962, s M. Pravdovou a kol.). ■

LITERATURA: ● ref. Více zlého: K. Sezima, Čtete 1942, s. 66; K. P. (Polák), KM 1942, s. 92; B. Jedlička, LidN 12. 4. 1942; I. Andreník, Řád 1942, s. 321 ●; bg (B. Golombek) : ref. Pohádky o mašinkách, LidN 8. 11. 1942; F. Kovárna in Pomník kovu trvalejší (1943); ● ref. Pomník kovu trvalejší: J. Kopecký, LidN 13. 12. 1943; A. Vala, Řád 1943, s. 530; B. F. (Fučík), Akord 11, 1943/44, s. 238 ●; ● ref. Nelze uniknout: K. P. (Polák), Nár. práce 22. 2. 1945; jšk (J. Š. Kvapil), Naše doba 52, 1945/46, s. 281; B. Polan, Svob. noviny 9. 2. 1946 ●; ● ref. Faon: O. Jahoda, KM 1947, s. 414; J. Vladislav, Mladá fronta 21. 8. 1947; K. P. (Polák), PL 26. 10. 1947; G. (F. Götz), NO 31. 8. 1947; P. Eisner, Kulturní politika 3, 1947/48, č. 9 ●; ● ref. Lítice: J. Petrmichl, RP 8. 4. 1959; M. Jungmann, LitN 1959, č. 14; P. Nauman (autorova odpověď), NŽ 1959, s. 779 ●; ● ref. Menší zvířata: F. Buriánek, LitN 1960, č. 36; v. f. (V. Forst), Tvorba 1960, s. 907; F. Benhart, Plamen 1960, č. 9; M. Suchomel, HD 1960, s. 475 → Co zbylo z recenzenta (1995); M. Postler, Kultura 1960, č. 40; V. Novák, Mladá fronta 1. 10. 1960 ●; F. Musil: ref. Pohádky o mašinkách (další vyd.), Komenský 1961, s. 253; V. Pazourek: ref. Příběh zajíce, ZM 1964, s. 29; ● ref. Veliké sucho: Š. Vlašín, RP 16. 7. 1965; O. Sus, Rovnost 5. 8. 1965; M. Postler, Mladá fronta 31. 8. 1965; F. Kafka, Práce 12. 9. 1965; J. Opelík, LitN 1965, č. 33; D. Pavlová, Plamen 1965, č. 8 ●; ● ref. Dlouhý stín času: Z. Heřman, LitN 1966, č. 37; Š. Vlašín, Impuls 1966, s. 677; M. Červenka, Orientace 1966, č. 6; J. Dvořák, Pochodeň 8. 10. 1966; V. Menclová, RP 29. 10. 1966; M. Hájková, Plamen 1967, č. 1; J. Opelík, HD 1967, č. 1 ●; Z. Neumannová: S P. N. o jistotách a nejistotách (rozhovor), LitN 1967, č. 18; an.: Ptáme se autora (rozhovor o novém vyd. R Faon), Nové knihy 1970, č. 7; F. Soldan: ref. Faon, RP 13. 3. 1970; P. Nauman (syn) in P. N.: Pohádky o mašinkách (1991); ● ref. Pohádky o mašinkách (další vyd.): O. Neff, Mladá fronta Dnes 4. 1. 1991; L. Hájková, Nové knihy 1992, č. 5 ●; bd (B. Dokoupil) in Slovník české prózy 1945–1994 (1994, Faon).

es

Václav Navrátil

* 21. 12. 1904 Kolín
† 25. 4. 1961 Praha

Filozof, esejista.

Pocházel z továrnícké rodiny. Za studií na reálném gymnáziu v Kolíně (1915–23) navázal

přátelství s pozdějším fotografem J. Funkem a malířem Z. Rykrem. Po maturitě (1923) praktikoval ve velkoobchodě svého otce. 1926–30 studoval na Filoz. fakultě UK v Praze filozofii (prof. J. Král, J. B. Kozák), doktorát získal 1931 disertační prací *Cesta k vědomí vůbec u Jindřicha Rickerta*. Studia na Státní škole knihovnické 1930–31 uzavřel státní zkouškou. 1931 se oženil poprvé, pak 1944. 1931–34 byl zaměstnan v propagačním oddělení nakl. Orbis. Složil zkoušky způsobilosti pro výuku francouzského a anglického jazyka a psaní na stroji, 1934–36 učil na měšťanských školách a 1936–45 na odborné škole pro ženská povolání (v červnu 1944 byl pracovně nasazen jako dělník do Elektrotechny Praha). Byl členem redakčního kruhu Kvartu, Čes. myslí a blízkým spolupracovníkem Kritického měsíčníku; přátelil se s V. Černým, V. Obrtelem a J. Patočkou. 1945 nastoupil na min. informací (od 1948 odborový rada), 1953–56 pokračoval na min. kultury, 1956–57 po sloučení na min. školství a kultury. 1946 se stal ředitelem zkušební komise pro kancelářské psaní strojem při Státním ústavu těsnopisném, kde ve šk. roce 1949/50 externě učil. Od 1957 až do své náhlé smrti (srdeční mrtvice) působil jako vedoucí tajemník Českosl. komise pro spolupráci s UNESCO; v této funkci byl vyslán mj. i do Jižní Ameriky, Barmy a Indie.

N. literární aktivita, spadající do období 1930–48, byla od počátku výrazně spjata se sborníkem poezie a vědy Kvart, v němž se mj. projevovala dobová tendence ve filozofii charakterizovaná návratem k duchovnímu světu antiky, k pojmům jako metafyzika, dialektika, identita, a s ním související obecné kulturní zaujetí mýtem. N. filozofické školení a orientace, k níž základ poskytla německá idealistická filozofie doplněná inspirací pojmy trvání (durée) H. Bergsona a mýtus K. Jasperse, nevedly však N. k čistě spekulativní filozofii, neboť byly provázeny jeho zájmem o jevy a projevy života. Některé N. (časopisecky uveřejňované) stati si podržely úzce filozofický ráz, některé širěji reflektovaly vztah filozofie a umění, jiné se více vztahovaly ke společenské i politické situaci nebo zasahovaly do oblasti životní empirie a zabývaly se věcmi života v intencích „filozofie života“; z otázek a problémů doby vychází spis *O sociální myšlení*. Příznačné je pro N. prolínání dějinného pohledu a individuálního procitování a promyšlení. Záměrně

nikoli systematický přístup korespondující s N. širším esteticko-filozofickým zaměřením, jehož kořeny tkvěly v autorově založení jakožto myslitele a básníka, se odrazil i ve způsobu projevu: obvyklá forma filozofických textů (např. traktát, diskurzivní rozprava) je vědomě opouštěna a nahrazována pro N. charakteristickou formou básnicko-filozofického eseje. Nejzřetelněji se tato tendence formální i myšlenková projevila v knize *O lásce, smutku a jiných věcech*, v níž bytostné autorské dvojdomosti odpovídají přechodové formy na pomezí filozofického eseje, krátkých abstraktních diskurzů, básně v próze, fragmentárních drobných příběhů i gnóm a aforismů většinou těžších z významových paradoxů; touto nejednoznačností je předestřen obraz živého myšlení. N. chápe esej tohoto druhu jako moderní básnický text a hovoří o pokusu „spojit meditaci a poezii, výklad a příběh, lyriku a epiku“. I v této knize rozvíjí N. své předchozí úvahy o mýtu a vzniku nové mytologie, kterou spojuje s všedností přítomného života, z něhož by měla vycházet a být předstupněm nové metafyziky; důraz na všednost byl blízký Skupině 42, stejně jako N. přesvědčení, že poezie má být spjata s mýty, neboť je zároveň mytologií a metafyzikou. V knize se N. též věnuje fenoménu snění a jeho vztahu jak k umění, tak k myšlení. Také kapitolky o nostalgii, o smrti, o lásce, o štěstí, o filozofování ad. dokládají N. osobitý meditativní typ a subjektivní původ jeho inspirace vyvěrající ze zážitku; filozofický rozhled a schopnost analýzy jsou doplňovány iracionalitou a intuicí, které mají přispívat k objektivaci a k hledaným novým formám umělecké tvorby. N. sugestivní přemítání jsou založena na filozofických znalostech, od nichž se odpoutával básnickým gestem, leckdy s převažujícím estetizujícím záměrem.

ŠIFRA: V. N. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čes. mysl (1936–38, 1943; 1937 Myšlení obecné a myšlení dialektické, i sep.); Čteme (1938); sb. Dík a pozdrav. Josefu Horovi k padesátinám (1941); Kritický měsíčník (1938–40, 1945); Kultura (1959); Kvart (1930–37, 1945–46; 1933 Umění a filozofie, i sep. s tit. Filozofie a umění); Lid. noviny (1936–40); Listy (1947); Lit. noviny (1951); Naše doba (1936); Naše zprávy (1940); Program D; R. Desnos: Básně (1947); Rok (1931); Rozhledy (1935–38); Světozor (1936); Útok (1936); Veraikon (1931–32); Volné směry (1948); Život (1935, 1942, 1948). ■ KNIŽNĚ. *Eseje: O sociální myšlení* (1939); *O smutku, lásce a jiných věcech* (1940). ■

Navrátil

BIBLIOGRAFIE: P. Bregantová: Bibliografie publikovaných prací V. N. (1930–48), sb. Památce V. N. (1987, inedit.). ■ LITERATURA: sb. Památce V. N. (1987, inedit.; hlavně J. Chaloupecký: Filozof V. N., další články především teoretiků a historiků výtvarného umění se již nevztahují výslovně k dílu a osobnosti V. N.). ■ zs (Z. Smetáček): ref. O sociální myšlení, LidN 22. 1. 1940; ● ref. O smutku, lásce a jiných věcech: O. Šimáček, Čtete 2, 1939/40, s. 222; M. B., Zvon 40, 1939/40, s. 722; J. Nečas, Naše zprávy 1940, č. 55 (odpověď V. N. tamtéž, č. 59; odpověď J. Nečase tamtéž, č. 62); F. S. (Soldan), Čes. slovo 20. 7. 1940; F. Götz, Nár. listy 27. 7. 1940; J. Pilař, Venkov 13. 8. 1940; J. Patočka, LidN 14. 8. 1940; mk. (V. Martínek), Večerník Nár. práce 16. 8. 1940; V. R. (R. Vacková), Nár. střed 31. 8. 1940; J. Popelová, Nár. práce 15. 9. 1940; V. Černý, KM 1940, s. 332 → Tvorba a osobnost 1 (1992); R. Černý, Akord 8, 1940/41, s. 69; M. Materna, Střední škola 21, 1940/41, s. 110 (připomínka V. N. tamtéž, s. 224); vbk. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1941, s. 16 ●; J. Popelová in Studie o současné české filozofii (1946, s. 37); e.: nekrolog, Těsnopisné rozhledy 36, 1960/61, č. B 15, s. B/76; K. Srp: Mýtus u V. N., kat. Linie, barva, tvar (b. d., 1988); J. Hauková: S filozofem V. N. na bramborové brigádě, LitN 1995, č. 18 → Záblesky života (1996); K. Nábělek: Kvart – Sborník poezie a vědy, Umění 1996, č. 1.

vs

Pavel Nebeský

* 6. 2. 1861 *Praha*
† 18. 2. 1913 *Plzeň*

Dramatik, libretista, překladatel her z němčiny, divadelní referent, novinář, herec a režisér.

Syn básníka, literárního kritika a historika Václava Bolemlíra N., vnuk revolucionáře z roku 1848 Petra Fastra. V dětství na něj mělo vliv kulturní ovzduší demokratické a vlastenecky uvědomělé rodiny. Základní školu a gymnázium navštěvoval v Praze (mat. 1878). 1878–81 studoval na pražské filoz. fakultě, pro účast na srážce českých a německých studentů 1881 (tzv. chuchelská aféra) musel ze studií odejít a rezignovat na rigorózum i státní službu, které se hodlal věnovat. Po jednoroční vojenské službě pracoval v redakci Šimáčkových Čes. novin. Na podzim 1883 ho angažoval ředitel divadelní společnosti F. Pokorný pro Městské divadlo v Plzni, v sezoně 1885/86 s touto společností působil v Brně též jako režisér (mo-

derní drama a opera). 1887 přešel ke společnosti P. Švandy st., v níž hrál a režiroval rovněž v Brně; po Švandově smrti 1891 zůstal u společnosti P. Švandy ml. a stal se jejím artistním správcem pro Smíchov a Brno, později působil v téže funkci i v Městském divadle v Plzni. Od 1894, kdy se vzdal profesionální divadelní činnosti (za deset let sehrál přes 400 rolí a inscenoval 250 her), žil trvale v Plzni a pracoval v redakci Plzeňských listů; od 1898 byl též správcem městské knihovny. Bohatá byla jeho činnost osvětová a kulturní (proslavil řadu přednášek, pracoval v Ústřední matici školské a v Sokole, účinkoval v ochotnickém studentském spolku Radbuza). V posledním roce života se vrátil do Městského divadla ve funkci dramaturga. Pohřben byl na Ústředním hřbitově v Plzni.

Význam N. spočívá především v jeho práci pro divadlo, kde se spíše než v dramatické tvorbě uplatnil jako vzdělaný herec, režisér, dramaturg a organizátor. Kromě dvou raných pokusů o původní drama se věnoval překladům, hlavně německých autorů; ač šlo většinou o účelové práce pro konkrétní scénu a soubor, v jeho překladu se některá z těchto dramát úspěšně hrála na pražských scénách ještě koncem 20. a v 30. letech (U bílého koníčka, Bobří kožich). Druhou část jeho dramatické aktivity tvořily adaptace (Lydie...); sem patří i libreta k operám plzeňského skladatele S. Sudy (Lešetínský kovář, Bar Kochba), jimž však kritika vytykala nepochopení základní ideje původního díla, přílišný důraz na vnější efekt a nedramatičnost. Jako divadelní referent sledoval především hereckou i ředitelskou dráhu V. Budila a spolu s ním se stal propagátorem her A. Jiráska. Časopisecky publikoval též básně, epigramy a drobné prózy.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Petr Lípa (Plzeňské listy); nb, nb., P. N. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čes. osvěta (1912); Čes. noviny (od 1882); Čes. deník (od 1894); Divadelní listy (od 1884); Divadelní listy (1904); Divadlo (1902–08); Mělničan (1888); Mor. orlice (Brno 1886); Plzeňské listy (1894–1912); Světozor (1882–1891). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře*: O Josefu Kajetánu Tylovi (1908). – *Překlady*: O. Blumenthal, G. Kadelburg: U bílého koníčka (b. d., 1901); G. Hauptmann: Bobří kožich (b. d., 1903); L. Anzengruber: Čtvrté přikázání (b. d., 1904); W. Kienzl: Evangelista (oper. libreto, b. d., 1904, hudba W. Kienzl); V. Léon (V. Hirschfeld), R. Batka: Polský žid (oper. libreto, b. d., 1907, hudba K. Weiss);

V. Léon (V. Hirschfeld), L. Stein: Veselá vdovička (b. d., 1908, s. J. Fomanem, veršované árie operety, hudba F. Lehár). – *Adaptace*: S. Čech: Lešetínský kovář (oper. libreto, 1903, prem. 1902, s. E. Šimkem, hudba S. Suda); an.: Lydie aneb Román ruského nihilisty (D b. d., 1904, prem. 1893). ■ SCÉNICKY. *Hry*: Baron Trenk (1886); Slovanská vzájemnost (1891). – *Překlady*: G. Moser, F. Schönthan: Válka v míru (1881); W. Wolski: Halka (oper. libreto, 1910, hudba S. Moniuszko). – *Adaptace*: J. Vrchlický: Bar Kochba (oper. libreto, 1905, hudba S. Suda). ■ REDIGOVAL: Zábavná a poučná příloha Plzeňských listů (1896-1900). ■

LITERATURA: ● ref. překl. insc. G. Moser, F. Schönthan: -rka (F. Hovorka), Divadelní listy 1881, s. 186; O. Hostinský, NL 13. 7. 1881●; ● ref. překl. G. Hauptmann (insc. 1908): jv. (Vodák), Čas 14. 5. 1908; F. X. Š. (Šalda), Novina 1908, s. 348 → KP 7 (1953) ●; K. Hoffmeister: ref. adaptace Lešetínský kovář, Osvěta 1909, s. 472; -n-: k padesátinám, Zvon 11, 1910/11, s. 334; ● nekrology: an., Zvon 13, 1912/13, s. 320; -ttl., Máj 11, 1912/13, s. 279; an., Divadlo 11, 1912/13, s. 154; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 30, 1912/13, s. 299; an., PL 22. 2. 1913 ●; B. Polan: Obrys literární Plzně, LidN 6. 7. 1929; If. (I. J. Fischero-vá): ref. překl. O. Blumenthal, G. Kadelburg (insc. 1934), NO 3. 2. 1934; in sb. 100 let českého divadla v Plzni (1965); in sb. 90 let stálého českého divadla v Brně (1974); O. Spalová in Sága rodu Budilova (1978); J. Špot in Kapitoly o literární Plzni (1991).

sm

Václav Bolemír Nebeský

* 18. 8. 1818 *Jestřebice* u Kokořína

† 17. 8. 1882 *Praha*

V mládí romantický básník, kritik a publicista; překladatel antických dram a novověké prostonárodní poezie, literární historik tíhnoucí ke srovnávacímu studiu literárních jevů.

Pův. jménem Václav N. podepisoval některé odborné práce. – Narozen na samotě Nový Dvůr v národnostně smíšené rodině (matka Němka) šafáře na kokořínském panství, chodil rok do české školy v Šemanovicích, pak dva roky do školy německé ve farní vsi Vidím; poslední třídu absolvoval v Čes. Lípě. Od 1830 studoval na německém gymnáziu v Litoměřicích (už zde se soustavně věnoval klasickému řeckému písemnictví) a 1836 přišel do Prahy na tzv. filozofii. Za těchto studií i po jejich skončení se soukromě zabýval historií, dějina-

mi antických a moderních literatur, estetikou a obzvláště německou idealistickou filozofií (Fichte, Hegel, Herder). Teprve 1842 začal studovat na univerzitě medicínu, pro niž se rozhodl pod vlivem Schellingovy přírodní filozofie. Stykem s pražskou vlasteneckou společností i působením četby (J. Kollár) se národně uvědomil: mezi jeho přátele patřili zejména J. K. Tyl, K. Sabina, J. Čejka, vlastenecký rolník a mecenáš J. Krouský a B. Němcová, k níž ho krátce poutal citový vztah. Pevné přátelství navázal se S. Kapperem, kterého získal pro českou poezii, a udržoval kontakty s německy píšícími literáty blízkými hnutí Mladé Německo (M. Hartmann, I. Heller, A. Meissner, L. A. Frankl, D. Kuh). 1843 odešel do Vídně, kde nejprve pokračoval ve studiu lékařství (zanechal ho po roce, před praktickou částí výuky), pak se věnoval literárněhistorickému bádání zaměřenému zejména ke staročeským památkám; živil se přitom jako domácí vychovatel. 1846 se vrátil do Prahy a stal se vychovatelem (do 1852) v domě člena muzejního výboru a kurátora Matice české rytíře J. N. z Neuberka, s nímž také 1848 vstoupil do veřejného dění. Politicky stál blízko Palackému a Havlíčkovi; byl členem Nár. výboru, delegátem Slovanského sjezdu a poslancem říšské rady (účastnil se sněmů ve Vídni a v Kroměříži), po Havlíčkově zatčení též krátce redigoval Nár. noviny. 1849 politické aktivity zanechal, habilitoval se na pražské univerzitě pro obor klasické filologie, ale přednášky nezahájil. 1850 se stal redaktorem ČČM (1861 rezignoval ze zdravotních důvodů), 1851 sekretářem Muzea Království českého a 1853 též tajemníkem Matice české. 1852 se oženil, po předčasně manželčině smrti (1855 na choleru) uzavřel 1859 druhý sňatek s dcerou osmačtyřicátníka P. Fastra. V 60. letech, kdy stál názorově blízko aktivitám májovské generace, se iniciativně podílel na tvorbě programu i na činnosti Umělecké besedy; byl též členem porot posuzujících českou dramatickou produkci. Od 1860 přispíval do Riegrova Slovníku naučného. 1872 byl zvolen řádným členem KČSN, což ho opravňovalo přednášet na pražské univerzitě (N. se chtěl věnovat české literatuře, t. r. bylo však toto právo Společnosti odebráno). Od 1874 byl N. těžce nemocen a trvale upoután na lůžko (penzionován 1876). Pohřben byl na Vyšehradském hřbitově. – Prostředním z jeho tří synů byl dramatik, překladatel a žurnalista Pa-

vel N.; vnukem N. byl výtvarný kritik a teoretik věnující se zejména interpretaci postimpresionistického umění Václav N. (1889–1949), autor knih *Umění po impresionismu* (1923) a *L'art moderne tchécoslovaque* (1937).

Mnohostrannou literární tvorbu zahájil N. jako básník, 1838–44 časopisecky publikující lyrické verše melancholického ladění (knižní podobu pod tit. *Básně* jim dal až po N. smrti J. Neruda v edici *Poetické besedy*). Stylizace osamělce bolestně prožívajícího svůj subjektivní osud spojuje N. s poezií K. H. Máchy, v typickém rozporu „srdce a světa“ však v N. verších nad gestem romantického vzdoru převažuje citová poloha tichého bolu, samotářského úniku ze života, zmarněného snu a těžkomyslné rezignace, realizovaná vyhraněným a celkem omezeným repertoárem básnických obrazů (noc a její ticho, večerní šerění, hvězdy, podzim, zánik, hrob). Sugestivní náladovost této erotické a přírodní lyriky (N. uctívaným vzorem byl N. Lenau) provázal sklon k filozofující reflexi, což odpovídalo N. představám o myšlenkovém prohlubování poezie směrem k otázkám smyslu lidské existence. Přímým výrazem požadovaného sblížení poezie s filozofií se stal N. náročný pokus o velkou lyricko-epickou skladbu *Protichůdci*. V mezích žánru byronské básnické povídky s jejími typickými rysy (oslabená a znejasněná dějovost, silná lyrická složka, uvolněná kompozice, rušení významové jednoznačnosti) a na pozadí Hegelova pojetí dějinného vývoje v ní chtěl N. dospět – prostřednictvím postav alegoricky ztělesňujících protikladné životní principy (Ahasver – věčně hledající a zrazovaný lidský intelekt, druhý jezdec – v marnost se obracející senzualistický hédonismus) – k překonání sváru dialektickou syntézou (v postavě prvního jezdce jako symbolu rovnováhy mezi rozumem a citem, oddaného přilnutí k životu a službě celku). Do vývoje české literatury zasáhl N. v první polovině 40. let i jako evropsky sečtělý kritik současné literární produkce (V. Furch, B. Jablonský, J. Rank, K. Sabina, F. Turinský, J. E. Vöcel aj.), v duchu svého romantického východiska zdůrazňující význam tvůrčího individua vzdorujícího estetickým konvencím a schopného neeklekticky navázat na velkou světovou poezii; v próze akcentoval požadavek národní specifičnosti a z něho plynoucí úkol zobrazovat osobitý způsob života a myšlení venkovského lidu. Odmítavě se stavěl k reziduím

jazykově zaměřené fáze obrození (např. k imitaci lidové slovesnosti v básnické škole Čelakovského) a ke klasicisticky orientované kritice jungmannovského období. Za pobytu v cizině se věnoval i publicistice s aktuálními kulturněpolitickými tématy (slovanská vzájemnost, jazyková otázka ve vztahu Čechů a Slováků, židovská asimilace aj.); jeho listy *Z Vídně*, uveřejňované zejména v Tylových Květech, byly jedním z raných pokusů o český fejeton. Od konce 40. let se N. zabýval překládáním veršů: stal se významným tlumočnickem antických dramát, později přebásňoval novorečkou a španělskou národní poezii. Překlady provázal jednak informativními studiemi, jednak výklady svých překladatelských zásad a versologickými úvahami (zejména o poměru přízvuku jako základního metrického principu češtiny k časoměrným antickým originálům). Literárněhistorické studie, jejichž tématem zprvu byly památky staročeské literatury (Alexandreis, Mastičkář, Tristram aj.), otiskoval N. od 1846 v ČČM. Pokoušel se v nich – podněten soudobým německým literárním historikem G. G. Gervinusem – vyložit umělecké dílo jako zákonitou součást širšího duchovního procesu souvisejícího s vývojem celé společnosti; průkopnický tak překonal dosud převládající a v podstatě jen knihopisnou metodu obrozených badatelů. Vedle smyslu pro detail projevil ve svých rozborech i mimořádnou schopnost posuzovat jevy českého písemnictví v evropských souvislostech a komparací odhalovat jejich národní specifičnost. Objevný význam měla u N. někdy i sama volba vědeckých témat (např. knížky lidového čtení, vztah prostonárodní a „vysoké“ poezie); jeho studie o velkých světových dramaticích (Shakespeare, Calderón) pak souzněly s úsilím 60. let o původní tragédii velkého stylu. – Literární pozůstalost N. obsahovala dva rozsáhlé zlomky reflexivních básní (první s tit. *Bard*), tematicky i myšlenkově souvisejících s *Protichůdci*, a fragmenty překladu Aischylovy tragédie *Agamemnon*, na němž pracoval v posledních letech života.

ŠIFRY: N., Nb (Slovník naučný), V. N., W. N., +. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Antologie z české lyriky* (1872, ed. J. Goll); *Čas* (1861); ČČM (1845–66; 1845 *Písň bratra Jana Augusty...*, 1846 *Několik slov o filozofii a Tristram, velký rek*, 1847 *Spor duše s tělem, Alexandreis česká, Mastičkář a Literatura lidu*, 1848 *Osířelo dítě. Pokus o vysvětlení národní písň*, 1849

a 1850 překl. Aristofanes: Acharnští a Rytíři, 1851 W. Shakespeare, 1852 Kralodvorský rukopis, i sep. 1853, 1853 Tragické básnictví Řeků, 1854 Král Václav I., milostný básník německý, 1856 O španělských romancích, 1858 Calderón de la Barca, 1859 Rukopis kralodvorský a p. M. Büdinger, 1863 O novořeckém národním básnictví, 1865 Hry atelské a mimus u Římanů a Římská satira, 1866 Kalevala, čudské národní epos; Čes. včela (1841–47, BB, FF Z Vidně); Čes. besedy (1842 BB); sb. Deklamovánky čili Básně ku přednesu pro dítky větší (1853, ed. F. Doucha); sb. Hlahol (1861); Kritická příl. Nár. listů (1864); Květy (1838–44, BB, divad. a lit. ref., od 1843 FF Z Vidně); Květy (1865); Lumír (1851); Mor. noviny (1862); Nár. listy (1861); Nár. noviny (1848–49); Obzor (1855); Osvěta; alm. Pomměny (1842); Pražské noviny (1846, 1857); Programm der Privat-Lehr- und Erziehungsanstalt höherer allgemeiner theoretisch-praktischer Bildung für alle Stände... in Prag (1854); Rodinná kronika (1864, překl. novořecké národní poezie); Sitzungsberichte der königl. böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften (1859); Včela (1849, B Lípa slovanská); Věvec (1844); alm. Vesna (1839); Vlastimil (1841, lit. ref.). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Protichůdci (B 1844); – posmrtně: Básně (1886, ed. an. J. Neruda). – *Překlady*: Aischylos: Prometheus (1862) + Eumenidy (1862); Kytice ze španělských romancí (1864, s. J. Čejkou); Novořecké národní písně (1864); Aristofanes: Žáby (1870); A. P. Terentius: Bratři (1871); T. M. Plautus: Pleníce (1873). – *Ostatní práce*: Aristarchus redivivus. Ein offenes Brieflein an Dr. I. J. Hanuš... (1858); Dějiny Muzea Království českého (1868, t. r. i něm. verze s tit. Geschichte des Museums des Königreiches Böhmen). – *Výbor*: O literatuře (1953, ed. M. Heřman). – *Souborné vydání*: Básně (1913, ed. K. Rieger). ■ KORESPONDENCE: J. V. Šimák: Dopisování Jana Krouského a jeho přátel. 1840–76 (J. Krouskému z 1840–49; 1932). ■ REDIGOVAL *periodika*: Čes. včela (1847), Nár. noviny (červenec 1848), ČČM (1850–61); *knižnici*: Národní bibliotéka (1868). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Kytice ze španělských romancí, Novořecké národní písně, oboje viz KNIŽNĚ. *Překlady*. ■

BIBLIOGRAFIE: in J. Hanuš: Život a spisy V. B. N. (1896, s. 165). ■ **LITERATURA**: J. Hanuš: Život a spisy V. B. N. (1896); Z. Záhoř: Božena Němcová a V. B. N. (1920). ■ ● ref. Protichůdci: Vlastislav, Květy 1844, s. 192, 196; N. J., Ost und West 1844, s. 167; J. Pelikán, Přítel mládeže 1845, s. 333 ●; J. B. Malý: Stručný přehled literatury české posledních dvou let, ČČM 1846, s. 650; an.: ref. překl. Aischylos: Prometheus, NL 24. 10. 1862; ● ref. překl. Kytice ze španělských romancí: an. Δ (J. Neruda), Hlas 1863, s. 343 → Literatura 1 (1957, s. 382); e, Zlatá Praha 1864, s. 34; V. Hálek, Čes. obzor literární 1, 1867/68, s. 148 ●; ● ref. překl. Novořecké národní písně: -n-, Kritická příloha k NL 1, 1863/64, s. 209; Δ (J. Neruda), Hlas 1864, s. 157 → Literatura 1 (1957, s. 429); an., Zlatá Praha 1864, s. 145; V. Hálek, Čes. obzor li-

terární 1, 1867/68, s. 99 ●; an. (V. Hálek): V. N., Květy 1868, s. 342 → O literatuře (1920, s. 289); an.: ref. Geschichte des Museums..., Politik 14. 6. 1868; an. (J. Neruda): V. B. N., Humorist. listy 1881, s. 42 → Podobizny 1 (1951, s. 300); ● nekrology: an., NL 18. 8. 1882; F. Chalupa, Ruch 1882, s. 286; E. Krásnohorská, Osvěta 1882, s. 320; O. M. (Mokřý), Květy 1882, d. 2, s. 374; an. (J. Arbes), Lumír 1882, s. 383 → Literaria (1954); an., Světozor 1882, s. 443 ●; F. Český: V. B. N. Studie životopisná a literární, Osvěta 1883, s. 24 a pokr.; T. Hrubý: O překladech našich z literatur klasických, Lit. listy 1885, s. 5; an. (J. Neruda) in V. B. N.: Básně (1886); ● ref. Básně: J. Vrchlický, Hlas národa 16. 10. 1886 → Nové studie a podobizny (1897); A. V. (Vrzal), Hlídka lit. 1887, s. 16; E. Miřiovský, Zábavné listy 1887, s. 71 ●; an.: N. a RK, Čas 2, 1887/88, s. 191; = : V. N., Zlatá Praha 1888, s. 394; an. (P. Nebeský): V. B. N., Mělničan 1888, č. 10 (zvl. číslo k odhalení desky na rodném domě); J. Hanuš: Ze snah V. B. N. o povznesení českého národa a literatury, Lumír 1893, s. 193 a pokr. + Z mladosti V. B. N., Lumír 22, 1893/94, s. 159 a pokr. + Bouřlivý rok v životě V. B. N., Zlatá Praha 11, 1893/94, s. 559 a pokr.; J. Král: O prozodii české, LF 1894, s. 329 → Česká prozodie (1909); J. Voborník: Výklad N. Protichůdců, Sborník filologický 1911, s. 20 + in V. B. N.: Protichůdci (1913); K. Rieger in V. B. N.: Básně (1913); ● ref. Básně (souborné vyd.): -pa- (F. S. Procházka), Zvon 13, 1912/13, s. 414; A. Veselý, Čes. kultura 1, 1912/13, s. 471; G. W. (Winter), PL 20. 4. 1913, příl.; R. Medek, MR 1913, sv. 27, s. 38; V. K., Pražská lidová revue 1913, s. 116 ●; Š. Jež: V. B. N. a klasické drama, Scéna 1913, s. 151; F. Fryčdecký: V. B. N., dělník o „novém domě“ české poezie, Topičův sborník 5, 1917/18, s. 518; Ar. N. (Novák): V. B. N., Venkov 18. 8. 1918; H. Traub: O přípravách k Slovanskému sjezdu v Praze r. 1848 (s citáty z diskusních vystoupení V. B. N.), ČČM 1918, s. 247, 319; J. Marek: V. B. N., Cesta 1, 1918/19, s. 330; J. Šafránek: Český rolník v družině spisovatelské. Z dopisů let čtyřicátých minulého století (i o stycích J. Krouského s V. B. N.), Osvěta 1919, s. 226, 282; V. Martinek: V. B. N., Lit. listy 1, 1923/24, s. 53 a pokr.: O Jiráni: Klasická filologie v Muzejníku, ČNM 1926, sv. 2, s. 139; Ant. Procházka: K literární klasifikaci některých básníků let čtyřicátých, ČMM 1927, s. 197; J. Heidenreich (Dolanský) in Vliv Mickiewiczův na českou literaturu předbřeznovou (1930, s. 161); J. V. Šimák in Dopisování Jana Krouského a jeho přátel (1932); F. Fajfr: Měl Hegel vliv na českou literaturu?, Čes. mysl 1932, s. 13; K. Krejčí: N., Štulc, Bendl, sb. Přátelský kruh Boženy Němcové (1933, s. 109); O. Králík: V. B. N. a K. H. Mácha, sb. K. H. Mácha. Osobnost, dílo, ohlas (1937, s. 245); J. B. Čapek in Duch české literatury předbřeznové a předmájové (1938, s. 114); K. Dvořák in V. B. N.: O literatuře (1953); V. Černý in V. B. N.: Kytice ze španělských romancí (1962); F. Caravaca: Una traducción checa del Romance del Conde Arnaldos, Philologica Pragensia 11, 1968, s. 108; Z. Křténová:

Nebojsa

Pochodeň rodu Nebeských, Svoboda 29. 12. 1968; J. Štěpánková in *Tři studie z české literární historie*. Šafařík – N. – Sabina (kandidátská disertace, ÚČL ČSAV, Praha 1969); J. Bechyně: V. B. N., *Kulturní měsíčník* (Roudnice n. L.) 1973, s. 43; J. Janáčková in *Vesnický román v české próze 19. století*, AUC Praha (1973, s. 97); A. Jenč (I. Slavík): *Romantikův portrét romantiků*, *Nové knihy* 1985, č. 24 → *Tváře za zrcadlem* (1996); vm (V. Macura) in *Slovník básnických knih* (1990, Protichůdci); I. Slavík: *Postřehy k životu a dílu V. B. N.*, sb. *Českolipsko literární* 11 (1992, s. 23) → *Tváře za zrcadlem* (1996); M. Otáhal: *Spor české filozofie a českého nacionalismu jako spor o předpoklady tolerance*, sb. *Problém tolerance v dějinách a perspektivě* (1995, s. 139).

//

Nebojsa

1918–1920

Satirický a humoristický týdeník státotvorné orientace, spjatý s Národními listy.

Podtitul: Satirický týdeník (pouze v tiráži čísel 1. a 2. roč.). – *Vydavatel a odpovědný redaktor*: J. Čapek, Praha. – *Periodicita*: týdeník; 1918 (roč. 1) od 31. 10. do 26. 12. 8 čísel; 1919 (roč. 2) 52 čísel od ledna do prosince; 1920 (roč. 3) 53 čísel od ledna do prosince.

Vydávání N. bylo připravováno již před převratem v redakci *Nár. listů* (od října 1917, obrozeny nástupem nových redaktorů, soustřeďovaly protirakouskou opozici). Rychlý vývoj událostí však způsobil, že č. 1 vyšlo až po 28. říjnu 1918. Redaktor J. Čapek s redakční radou (K. Čapek, V. Dyk, J. Herben a J. S. Machar, kterého od č. 1 roč. 3 vystřídal K. Juda) si v něm tudíž mohl již vytyčit program usilující o vypořádání „s neblahým dědictvím staleté poroby a staletého mrzačení českého ducha a českého charakteru“. Zpočátku se N. vyrovnával s Rakousko-Uherskem a s jeho domácími přísluhovači, přičemž publikoval i některé cenzurou potlačené literární projevy z doby válečné (básně V. Dyka a J. S. Machara). Brzy se však v pravidelných satirických a ironických komentářích soustředil na bouřlivé politické i kulturní dění v republice; všiml si i německé iredenty a ohrožení státu zvenčí (bojů s Maďary na Slovensku, sporu s Poláky o Těšínsko). Hlavními terči jeho útoků se stali váleční zbohatlíci, nekulturní buržoazie, bohatí sedláci, církve a především narůstající bolševické ten-

dence. N. podporoval Kramářovu vládu a obracel se proti nespokojencům, k následující vládní koalici socialistických stran a agrárníků se však stavěl odmítavě. Předmětem výpadů byli také Židé, pojímání střídavě jako reprezentanti němectví, keřasení, prospěchářského přebarvování a bolševictví. Některé příspěvky se kriticky dotýkaly rysů české národní povahy. N. zanikl oficiálně „z důvodů tiskárenských a pro drahotu papíru“, v pozadí však byly i rozpory v redakci *Nár. listů*, vedoucí záhy k odchodu bratří Čapků.

N. představoval spolu se *Šibeničkami* dvojici nejvýznamnějších satirických časopisů doby převratu a formování nového státu. Budil pozornost jak svou bezprostřední aktuálností, tak účastí významných literárních a výtvarných osobností. Třebaže V. Dyk a J. S. Machar (jeho básně z N. vešly do sbírek, zvl. do knihy *Tristium Praga*) se v něm uplatňovali pouze v počátcích a z větší části byl N. vyplňován příspěvky méně výrazných autorů (B. Neumann, K. Juda, J. Opolský, Z. Tlamich aj.), měl význam pro rozvoj satirického talentu K. Čapka (psal sem mj. *Kroniku pestrou*, která byla předchůdcem pozdějších rozhlásků v *Lidových novinách*) a J. Čapka a stal se i jedním z nástupišť nejmladší literární generace včetně té její části, která se později přiklonila k levici (přispíval sem zprvu J. Haussmann a později K. Poláček, debutoval a soustavně spolupracoval J. Fučík, jednotlivé příspěvky zde otiskli V. Vančura, J. Wolker, J. Honzl, A. Hoffmeister, K. Teige). Ráz N. udávaly především verše, které vyplňovaly zpravidla většinu textové části listu. Hojně byly též básně nesatirické, naplněné tu patosem (u tematiky osvobození, vítání legionářů či T. G. Masaryka – toho např. v prosinci 1918 pozdravili K. Toman, O. Fischer i K. Čapek), tu rozhořčením nad minulým útlakem nebo současnými narušovatelí konsolidace nového státu a jinými negativními jevy. Později přibývalo satirických a ojedinele i humorných próz (humor se v N. výrazněji neuplatnil). Anekdoty byly zařazovány příležitostně a měly výhradně politický obsah. Rubrika *Malá kronika* přinášela ironické glosy, reagující nejčastěji na různé výroky v tisku. Překlady se objevovaly výjimečně (A. P. Čechov, B. Gervaise, J. K. Jerome, Vrchlického překlady A. Barbiera a P. B. Shelleyho). V originále byly tištěny verše M. Rázuse a E. Bestauxe. Výtvarné zaměření redaktora přispělo k získání mnoha vý-

znamných malířů ke spolupráci, obrazová složka časopisu (zvláště ve 3. roč.) byla však často obsahově chudá (kresby nejčastěji představovaly dvojici, sdělující si určitou výpověď); intenzivnějším vnitřním propojením obrazu a slova se vyznačovaly zvláště práce J. Čapka. Autory kreseb satirických (často provázených textem) a někdy i nesatirických byli dále H. Boettinger (pseud. Dr. Desiderius), V. Hofman, J. Konůpek, P. Kotík, R. Kremlička, R. Lauda, P. F. Malý, A. Moravec, V. Rabas, V. Rada, V. Sedláček, V. Špála, O. Španiel, J. Štursa, J. Zamazal aj. – *Básněmi* pravidelněji přispívali (i pseudonymy a šifry): J. Bezděka, F. Bylanský (i šifry F. B., F. B-ský), K. Čapek (pseud. Plocek, šifra P.), O. L. Dar, V. Dyk, J. Fučík (pseud. Vašek), M. Hora, B. Jedlička (pseud. B. J. Suk, šifra B. J. S.), Jeas, K. Juda (i šifry Ben, -D-, J., K. J.), J. Karník, Kaustikus, B. Klička, J. Kotrč, K. Koval, S. Lom (šifra SL.), J. S. Machar (pseud. Aliquis), Mucek, B. Neumann (i šifry B. N., -ík, -ík.), Jarek Oba (pseud. Ker. Aj. Abo, šifra O. B. A.), J. Opolský, Eneáš Osten, R. S., Z. Tlamich, Verus, Z. Viktor a O. Zeman (šifra Ze.); občas J. Frič, J. Haussmann, Č. Holas, A. Jenne, J. Kalda (podp. Ozeť Kalda), S. A. Košťál (i šifra S. A. K.), L. P. Vladyka, M. Votrubová-Haunerová (pseud. Avo Burtov, Avo Burtow); ojediněle přispěli verši R. Dvořák, O. Fischer, A. V. Frič, K. B. Hájek, K. V. Hloch, A. Hoffmeister, J. Holý, J. Honzl, M. Jirko, R. Kynčl, P. F. Malý (pseud. M. Argus, šifra F. P. M.), B. Mathesius, J. Nauman, M. Novotný, A. Sova, K. Toman, K. B. Tomášek, A. Trýb aj.; přetiskovány byly jednotlivé aktuálně působící básně J. V. Sládka a J. Vrchlického, z českého zahraničního tisku byla převzata báseň R. Medka. *Prózu* reprezentovali delšími, na pokračování otiskovanými pracemi A. V. Frič a K. Zmatlík; dále (též drobnými žánry a anekdotami) J. a K. Čapkové (i jako Bratři Čapkové a šifra B. Č.), K. Čapek (pseud. Plocek), J. Fučík (pseud. Vašek), B. Jedlička (pseud. B. J. Suk, šifra B. J. S.), K. Juda (i šifry J., K. J.), J. Kalda (podp. Ozeť Kalda, i šifra O. K.), P. F. Malý (i pseud. F. P. M. Běžec), E. F. Mišek, B. Neumann (i šifra B. N.), M. Novotný, K. Poláček, Z. Viktor, M. Votrubová-Haunerová (pseud. Avo Burtov, Avo Burtow), O. Zeman (pseud. Z. E. Man, šifra Ze.); příležitostně J. Bezděka, F. Blažek, V. Fryček, J. Haussmann, J. Herben (i šifra J. Hn.), A. Hoffmeister, B. Klička, M. Kurt, J. Mellan, V. Rada, M. Rutte

(pseud. Štůra), E. Svoboda (pseud. Amarus), J. J. Svoboda, K. Teige (šifra K. Tg.), V. Vančura, J. Wolker (pseud. F. X. Press) aj.; aforismy dodával především J. Schmidt, dále K. Čapek (pseud. Plocek) a K. Poláček, drobné glosy psali V. Červinka (šifra Bis.), K. Juda (i šifry Da., J., K. J.), B. Neumann (i šifra B. N.), Z. Tlamich (šifra Z. T.) aj.

LITERATURA: an.: N., Cesta 1, 1918/19, s. 608; Š. Jež: Satirický týdeník N..., Čes. revue 12, 1918/19, s. 254; K. Juda: Také jsem v nich účinkoval..., NL 15. 12. 1935; J. Opelík in Josef Čapek (1980, s. 137); J. Glivický, J. Opelík: Vzájemná korespondence J. Čapka a J. Floriana z let 1918–1938, sb. Literární archiv 23, 1989, s. 207; P. Mareš in Publicistika Josefa Čapka (1995, s. 98).

pp

Jan Evangelista Nečas

* 25. 12. 1849 *Studnice* u Nového Města na Moravě

† 30. 1. 1919 *Brno*

Beletrista, autor didaktických veršů věnovaných hlavně dětem a mládeži; překladatel zejména polské literatury a pěstitel česko-polské vzájemnosti.

Podepsán i Josef Nečas. – Syn rolníka, 1855 se s rodiči přestěhoval do Jimramova, poté do Bystřice n. Pernštejnem, nakonec do Nového Města na Moravě. Obecnou školu navštěvoval v Jimramově, 4. třídu v Poličce. Po studiu na gymnáziu v Litomyšli (mat. 1870) odešel na právnickou fakultu do Vídně, v Praze pak 1876 složil soudcovskou zkoušku. Krátce se připravoval na praxi v Brně a po zkoušce nastoupil jako soudní adjunkt ve Vel. Meziříčí; 1877 přesídlil do Vizovic, kde se oženil s dcerou místního soudce, a poté do Bohumína. Po třech letech dosáhl 1881 přeložení do Vyškova, kde byl jmenován okresním soudcem. V téže funkci působil 1887 ve Strážnici a od 1888 v Telči. Četné právnické spisy, které počal vydávat zejména od konce 80. let, mu vynesly 1897 místo rady (posléze vrchního rady) u zemského soudu v Těšíně. Od 1904 pracoval v Brně, na odpočinek odešel 1909 jako dvorní rada.

N. první verše vznikaly již za gymnazijních studií. Vedle milostné tematiky je pro ně příznačné tíhnutí k humoru (debut *Epigramy*, Český student 1869), jež se záhy projevovalo N.

spoluprací s Humoristickými listy i vydáním sbírky legračních přednesů (*Žertovné deklamační*) a dále anekdot a vtipných veršovanék (*Šípy vystřelené J. N.*). Po přesídlení na Moravu se N. ocitl v kruhu mladé moravské literární generace (Mladá Morava); od humoristických témat se odklonil k didaktickým veršům pro děti a mládež. Jeho motivicky stereotypní říkanky, veršovánky i deklamovánky čerpaly látku z rodného rolnického prostředí a ze života přírody, který však nezřídka jen výčtově popisovaly. V epických verších zpracovával pohádky a pověsti (pod vlivem lidové poezie a K. J. Erbena) a zejména příběhy s vlasteneckou tendencí z české (motivy husitů a Žižky, Bílé hory, bitvy na Moravském poli) a s humanistickým zaměřením z obecně křesťanské historie (*Pohledy do dějin, Zjevy ze života*). V posledním údobí zesílily v N. díle sociální a humanitní akcenty, jež vedle chmurně laděných témat chudoby, zbožnosti a smrti vyostřovaly autorův protiválečný postoj (jako reakce na rusko-japonskou válku), vyjadřovaný výzvami k odporu proti brutalitě a válečnému zlu jako opaku veškeré civilizace a kultury (*Žně smrti, Na poli krve*). Pro metrickou pravidelnost a výrazovou rytmickou jednoduchost N. verše zhubebňovali četní skladatelé, upřílišněná didaktičnost však zpravidla stírala uměleckou hodnotu nejen humanisticky apelujících básní, ale i lyriky přírodní a historizující epiky. – Do poloviny 70. let spadají i N. první překlady z polské literatury (stal se tehdy také spolupracovníkem Vymazalovy antologie Slovánská poezie). Značného ohlasu, zvláště mezi mládeží, dosáhl převod Malczewského ukrajinské pověsti Marie a Mickiewiczových balad. Obecně uznání doma i mezi Poláky mu pak přinesla velká desetisvazková antologie polské poezie *Květy z polských luhů*, obsahující v posledním svazku i polské národní písně a mezi nimi i cyklus krakoviaků a selanek. Polská literatura pak již natrvalo zůstala ve středu N. pozornosti. Zejména 1883–85 publikoval celé trsy veršů pro dospělé ve Vesně a pro mládež v Jarém věku, dále pro časopisy tlumočil jak představitele starší ohlasové poezie (M. Brodziński, J. B. Zaleski), tak romantismu a realismu (Z. Krasíński, A. Mickiewicz, J. Słowacki – M. Konopnicka, G. Zapolska) i klasicistu I. Krasického a knižně i verše symbolisty Z. Przesmyckého, jemuž také napomáhal při uvádění J. Vrchlického do polštiny. Překládal autory dobově

značně oblíbené (W. Syrokomla) i teprve začínající (K. Sękowski – ten převáděl také N. verše do polštiny) a práce určené mládeži (W. Bełza, S. Jachowicz). Z ostatních literatur tlumočil z francouzštiny J. de La Fontaina a z němčiny vedle J. W. Goetha časopisecky ještě drobné verše G. E. Lessinga, H. Heina, Ch. F. Gellerta, N. Lenau a F. Schillera.

PSEUDONYMY: Jan ze Studnic, J. Čas, Jean Pas de Temps, J. Studnický. ■ PŘÍSPĚVKY in: Beseda (1874–75); Besedník (1872); Besedy Času (1909–10); Besídka malých (1885–96, 1901); Budečská zahrada (1885–88); ČČM (1894); Čes. mládež (1905–11); Českomoravský národohospodářský a samosprávný věstník (1889–90); Čes. student (1869); Hlas národa (1887); Humorist. listy (konec 70. let); roč. Chudým dětem (Brno 1891–92); Jarý věk (1883–88); Jitřenka (Polička 1882–87); Koleda (Brno, Olomouc 1876–81); Komenský (1874); Květy (1883); Lit. listy (1884); Lit. obzor, příl. Studentských listů (1882); Lovecký obzor (1900); Lumír (1875–76); Malý čtenář (1884–1910); sb. Mladým duším (Jaroměř 1892); Mor. orlice (Brno 1907); Naš domov (Olomouc 1895); Naší mládeži (Sušice, Praha 1883–92); Neděle (Brno 1905); alm. Nitra (Skalice 1876); sb. Nový besedník (1869); sb. Nový deklamátor (1879); Obzor (Brno 1879–1905); sb. Polská a lužickosrbská poezie (2. sv. Slovánské poezie, 1878); Praha (1869–72); Právník (1901); Ruch (1883–84); Slovánský sborník (1884); Studentské listy (1882–84); Světozor (1874–84); Uhor (1883–84); sb. Úplný besedník (1877); Vesna (1882–88); Vlasť (1885–1905); Zlatá Praha (1884–88); Zlaté mládí (1885–91); Žďárský obzor (Město Žďár 1907–09); – posmrtně: Niva (Brno 1934); Venkov (1930). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Básně (1873); Drobné povídky (1873); Žertovné deklamace 1, 2 (b. d., 1873); Šípy vystřelené J. N. (BB a anekdoty, b. d., 1875); V slzavém údolí (BB 1880, pak in *Ze srdce*); *Ze srdce* (BB 1882, pseud. J. Čas); Čtyřicet písní (1883); Dvacet pět básniček pro děti (původní i přeložené, b. d., 1884); Obrázky z venkova (BB 1884); Svět a srdce (BB 1884); *Pohledy do dějin* (BB 1886, t. r. rozšíř. vyd.); *Knížka pro malé čtenáře* 1, 2 (BB, PP, částečně původní texty a částečně překlady z polštiny, zejména ve 2. díle, b. d. 1885, 1887); *Zjevy ze života* 1–3 (BB 1887, 1888, 1889); *Biblické příběhy a legendy ze zemí východních* (BB b. d., 1888); *Veršované pohádky a pověsti* (b. d., 1891); *Pěkné obrázky s verši* (b. d., 1894); *Z domova i z duše* (BB 1895, s odílem překl. Z cizích luhů); *V ovzduší našeho Radhoště* (BB 1901); *Poetický průvodce moravským Švýcarskem, V srdci naší Moravy* (BB 1901); *Kytička humoru z praxe právníků* (PP b. d., 1904); *Kdy na bojištích dohřívají děla?* (BB 1904); *Žně smrti* (BB 1905); *Na selských hrudách* (B 1905); *Na poli krve* (BB 1905); *Padesát písní pro pány* (1911); *Sto písní k dobré duši* (BB 1911); *Citem* (BB 1911); *Pod jas-*

ným nebem a na modrých vlnách (PP b. d., 1913); Od srdce k srdci (BB b. d., 1913); Z našich krásných krajů (BB b. d.). – *Překlady*: A. Malczewski: Marie (1876); W. Syrokomla: Ułas (1881) + Margier (1882) + Tři pověsti (1883, obs. Zpověď pana Korsáka, Zakletý poklad, Žebrák z řemesla) + Vybrané básně (b. d., 1885); E. Schmidt: Jidáš iškariotský (b. d., 1882); A. Mickiewicz: Balady (b. d., 1882); Květy z polských luhů (1883 v 10 seš., souborně 1884, obs.: 1. W. Syrokomla: Tři pověsti: Spor o meze, Pan Marek v pekle, Žebrák fundátor; 2. Vybrané básně K. Ujejského; 3. Vybrané básně K. Gaszyńského; 4. A. Mickiewicz, A. E. Odyniec: Tukaj čili Zkoušení přátel; 5. Vybrané balady a legendy A. E. Odyńce; 6. Vybrané básně W. Bełzy; 7. Vybrané básně W. Zagórského; 8. Tři básně J. Slowackého; 9. Vybrané básně E. Wasilewského; 10. Národní písně polské); W. Bełza: Pohádka o dobrém synovi (1884); Sto malých básní (b. d., 1885, obsahuje verše S. Jachowicze a J. de La Fontaina); Knížka pro hodné dívky (1885, polské a ukrajinské verše); Vybrané bajky Ezopovy i Phaedrovy (b. d., 1888); J. W. Goethe: Vybrané básně (b. d., 1891); Z. Przesmycki: Básně Miriamovy (b. d., 1896). – *Ostatní práce*: O právních poměrech kontribučních fondů na Moravě od jejich zákonitého zřízení před sto lety až na naše časy (1788–1888) (b. d., 1889); Rádce pro poručníky a opatrovníky (b. d., 1889); O právu podílnickém na moravských záložnách kontribučních (b. d., 1889); Čím a jak ochrániti rolnictva? (b. d., 1890); Sekvestrace (b. d., 1891); Vzorce protokolů, rozsudků a výměrů soudních k řízení spornému i nespornému (1892); Německo-české názvosloví právnické (b. d., 1892); Praktické porady a pokyny právní (b. d., 1894, připojena B Spor o studnu); Versus memoriales k jurisdikční normě a civ. řádu soudnímu (b. d., 1897, pseud. Jean Pas de Temps); Naše nové řízení bagatelní před soudy okresními a živnostenskými (b. d., 1898); Pro praktickou potřebu lidí práva hledajících (1898); Největší záhada řízení trestního (1901); Malá čítanka právnická (b. d., 1907); Naše zákony a ženy (1907); Jaká práva zákon dává neb Právní přítel venkovana (1909); Naše řeč (b. d., 1910); Čítanka o našem právu (1911). ■ **REDIGOVAL sborník**: Pernštýn a poříčí Svatky. Z Tišnova ku pramenům (1903). ■

LITERATURA: A. Zákrejs: ref. Básně, Osvěta 1873, s. 705; -dr-: Ruch literární na Moravě, Lumír 1877, s. 95; J. He (Hudec): ref. V slzavém údolí, Lit. listy 1880, s. 12; O. Sadvský: J. N., Lit. listy 1881, s. 42; an.: J. N., Koleda 1881, s. 384; ● ref. Ze srdce: F. M. Vrána, J. Veselý, oba Lit. listy 1881, s. 94; F. Schulz, Osvěta 1882, s. 173 ●; F. Bačkovský: J. N., Studentské listy 1882, s. 96 ●; ● ref. překl. Květy z polských luhů: E. Miřiovský, Lumír 1883, s. 208; F. V. Vykoukal, Květy 1883, d. 2, s. 121; J. Penížek, Lit. listy 1883, s. 106, 147; F. P. Hnilička, Lit. listy 1883, s. 190; an., NL 19. 10. 1883; an., Světozor 1883, s. 103, 163 ●; ● ref. Svět a srdce: an., Zlatá Praha 1884, s. 568; F. St., Světozor 1884, s. 623; F. Zákrejs,

Osvěta 1885, s. 276 ●; E. M. (Miřiovský): ref. Dvacet pět básniček pro děti, Zlatá Praha 1884, s. 215; ● ref. Obrázky z venkova: Ar., NL 21. 7. 1885; F. Zákrejs, Osvěta 1885, s. 847; E. Miřiovský, Zlatá Praha 1885, s. 212 ●; ● ref. Pohledy do dějin: -t-, Lit. listy 8, 1886/87, s. 404; an., Jitřenka 1886, s. 156 ●; ● ref. Zjevy ze života: K-š, Lit. listy 9, 1887/88, s. 334; P. Method (M. Halabala), Hlídko lit. 1888, s. 185 ●; ● ref. Biblické příběhy...: x., Lit. listy 10, 1888/89, s. 178; P. Method (M. Halabala), Hlídko lit. 1889, s. 21 ●; an. (F. Roháček): ref. Z domova i z duše, Niva 1896, s. 160; L.: ref. V ovzduší našeho Radhoště, Zvon 2, 1901/02, s. 658; Slowian: Český spisovatel J. N., NL 11. 2. 1905; P. Zaletěl: ref. Na selských hrudách, Obzor 1905, s. 48; ● ref. Na poli krve: cd., LidN 5. 5. 1905; V. O. (Otomar), Lid. revue moravskoslezská 1905, s. 262; an., Mor. kraj 1905, s. 3 ●; M. Hýsek in Literární Morava v letech 1849–1885 (1911, s. 261); an.: J. N., NL 20. 12. 1909; an.: nekrolog, LidN 1. 2. 1919; J. Svítal-Karník: J. E. N., sb. Jdeme dál! (1935); B. Slavík in Písemnictví na moravském Valašsku (1947, s. 265).

mhs

Jaroslav Nečas

* 22. 5. 1913 *Valašské Meziříčí*
† 24. 12. 1988 *Praha*

Lyrický básník, autor próz pro děti z Valaška, fejetonista, literární kritik a historik se zvláštním zaměřením na literární místopis a bibliografii.

Otec byl středoškolským profesorem († 1925), sestra PhDr. Bohuslava Bradbrooková, roz. Nečasová (* 1922) publikuje v anglických a amerických časopisech a publikacích studie a články o anglické a české literatuře, zvl. o K. Čapkovi, J. A. Komenském a anglo-českých literárních vztazích. Jeho strýci byli univ. prof. Emil a František Smetánka. – V rodišti absolvoval N. základní školu (1919–23) a 7 tříd reálného gymnázia, které ukončil 1931 v Brně (učitel B. Jedlička, spolužák J. Hrabák; během studia začal časopisecky publikovat, učil se ruštinu, italštinu a esperanto). Do 1936 studoval na Filozof. fakultě UK v Praze češtinu a francouzštinu (doktorát 1938 u A. Pražáka prací *Josef Merhaut. Devět kapitol o moravském naturalistovi*). 1935–37 učil na soukromých obchodních školách a na reálce v Praze, pak na středních školách nejprve ve Vysokém Mýtě (zde se stýkal s O. Vaňorným), od 1938 opět v Praze; tehdy úzce spolupracoval s nakl.

Sfinx B. Janda a R. Kmoch. 1942 se oženil s kolegyní. 1941–45 působil na kulturním oddělení prezidia ministerské rady a na min. osvěty, 1944–45 též jako lektor činohry Nár. divadla, 1945–48 byl vedoucím oddělení pro kulturní styky s Jugoslávií na min. informací, od 1948 přes rok redaktorem v nakl. J. Podroužka, pak necelý rok odborným poradcem pro obor orientálních koberců a výtvarného umění u n. p. Antikva, 1950–54 ve svobodném povolání a od 1954 až do odchodu do důchodu 1976 pracoval v Ústavu pro čes. literaturu ČSAV (z toho od 1958 jako vedoucí bibliografického oddělení a 1968–76 jako vedoucí pracovní skupiny pro biografickou dokumentaci; autorsky se podílel na Slovníku čes. spisovatelů, 1964). Od 1934 (z toho 1965–69 pravidelně) spolupracoval s rozhlasem v Praze a Brně (cykly lit. pořadů *Prameny*, *Světlem oděná*); konal literární přednášky v různých městech Čech a Moravy. Navštívil mnoho evropských zemí, opakovaně zvláště Jugoslávii (od počátku 60. let intenzivní zájem o krajany) a od konce 60. let též Velkou Británií. Byl členem literární skupiny Aktivisté a Moravského kola spisovatelů.

N. lyrická poezie navazuje nejprve na poetickou hravost, telegrafický způsob vyjadřování a exotismus. Postupně se jeho verš uhlazuje a zmelodičtjuje spolu s tím, jak se autor soustřeďuje k zachycení samotářské nálady stesku a snění. Nejkonkrétněji se mu to daří v poezii milostné a v tématu opuštěného a v duchovní rovině přece znovu nalézaného domova, jemuž je věnována celá básnická skladba *Návrat*. *Návrat k domovu a ztracenému dětství* N. umělecky realizoval též převyprávěním valašských pohádek a prózou pro děti *Příběhy ze slunečné zahrady*, věnované soužití dětí s přírodou. N. jazyková kultivovanost se projevila i v archaizujícím stylu groteskně parodických fejetonů *Kapitoly mladým spisovatelům*. Jeho četné časopisecké a novinářské příspěvky se vztahují k literatuře převážně české (které se věnoval také jako bibliograf) a k zážitkům z cest; obojí zájem se spojil v pracích o českém a moravském literárním místopisu. Na česko-jugoslávském sblížení se N. podílel články v českých i jugoslávských (zvláště krajanských) publikacích a ze srbochorvatštiny též překládal.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jaroslav Karel, Justus, „Mezřičák“, Petr Martin; ara, -č-, Dr J. N., Dr. J. N., eč., -jen-, JN, J. N., jn, jnč, jnčs, JNS, JNS., js., -js-, Nč., NS, Ns, Ns., -Ns-, s. ■ PŘÍSPĚVKY in: Ahoj na ne-

děli (1933); Almanach Akademického klubu Palacký ve Valašském Meziříčí (1935); Almanach ke 100. výr. gymnázia ve Valašském Meziříčí (1971); Almanach Literárního uměleckého kruhu Aktivisté (1936); A-Zet (1932–44); Boleslavan (1936); Bratrstvo (1929–30); Časopis Etického hnutí (1931); Červený květ (1969); Čes. literatura (1956–82); Čes. slovo (1932–33); Českobratrské hlasy (1928); Českosl. demokracie (1947); Čes. bratr (1980–83); Čes. dělník (1940); Čes. deník (Plzeň 1936); Čes. lidový kalendář (Daruvar 1966–83); Čteme (1942); Dějiny a současnost (1961–63); Dnešek (1947); Estetická výchova (1965–66); Evangelický kalendář (Hrabyně 1932); sb. Jaro Národního divadla v Praze 1945 (1946); Jednota (Daruvar 1964–84); Jihočes. pravda (Čes. Budějovice 1963–65); Kalendář českobratrský na rok... (1931–46); Kalich (1931, 1941); Kolo (Brno 1939–48, 1946–47 o své tvorbě aj.); Kolo (Záhřeb 1965–66); Kostnické jiskry (1938–82, 1988); Kraj (Jihlava 1936); Křesťanská revue (1959); Kulturní informace (1946–48); Kulturní zpravodaj (Valaš. Meziříčí 1970–75); Lada (1932–33); Letopis Matice srpske (Novi Sad 1947); Lid. demokracie (1968–89); Lid. noviny (1937–44); List mladých (1940); Listy; Listy Klubu přátel poezie (1967–68); Lit. listy (1968); Lit. noviny (1934–38); Lit. noviny (1964–67); Lubina (Rožnov p. R. 1929–34); Lumír (1932–35); Magazín Co vás zajímá (1969); Malý čtenář; Masarykův lid (1946–47); Mladá kultura; Moravskoslezský deník (Ostrava 1930–34); Nár. osvobození (1946–47); Nár. práce (1941); Nástup (Pelhřimov 1963–65); Naš koutek (Daruvar 1972–83); Naše doba (1941–44); Naše kniha (1938); Naše rodina (1969–81); Naše zprávy (1940–41); Naší mládeži; Naši razgledi (Lublaň 1965); Nedělní Newyorské listy (1948); Nezávislé listy (Valaš. Meziříčí 1946–47); Nová Lubina (Valaš. Meziříčí 1946–47); Nové časy (Valaš. Meziříčí 1929–30); Nové knihy (1978); Nové Valaško (1968–76); Nový den (Plzeň 1947); Nový kruh (Ostrava 1933); Nový lid (Brno 1929–30); Obroda (1969); Obzor (Přerov 1931–35); Opera (Brno 1933); PAK revue (1936–37); Palouček (1947); Památník Palackého státního reál. gymnázia ve Valašském Meziříčí 1871–1946 (1946); Parallele 50 (Praha 1947); Pionir (Záhřeb 1956); Poupě (1947); sb. Pozdrav do Branky (1937); Práce (1965–76); Právo lidu (1932–47); Přehled kulturních, literárních a školských otázek (Daruvar 1963–82); Ranní noviny (1935); Riječki list (1947); Rozhledy (1935–37); Sborník NM, ř. C (1962–64); Slovanský přehled (1946–48); Slovník českých spisovatelů (1964); Slovo národa (Brno 1946–47); Sobota (1931); Sokolská budoucnost (Vysoké Mýto 1938); Sokolské besedy (1929); Stráž severu (Liberec 1947); Středisko (Brno 1930–32); Studentský časopis (1929–30); Studentský věstník MSD (Brno 1930–31); Svět práce (1976); Svět v obrazech (1964–65); Svob. noviny (1947); Svob. slovo (1946, 1956–69); Svob. zítřek (1945–47); Tábory zpravodaj Letního tábora Komenského (Běleč n. Orlicí 1929); Tenis (1962); Turis-

tický průvodce ČSSR (Český ráj, 1960; Plzeňsko, Chodsko, 1961; Orlické hory, Královéhradecko, 1962; Beskydy, 1962; Jizerské a Lužické hory, Okolí Brna, 1963; Krušné hory, Kladensko a Rakovnicko, 1966; Od Jizery k Sázavě, Krkonoše a Podkrkonoší, 1968); Tvorba (1934); Úsměv (Brno 1928–31); Útok (1933); Valašsko (Brno 1968); Večerní Čes. slovo (1940); Velký zábavně poučný kalendář Milotického hospodáře (40. léta); Vjesník (Záhřeb 1977); Volné slovo (Ostrava 1947); Volnost (1935–36); Vůdce dorostu (Brno 1928); Zdar (1946–47); Zeměd. noviny (1976); sb. Z mělnické skály (Mělník 1963); Zpravodaj (Mor. festivalu poezie ve Valaš. Meziříčí, 1980); Zvon (1937). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Duhová brána (BB 1932); Motyl na okně (BB 1934); Tobě i vám (BB 1936); Návrat (B 1942); Valašské pohádky (1943, pseud. Petr Martin); Pohádky zpod Beskyd (1943, pseud. Petr Martin); Pod horami a pod oblaky (pohádky, 1944, pseud. Petr Martin); Osikový list (BB 1946); Příběhy ze slunečné zahrady (P pro ml., 1946); Kapitoly mladým spisovatelům (FF 1947); Pod Beskydem (B 1957); Slovenské knihy českým čtenářům (bibliografie, 1960); Vítězslav Nezval (bibliografie, 1960, výkladová část M. Blahynka); Literární průvodce pro turisty (1962); Bibliografie české literární vědy 1945–1955 (1964, s jinými); Malý literární místopis Československa (1972, s L. Knězkem). – *Překlad*: G. R. Senecič: Logaritmy a láska (D 1959, rozmnož.). – *Ostatní práce*: Slovensko-český slovníček (1960, rozšíř. vyd. b. d., 1962); Slovensko-český a česko-slovenský slovník rozdílných výrazů (1964, přeprac. vyd. 1989, s M. Kopeckým); Mistr Jan Hus a Husinec (1969, s V. Starým). – *Výbor*: Valašské pohádky (1948). ■ SCÉNICKY. *Překlad*: M. Begović: Hříšnice (1946). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Úsměv. Měsíčník pro evangelickou literaturu (1930–31), Studentský věstník MSD (1930–31, rozmnož.), Kolo (1946–47, s red. radou), Kulturní informace (1946–48), Palouček. Časopis evangelické mládeže (1948–49); *kalendář*: Evangelický kalendář 1970 (1969, s B. B. Bašusem); *sborníky*: Almanach Akademického klubu Palacký ve Valašském Meziříčí (1935, s J. Indruchem), Almanach ke 100. výr. gymnázia ve Valašském Meziříčí (1971, s jinými); *knižnice*: Armida (1934–47), Slavné romány (1944–48), Nová knihovna jihoslovanských autorů (1945–46), Prvotiny (1946–47). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Modlitby rukou. Povídky a balady o práci a dělném člověku (1942); Matka. Povídky a medailony (1943); S. Buonaccini: Browning a růže (1946); Pozdravy a květiny. Čeští básníci a spisovatelé matkám (1948); Vzdálený hlas. Čeští básníci z Jugoslávie (1978). ■

LITERATURA: ● ref. Duhová brána: m. (Z. H. Matýšek), Středisko 2, 1931/32, s. 217; -or. (A. C. Nor), Rozhledy 1932, s. 96; J. V. S. (Sedlák), Venkov 12. 11. 1932; ak., Čin 4, 1932/33, s. 311; Nk. (B. Novák), RA 8, 1932/33, s. 24; V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 59, 1932/33, s. 125 ●; ● ref. Motyl na okně: Ad. Veselý, LitN 7, 1934/35, č. 5; V. H. (Z. Kalista), Lumír

61, 1934/35, s. 537; -vka (M. Hlávka), Studentský časopis 14, 1934/35, s. 198; B. Slavík, LidN 28. 7. 1935: -jev-, Tvorba 1935, s. 175 ●; ● ref. Tobě i vám: A. Černík, Čin 1936, s. 263; J. Taufer, Index 1936, s. 64; B. Slavík, LidN 20. 4. 1936; J. V. Sedlák, Venkov 23. 10. 1936 ●; ● ref. Návrat: JŠr (J. Šnobl), Nová doba 26. 7. 1942; p. (A. M. Piša), Nár. práce 28. 8. 1942; B. Polan, KM 1942, s. 322; G. P. (Pallas), LidN 30. 8. 1942 ●; ● ref. Valašské pohádky: Kp. (K. Polák), Nár. práce 26. 3. 1943; vpa (V. Pazourek), LidN 12. 4. 1943 ●; ● ref. Pod horami a pod oblaky: kp. (K. Polák), Nár. práce 10. 9. 1944; v. k. (V. Kolář), LidN 27. 10. 1944 ●; ● ref. Osikový list: V. S. (Stupka), Naše Valašsko 1946, s. 142; A. M. Piša, Kytice 1947, s. 85; jj (J. Janů), Svob. noviny 8. 2. 1947 ●; St. (V. Stupka): ref. Příběhy ze slunečné zahrady, Kolo 11, 1946/47, s. 119; V. Tichý: ref. Kapitoly mladým spisovatelům, Kulturní politika 3, 1947/48, č. 35; ● ref. Literární průvodce pro turisty: M. B. (Blahynka), Kultura 1962, č. 30; V. Palivec, Knihovnik 1962, s. 263 ●; -Lč-: ref. Slovensko-český a česko-slovenský slovníček rozdílných výrazů, Věda a život 1964, s. 303; ● ref. Malý literární místopis Československa: (V) (Š. Vlašín), RP 20. 3. 1973; M. Blahynka, Tvorba 1973, č. 13 ●; J. Hrabák in Život s literaturou (1982); M. Baláš: J. N., básník a spisovatel, Přehled kult., lit. a školských otázek (Daruvár) 1982; J. Lejdar: Básník – vědec – křesťan (k sedmdesátinám), Kostnické jiskry 1983, č. 18; J. Glivický: Edice Armida (1934–1947), Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1984, č. 1; ● nekrology: (fc) (G. Franci), LD 31. 12. 1988; J. Lejdar, Kostnické jiskry 1989, č. 3; J. Demel, Zpravodaj Okres. vlastivědného muzea ve Vsetíně 1989, září ●.

pb

Antonín Nečásek

* 12. 6. 1871 *Sobšice* (Sobčice) u Hořic

† 2. 3. 1938 *Praha*

Prozaik, autor žánrových obrázků s venkovskou i městskou tematikou, dramatik, publicista.

Otec, invalida z prusko-rakouské války, měl trafikou. N. strávil dětství v rodišti, celý život však jezdil do Vysokého n. Jizerou, odkud pocházel jeho rod. Obecnu školu navštěvoval v Sobčicích, 1883 začal studovat v Jičíně na gymnáziu, 1885 přešel na tamní Čes. ústav ku vzdělávání učitelů, odkud byl v prosinci 1887 vyloučen. Už tehdy se pokoušel literárně pracovat. Zpočátku působil u pošty a po delším vážném onemocnění začal 1892 pracovat jako novinář; nejprve spolupracoval ve Dvoře Král. s týdeníkem Čes. venkov, 1895 převzal v Chru-

dimi vedení Pelcova časopisu Hlasy z východních Čech. Po přestěhování do Prahy se 1896 stal členem redakce Nár. politiky, 1898–1901 Zlaté Prahy, zároveň 1899–1901 redigoval Obzor vinohradský. Od 1899 pravidelně přispíval fejetony a články o kulturních a politických otázkách do nár. sociálního listu Probuzení, dále do časopisů Čes. dělník a Česká demokracie. Byl též redaktorem Ottova slovníku naučného. 1905 nastoupil z podnětu K. Jonáše, tehdejšího šéfredaktora, do nově založeného deníku Venkov, který redigoval více než 30 let. Zpopelněn byl v krematoriu v Praze-Strašnicích, pochován byl v Sobčicích.

Po neúspěšné dramatické prvotině (*Almužna*) na téma manželského trojúhelníku, v níž se po Ibsenově vzoru pokusil řešit problém viny a osobního práva na štěstí, vydával N. už jen prózu. Byly to převážně soubory krátkých próz, shrnující vždy tvůrčí zeň posledních let, a proto také pestře komponující čísla tragická i humorná, čistě epická i fejetonová, z prostředí městského i venkovského. N. začal v duchu dobového naturalismu desiluzivními obrazy brutální síly života, která nedbajíc obecných morálních kodexů ani osobních ideálů či zájmů vrhá jedince do bída sociální nebo mravní (*Pestří ptáci*, *Pampelišky*); pozornost obrací na k rubu života vnesla přitom do N. beletrie na dlouhou i hojnost postav z temného okraje společnosti. Osobitou variantu těchto obrazů tvořily povídky pobouřeně předvádějící nelibostnou germanizaci českého Podkrkonoší německým kapitálem; tato tendence vyvrcholila schematickým románem *Jařmo milionů*, motivujícím sociální nerovnost i rozdílností národních povah, protikladem výbojně podnikavosti Němců a trpné snivosti Čechů. Také v početných povídkách o lásce se N. zprvu naturalisticky specializoval na její pudové a egoistické podoby, později evokoval hlavně jednání postav rozmanitě se vyrovnávajících s milostnou katastrofou; vždy však byl nakloněn sentimentálnímu vyznění. Novinářské povolání naučilo N. i v beletrii preferovat zajímavost, významovou jednoznačnost a stavebnou jednoduchost bez psychologizování. Další osobité rysy vtiskoval své próze zaujetím pro postavy něčím se vymykající průměru (vášni, neřestí, zálibou, podivínstvím apod.), sklonem budovat povídku jako dešifrování záhadného rysu v lidském osudu navenek všedním a také způsobem podání apelujícím na čtenářovu silnou citovou

účast. Koncem prvního desetiletí byla přitažlivost „lidských dokumentů“ bratří Goncourtů u N. vystřídaná nedostížným vzorem Nerudových Malostranských povídek a jeho beletrie se usadila v poloze žánrového realismu, k němuž ostatně od počátku tíhla ve svých humoreskách. V Nerudovi se zhlédlo N. figurkářství nejzřetelněji vytvářením dvojic postav něčím si blízkých, ale zároveň si konkurujících. Víc než vášněmi byl teď N. přitahován lidskými slabostmi a nedostatečností člověka vůbec, zejména jeho malodušností, neschopností sebe-reflexe a nedůstojnými snahami nějak vyzrát na život, takže ve vypravěčově postoji začaly nad mravním rozhorlením postupně převažovat smutek a laskavost. N. stálé téma vztahu města a venkova, původně naturalisticky podávané v obrazech mísení zdravé a „shnilé“ krve nebo zkázy venkovského živlu v prostředí velkoměstské amorálnosti, bylo nakonec traktováno jako niterné napětí mezi dvojím domovem, zvoleným a rodným, mezi okouzlující starou (hlavně levobřežní) Prahou a přírodními půvaby oplývající Podkrkonošim. Množily se povídky vyprávěné ve fejetonním rámci (i v rámci cestopisného fejetonu) a protkávané osobními glosami všudypřítomného fejetonisty, stejně jako povídky s ryze zábavnou funkcí. V knize *Zlaté topoly*, poklidných a rutinovaných variací N. notorických námětů a oblíbených typů, laskavý a zmoudřelý pohled na roztodivnost života převládá už zcela. V nové literární situaci, již přinesla 20. a 30. léta, dal N. cele a definitivně přednost činnosti žurnalistické, vyplňované politickými a sociálními úvahami o časových otázkách, týkajících se zejména potřeb vesnice.

ŠIFRY: A. N., ně., -ně. ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedy lidu (1898–1916); Čes. demokracie, příl. Besidky Čes. demokracie (1900–02); Čes. dělník; Čes. venkov (Dvůr Král., od 1892); Hlasy z východních Čech (Chrudim 1895); Jitřenka (Polička 1897); Kalendář Besed lidu na rok 1915; sb. Kde se bělí Krkonoše (1934); Lumír (1898–1903); Máj (1903); Malý čtenář (1893–99); Moderní život (1903); Nár. obzor (1912); Nár. politika (od 1896); Obzor vinohradský, pokr. Obzor (1899–1901); sb. Praha ve dne v noci 1–3 (b. d., 1904); Pražská lid. revue (1905); Probuzení (od 1899); Rozkvět (od 1908); Světozor (1914–16); Švanda dudák (1900–01); Velký slovenský kalendář na rok 1912, 1915; Venkov (1906–41); Vesna (1893–96); Věstník českosl. novinářů (1931); Zlatá Praha (1898–1901, 1905, 1915); Zvon (1904–05). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: *Almužna* (D 1900, i prem.); *Pest-*

ří ptáci (PP 1901); Pampelišky (PP b. d., 1904); Jařmo milionů (R 1906); Vločky (PP b. d., 1908); Nápady a rozmary (PP b. d., 1910); Ocúnky (PP 1911); Bez mráčku i pod mrakem (PP 1913); Brázdami života (PP b. d., 1915); Němá tvář (PP pro ml., b. d., 1915); Pradědův poklad. Společník (PP pro ml., b. d., 1916); Zlaté topoly (PP 1917). ■ SCENICKÝ. *Hra*: Ctnostní patriciové (1901). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Hlasy z východních Čech (říjen–prosinec 1895), Obzor vinohradský, pokr. Obzor (1899–1901). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Kde se bělí Krkonoše. Vzpomínkový sborník. Vysoké n. Jiz. 1834–1934 (1934, s J. Mařatkou). ■

LITERATURA: ● ref. Almužna: Dugazon, Lumír 28, 1899/1900, s. 347; K. Kamínek, MR 1899/1900, sv. 11, s. 322; jv. (J. Vodák), Obzor lit. a umělecký 2, 1899/1900, s. 173; K. (F. V. Krejčí), Rozhledy 9, 1899/1900, s. 806; Nemo., Zlatá Praha 17, 1899/1900, s. 407; hk., Besedy Času 5, 1899/1900, s. 156 ●; ● ref. Pestří ptáci: Al. Tuček, Zvon 1, 1900/01, s. 623; Q., LidN 1. 8. 1901; Louisa, LidN 11. 10. 1901; J. Karásek, Rozhledy 1901, s. 537; F. V. Vykoukal, Osvěta 1902, s. 370 ●; ● ref. Pampelišky: O. F. (Fischer), Naše doba 12, 1904/05, s. 794; Č., Zlatá Praha 22, 1904/05, s. 12; -áský, Zvon 5, 1904/05, s. 94 ●; ● Jařmo milionů: Ds. (J. D. Konrád), Máj 4, 1905/06, s. 736; V. O., Přehled 4, 1905/06, s. 755; Sk. (F. Skácelík), Zlatá Praha 23, 1905/06, s. 384; -áský, Zvon 6, 1905/06, s. 574; F. V. Vykoukal, Osvěta 1906, s. 944 ●; ● ref. Vločky: Ds. (J. D. Konrád), Máj 6, 1907/08, s. 592; F., Zlatá Praha 25, 1907/08, s. 264; V. Kol., Zvon 8, 1907/08, s. 364; an. (O. Šimek), Novina 1908, s. 697 ●; V. Dresler in A. N.: Ocúnky (1911); Š. Jež: ref. Ocúnky, Přehled 9, 1910/11, s. 856; ● ref. Bez mráčku i pod mrakem: K. V. H. (Havránek), Zvon 13, 1912/13, s. 318; G. W. (Winter), PL 9. 3. 1913, příl. ●; ● ref. Brázdami života: Ka., Zlatá Praha 32, 1914/15, s. 526; F. P. (K. Mašek), Zvon 15, 1914/15, s. 616; an., PL 29. 8. 1915, příl. ●; W. (A. Wenig) in A. N.: Němá tvář (1915); K. V. H. (Havránek): ref. Zlaté topoly, Zvon 18, 1917/18, s. 126; ● k padesátinám: -ei-, Topičův sborník 8, 1920/21, s. 470; an., Zvon 21, 1920/21, s. 560; an., Naše kniha 1921, s. 88 ●; ● k šedesátinám: -och- (F. S. Procházka), Zvon 31, 1930/31, s. 588; F. Nepilý, Venkov 13. 6. 1931; an., Naše kniha 1931, s. 189; an., Věstník českosl. novinářů 1931, č. 6 ●; ● nekrology: -Cm-, Horské prameny 1, 1937/38, s. 77; -btk- (V. Brtník), Zvon 37, 1937/38, s. 364; ks, LidN 3. 3. 1938; F. Nepilý, Venkov 3. 3. 1938 ●; V. Müller: Redaktor N. a univ. prof. dr. Pekař, Venkov 6. 3. 1938; A. Jilemnický, K. Vik in Kraj slavný kamenem (Havl. Brod 1961, s. 194); -mk-: A. N., Krkonoše 21, 1988, č. 3.

bs

František Nečásek

* 20. 8. 1811 *Vysoké* (V. nad Jizerou)

† 8. 9. 1889 *Vysoké*

Autor rozměrných povídek, mísících romantické postupy s realistickými popisy a vzniklých s cílem uchovat obraz rodného Vysocka první poloviny 19. století.

Otec byl obchodníkem přízí, bratr Jan N. (1813–1866) organizátorem českého školství a (od 1862) ředitelem Akademického gymnázia v Praze. N. navštěvoval dva roky gymnázium v Litoměřicích a čtyři roky v Jičíně (abs. 1831; mj. ho učili S. K. Macháček a F. Šír), pak studoval dva roky v Praze tzv. filozofii (spolužáci K. H. Mácha a V. J. Pícek), tři měsíce bohoslovecký seminář v Litoměřicích (do konce 1833) a práva v Praze (abs. 1838). Sloužil jako finanční úředník v Praze, 1846–61 ve Žluticích a Dobříšii, poté opět v Praze; na penzi žil od 1869 v rodišti. Byl členem literárního odboru Umělecké besedy.

N. publikoval za studentských let časopisecky nevelký počet básní a povídek, potom se však na celé údobí své úřednické kariéry omlčel a vrátil se do literatury až na rozhraní 60. a 70. let; odtud koexistence romantických konvencí a realistických postupů v jeho pozdních pracích (N. je otiskoval v literárních časopisech a teprve následně, převážně vlastním nákladem, vydával knižně). Hned knižní prvotina *Sňatek na smrtelném loži* ustavila tematické, motivické, figurální a kompoziční stereotypy, které N. další rozměrné povídky jen obměňovaly. Niterná, silně vzpomínková vazba na rodné Vysocko (širše na horní Pojizeří a Krkonoše) a významná role přisuzovaná přírodě vedla v nich ke konkrétnosti místního a nekonkrétnosti časového určení: k podrobným popisům prostředí či krajiny a k autonomním přírodním líčením, naproti tomu však jen k implicitnímu situování děje do první poloviny 19. století, a tedy do jistého (vzpomínkového) bezčasí. V něm N. pravidelně rozvíjel dojmavý příběh lásky s překážkami, a to jakoby na vysvětlenou záhad rozestých v dějovém rámci. Libovolenost těchto příběhů, plných nemotivovaných tragédií a stejně nemotivovaných happy endů, byla nejen dědictvím po romantické beletrii z časů N. literárních začátků, nýbrž i ilustrací jeho filozofie, pojímající život jako fatální střídání a střetání radostí a bolů a smrt jako pouhé přeskupení prvků v procesu jejich věčného

Nečásek

koloběhu. Ilustrativní funkci měly i dějové epizody, v nichž N. uplatňoval poznatky z cest po vlasti (hl. *Tři habry*) a cizině (hl. *Malvína*) nebo předváděl nářečí rodného kraje (k prvotně dokonce připojil slovníček obsahující „Slova mimo Krkonošské hory méně známá“). Podstatně byla pak dějová výstavba N. povídek uvolňována svébytnými vsuvkami v podobě mravoličných historek, krajových pověstí, legend a pohádek, popisů lidových zvyků, obyčejů a pověr i realistických výjevů objasňujících denní chod soudobé vesnice. Tento druh folklornosti, kvůli kterému byl N. někdy spojován s vlivem německého beletristy B. Auerbacha, dlužno chápat jako výraz N. původního regionálního vlastenectví, zatímco četnými apely na věrnost národu nebo výroky varujícími politiky před nedbáním rozumu a přirozeného práva promlouval v jeho textech spíše soudobý český nacionalismus druhé poloviny 19. století.

PŘÍSPĚVKY in: *Květy* (1872); *Lumír* (1874–76); *Ruch* (1883); *Světovzor* (1869–70); *Večerní vyražení* (1831–33, debut). ■ **KNÍŽNĚ.** *Beletrie*: *Sňatek na smrtelném loži* (P 1867); *Mileva* (P 1869); *Tři habry* (P 1870); *Jitroci* (P 1872); *Ruská kněžna* (P 1874); *Malvína* (P 1876); *Marie* (P 1883). – *Ostatní práce*: *Patero písní* (1880, texty i hudba). ■

LITERATURA: J. Neruda: F. N. (k 75. narozeninám). *Humorist. listy* 1886, s. 280 → *Podobizny* 3 (1954); ● *nekrology* (an.): *Lit. listy* 10, 1888/89, s. 348; *Světovzor* 23, 1889/90, s. 515; *Hlas národa* 9. 9. 1889; *NL* 10. 9. 1889; *Zlatá Praha* 1889, s. 515 ●; J. Arbes: *Český Parnas studentský za dob Máchových* (s přetiskem tří N. raných básní), *Květy* 1901, 2. pololetí, s. 304; A. Pražák: *Padesát let literárního odboru Umělecké besedy, sb. 50 let Umělecké besedy 1863–1913* (1913, s. 219) → *O národ* (1946, s. 290).

jo

Neděle

1903–1906

Brněnský beletristický časopis soustřeďující na začátku 20. století značnou část moravských spisovatelů.

Podtitul: 1903/04 (roč. 1) *Moravský beletristický obrázkový týdeník*, od č. 16 *Obrázkový týdeník*; 1905 (roč. 2) jednotlivá čísla bez podtitulu, podtitul pouze na tit. listě celého ročníku: *Ilustrovaný beletristický čtrnáctideník*; 1906 (roč. 3) *Beletristický obrázkový čtrnáctideník*. – *Redaktoři*: 1903/04 (roč. 1 do č. 15)

D. Pavlíček; 1904–05 (roč. 1 od č. 16 – roč. 2 do č. 16) J. Pohanka; 1905–06 (roč. 2 od č. 17 – roč. 3 do č. 2) A. Jaroš (roč. 2, č. 17–20 odp. red. J. Pohanka); 1906 (roč. 3 do č. 3) O. Švéda (odp. red. A. Jaroš). – *Nakladatel*: A. Odehnal, Brno. – *Periodicita*: 1903/04 (roč. 1) týdeník, 52 čísel (dvojčísla 1–2, 12–13 a 51–52) od 22. 12. 1903 do prosince 1904; 1905 (roč. 2) čtrnáctideník, 20 čísel (dvojčísla 19–20) od 10. 3. do prosince; 1906 (roč. 3) 3 čísla do března.

N. byla nejvýznamnějším z pokusů o moravský literární časopis na počátku 20. století (vedle časopisů *Dvacátý věk*, 1901–04, red. a vyd. V. Nepraš pod pseud. Věnceslav Šarpen; *Morava*, 1901–02, red. a vyd. V. Břečka), k nimž došlo po zániku *Vesny* a *Nivy* v době, kdy zde vycházely jen katolické orgány *Obzor* a *Nový život*. Její zakladatel a první redaktor D. Pavlíček (vl. jm. Dominik P., * 21. 2. 1877, † 30. 1. 1952, tehdy i redaktor *Lid. novin*) usiloval o vytvoření regionálního časopisu, který by však svou kvalitou měl širší dosah. Podařilo se mu soustředit značný počet autorů z Moravy, ale i z Čech; opíral se zvláště o nejmladší generaci (F. Bartošová, K. Z. Klíma, J. Uher aj.). Důležitou složkou N. byla výtvarná stránka; grafickou podobu secesního rázu vytvářeli svými kresbami Z. Vorlová, A. Kalvoda, K. Němec, J. Obrovský, otiskovány byly rovněž reprodukce obrazů, grafik a plastik předních výtvarníků, umělecké fotografie V. Bartoně a fotografie dokumentární. Po Pavlíčkově odchodu (pro neshody s vydavatelem) za redakce nakladatelského úředníka J. Pohanky postupně úroveň N. klesala, zužoval se okruh přispěvatelů a pronikala do ní komerční podbízivost (i výtvarný kýč). Na počátku 3. roč. došlo k pokusu o novou koncepci: mladí autoři O. Švéda a Ad. Veselý odmítli moravské snahy o realisticky a regionálně zabarvené zobrazování skutečnosti (článek Ad. Veselého *Národnost v umění* v č. 3) a chtěli přeměnit N. v list, který by po vzoru *Moderní revue* ohrázel evropské literární dění a kladl důraz zejména na uměleckost. Jejich snaha opřít se o symbolisticko-anarchistickou generaci (básně S. K. Neumanna, L. Křikavy aj.) nemohla zachránit časopis, který trpěl od počátku finančními potížemi (zpravidla neplatil ani honoráře).

Těžiště N. bylo v próze a poezii, značnou pozornost věnovala také brněnskému životu výtvarnému (R. V. Boubela, B. Haluzický), hudebnímu (K. Eichler, A. Průša) a divadelnímu (R. V. Boubela, i pod šiframi Bou, -ou-, -rvb-),

občas přinášela populární portréty významných malířů a spisovatelů (z pera J. Brabce, Al. Nováka, J. A. Opletala aj.), častěji národopisné a místopisné články (F. Kretz, F. Horenský aj.), cestopisy a informativní stati. Literární kritika nebyla (kromě 3. roč.) pěstována, objevovaly se jen příležitostně, vesměs doporučující recenze. Vznikla i řada rubrik (*Naše galerie, Literární a umělecké, Literatura, Umělecké rozhledy, Hudba, Zprávy z ateliérů*, pro drobné zprávy a zajímavosti *Směs, Z našeho života, Literární a umělecký oznamovatel*), které se však většinou objevovaly nepravidelně, střídavě a od poloviny 1. roč. byly vytlačovány rubrikami *Šachy, Hádky, Pro domácnost a hospodářství* aj., jež stále více N. přibližovaly zábavným rodinným listům. – Verše tiskla N. v širokém rozpětí od produkce ohlasové až po dekadenci ovlivněné pochmurné meditace, epika byla jen občasná (M. Jahn, legendy S. Boušky). *Básněmi* častěji přispěli F. Bartošová, A. Brabec, J. Brabec, F. Brejla, K. Čapek (prvotiny), L. Grossmannová Brodská, J. Hlaváček, M. Hýsek, E. Jireček, J. Kalus, S. Kovanda, E. Lešehrad, V. Marvan, J. E. Nečas, F. Pečinka, K. Pohorská, J. Skarlandt, J. Spáčil, K. Šlik, K. Záduska a J. Želiva; příležitostně rovněž A. Czech z Czechenherzů, K. H. Hilar, V. Hurek, B. Kratochvíl, L. Křikava, E. Masák (pseud. B. Jasnov a V. Tresor), S. K. Neumann, J. A. Opletal (i šifra Jos. Al. O.), K. V. Prokop aj. *Prózy* vycházely jednak ze života moravského venkova, z městského prostředí a ze sociální problematiky, jednak podávaly melancholické příběhy vnitřně nevyrovnaných inteligentů, případně umělců. Psali je F. Bartošová, K. Bříza (román Karel Burian), O. Černý, O. Dorner, E. Jarošová, J. F. Karas, Q. (G.) Klássa, K. Z. Klíma (román Princezna Dioné), J. Kolář, Č. Kramoliš, E. Navrátil, F. Novák, J. A. Opletal (i šifra J. A. O.), E. R. Polanski, F. Sokol-Tůma, J. Uher (i pseud. Jan Jiskra) a M. Verner; jednotlivými povídkami přispěli J. Deml (pseud. Bohumír Vznata), K. Elgart Sokol, P. Fingal (pseud. Jiří Konrád), F. Holub, Z. Hásková, V. Martínek (pseud. V. Staněk; první motiv Černé země), J. Merhaut, V. Nebušková, D. Pavlíček, J. Ptáček, O. Švéda aj. Cestopisné črty a články publikovali J. Karásek, J. A. Opletal, M. Remeš (šifra K. M. V.), J. Tomašík, I. Zháněl. *Dramatické práce* otiskli K. Bříza a J. Šobr. *Překlady* byly většinou okrajovou složkou (v 1. a 2. roč. V. G. Koro-

lenko, K. Tetmajer-Przerwa, I. Vazov, M. Walewska aj., ve 3. roč. J. Barbey d'Aureville, Ch. Baudelaire, F. Nietzsche, P. Verlaine ad.), z překladatelů se výrazněji uplatnil pouze J. Koněřza. *O literatuře* psal nejvíce a nejzasvěceněji M. Hýsek (i šifra Mil. H.), ve 3. roč. se objevily kritiky a polemické glosy Ad. Veselého (též šifry ADV, V., -v-) a O. Švédy.

LITERATURA: an.: ref. č. 1–2, Čas 29. 12. 1903; F. X. Hodač: Kulturní poznámky z moravského ústředí, Přehled 2, 1903/04, s. 129; an.: ref. č. 3, Čas 14. 1. 1904; K. Elgart Sokol: N., MSIR 2, 1905/06, s. 233; M. Hýsek in Paměti (1970, s. 96); D. Jeřábek: Ke spolupráci St. K. Neumanna s moravskými časopisy v letech 1906–1910, ČLit 1976, s. 520 → Tradice a osobnosti (1988); J. Dufek (B. Marčák): Tři časopisy z počátku století, SPFF Brno, ř. D, 1982, s. 95; B. Gabrielová, B. Marčák: Brněnský beletristický a obrázkový týdeník N., MG – bulletin Moravské galerie v Brně 42, 1987, s. 78.

pp

Filip Prokop Neděle

* 1. 7. 1778 *Polička*
† 23. 11. 1825 *Brno*

Moravský buditel, autor a překladatel náboženských a výchovně-vzdělávacích spisů převážně pro mládež.

Základního vzdělání nabyt v Poličce. Po ukončení piaristického gymnázia v Litomyšli studoval teologii. Jako kněz vstoupil do kláštera sv. Augustina v Brně, dalším studiem získal doktorát teologie. Od 1806 byl profesorem na brněnském bohosloveckém ústavu, pro některé neshody s biskupem však byl 1820 z funkce odvolán. Až do své smrti pak působil jako převor augustiniánského kláštera v Brně. Po celý život se věnoval buditelské práci a stýkal se s řadou českých a moravských vlasteneckých pracovníků (J. H. A. Gallaš, J. Hýbl, D. Kinský, V. R. Kramerius, M. J. Sychra, J. L. Ziegler aj.).

N. práce (původní i překlady) určené náboženské a morální výchově lidu přispívaly jazykovou formou k národnostnímu uvědomování na Moravě. V literární příloze Hromádkových Vídeňských novin uveřejňoval aforismy, epigramy a četné filozofické a mravoučné sentence.

ŠIFRA: F. N. (dub., Prvotiny pěkných umění). ■ PŘÍSPĚVKY in: Prvotiny pěkných umění (1815–17). ■ KNIŽNĚ. *Výchovně-vzdělávací spis:*

Neděle

Spasitelná naučení podaná ženichovi a nevěstě (1816). – *Překlady*: T. A. Dereser: Náboženství ve vejkladech a rozmlouvání 1–4 (1808–09) + Katolická modlitební knížka (1814); an.: Václav a Dorota aneb Obraz pro obecný lid vystavený (1812); an.: Vyučování v náboženství pro dospělejší mládež křesťanské katolické církve (1813); Ch. Schmid: Velikonoční vejce (1818); J. G. Campe: Knížka mravů pro děti (b. d., 1819); J. Jais: Věc nejdůležitější pro rodiče, školní učitele, dohlídače mládeže i také pro duchovní pastýře (1824); – posmrtně: an.: Uvedení k mravnímu zvedení aneb vychování dítěte (1826). ■ KORESPONDENCE: A. Rybička: Pomůcky k biografickému listáři českému (J. L. Zieglerovi z 1821), Světozor 1869, s. 303. ■

LITERATURA: J. V. Krcar: Trojice polišských spisovatelů, Jitřenka (Polička) 1885, s. 248; an.: Spisovatelé poliští, tamtéž, 1887, s. 245.

lk

Vladimír Neff

* 13. 6. 1909 *Praha*

† 2. 7. 1983 *Praha*

Autor historických, psychologických, satirických a parodicko-fantaskních románů, kritický kronikář českého měšťanstva a ironický vypravěč soustředěný k otázkám společenské a rodové determinace člověka; též dramatik, překladatel a filmový scenárista.

Pocházel po otci z rodu majitelů předního pražského galantního obchodu, po matce z dynastie žižkovských velkopovozníků. V Praze navštěvoval elitní obecnou školu, 1920–24 reálné gymnázium v Truhlářské ul., rok studoval na obchodní akademii v Resselově ul. a 1925 přešel na francouzskou vyšší obchodní školu v Ženevě. Po maturitě (1928) pracoval jako volontér v obchodě s porcelánem ve Vídni a 1929 v obchodním domě v Brémách. 1930 nastoupil do podniku svého otce, ale po úspěchu prvních knih se stal 1935 redaktorem nakl. Melantrich, kde zajišťoval překlady románů pro noviny a zábavné časopisy. S výjimkou krátkého scenáristického působení na Barrandově byl od 1939 až do smrti spisovatelem z povolání. Žil v Praze (kde byl i pohřben), jen 1946–53 bydlel s rodinou ve Slapech a 1954 na Dobříši. – Jeho manželkou byla Vlasta Petrovičová (1903–1980), herečka Osvobozeného divadla a autorka veseloher, jejichž protagonisty jsou

převážně umělci, nejčastěji herci (Střídavě oblačno, 1943, prem. 1942; Růžové dopisy, 1948, prem. 1943; Děravá škorně, prem. 1954 a Slamník, prem. 1956, obě hry rozmnož. v 50. letech); psala též filmové scénáře a překládala z ruské literatury (s V. Neffem). Syn Ondřej N. (* 1945) je spisovatel, publicista a popularizátor science fiction.

N. dílo vychází z tradic klasického realistického románu s panoramatickým společenským záběrem a zároveň navazuje na psychologickou prózu zaměřenou k mikrosvětů měšťanské rodiny. N. se programově orientoval na široké čtenářské vrstvy a po Čapkově vzoru přitom usiloval o kultivaci jejich vkusu estetickým povýšením prostředků masové četby. Typické znaky jeho vypravěčské metody (ironický nadhled, fantasknost, mísení různých jazykových vrstev a stylů, vměšování vypravěče do děje a porušování iluze skutečnosti, pojetí prózy jako hry, fabulační invence) jsou patrné už v raných parodiích na detektivky (*Nesnáze Ibrahima Skály*, *Papírové panoptikum*, *Temperament Petra Bolbeka*, *Lidé v tógách*), moderních pohádkách (*Omyl růžového stařečka...*) a satirách (*Poslední drožkář*, *Vyhnaní z ráje*). V psychologických románech (*Malý velikán*, *Dva u stolu*, *Bůh zbytečnosti*) se soustředil na rozpor mezi velikašskými sny hrdinů z buržoazního prostředí a jejich neschopností své představy uskutečnit. Citlivé proniknutí do dětské psychiky a téma dvojznačnosti poznání charakterizuje román s tajemstvím *Třináctá komnata*, který je – stejně jako milostné romaneto *Marie a zahradník* – vytěžen z idylického světa obyvatel pražské Kamy. V poválečném období se N. zaměřil na historickou tematiku. V románě *Srpnovští páni* zachytil mravní i ekonomické proměny české společnosti na přelomu 13. a 14. století. Filozoficky poučeným pohledem, ironií a spontánní epičností přitom oponoval dobovým tendencím k ilustrativnímu pojetí historické prózy. Největšího čtenářského ohlasu dosáhl pětidílným románovým cyklem zobrazujícím v historii rodin Bornů a Nedobylů rozmach a úpadek českého měšťanstva od poloviny 19. století až do r. 1945 (*Sňatky z rozumu*, *Císařské fialky*, *Zlá krev*, *Veselá vdova*, *Královský vozataj*). Do ostře satirických poloh přerostl jeho ironický poměr k látce v románu o fenoménu politického konformismu *Trampoty pana Humbla*. V historicko-fantastické trilogii o hrdinovi bez

bázně a hany a marnosti jeho individuální snahy o reformování světa (*Královny nemají nohy*, *Prsten Borgiů*, *Krásná čarodějka*) se N. vrátil k tomu typu zábavně parodické četby, kterým kdysi začínal. Rozmarný humor převládá i v románu ze současnosti *Roucho pana de Balzac*. Složitě pojmy a teorie jsou populárně a zábavným způsobem vyloženy ve *Filozofickém slovníku pro samouky*. – Jako autor námětu, popř. scenárista, se N. podílel na vlně životopisných filmů 50. let (Mladá léta, Tajemství krve, Pochodně), ale spolupracoval i na psychologických filmových dramatech (Minulost Jany Kosinové, Gabriela) a komediích (Nikdo nic neví, Nezlob, Kristino!). Menší význam mají divadelní hry a překlady, na nichž zčásti spolupracoval se svou ženou. Pod jeho jménem vyšel rovněž překlad Hugových Dělníků moře, který ve skutečnosti pořídil P. Eisner (1954).

PŘÍSPĚVKY in: Ahoj na sobotu; Českosl. televize (1968); Čtème (1940, 1942); ELK (1940); Eva; Film a doba; Impuls (1967); Kritický měsíčník (1940); Kultura doby (1937); Kulturní politika (1945–46); Kulturní tvorba (1963); Květy (od 1953); Lid. noviny (1935–41); Listy (1968); Lit. listy (1968); Lit. měsíčník (od 1973); Lit. noviny (1934–39); Lit. noviny (1965, 1967); Lumír (1935–40); Nár. práce (od 1940); Naše rodina; Nové knihy; Nový život (1957–58); O knihách a autorech; Oheň a růže (1961); Panoráma (1948, Z mého života); Plamen; Práce (od 1973; 1980–81 Večery u krbu, s O. Neffem); Právo lidu (1937); Rozhledy (1937); Stráž vlasti; Svět práce (od 1971); Svět v obrazech; Svět ve filmu a obrazech; Telegraf (1940); Tvorba. ■ **KNÍŽNĚ.** *Beletrie*: Nesnáze Ibrahima Skály (P 1933, upr. vyd. 1941); Papirové panoptikum (P 1934); Temperament Petra Bolbeka (P 1934); Lidé v tógách (R 1934); Malý velikán (R 1935); Poslední drožkář (P 1935); Omyl růžového stařečka a jiné pohádky pro malé i velké (b. d., 1937); Dva u stolu (R 1937); První nálet (D 1937, i prem.); Bůh zbytečnosti (R 1939); Vyhnaní z ráje (R 1939); Pokušitel (D 1940, prem. 1939); Před pultem a za pultem (PP 1940); Soused (D 1941, i prem.); Třináctá komnata (R 1944); Marie a zahradník (P 1945); Mladá léta (film. P, 1953); Srpnovští páni (R 1953); Tajemství krve (film. PP, 1955); Sňatky z rozumu (R 1957, 1. d. pentalogie); Císařské fialky (R 1958, 2. d. pentalogie); Zlá krev (R 1959, 3. d. pentalogie); Veselá vdova (R 1961, 4. d. pentalogie); Královský vozataj (R 1963, 5. d. pentalogie); Trampoty pana Humbla (R 1967); Královny nemají nohy (R 1973, 1. d. trilogie); Prsten Borgiů (R 1975, 2. d. trilogie); Krásná čarodějka (R 1980, 3. d. trilogie); Roucho pana de Balzac (R 1981); – posmrtně: Večery u krbu (paměti, 1986, s O. Neffem). – *Překlady*: E. Sommer: Poslání Tomáše Münzera (1951); M.

Kočněv: Stříbrná příze (1952, s V. Petrovičovou); A. Jugov: Nesmrtelnost (1952, s V. Petrovičovou) + Bojovníci (1955, s V. Petrovičovou); V. Hugo: Devadesát tři (1953, úprava pro ml.); J. Tyňanov: Vosková figura (1958, s V. Petrovičovou) + Smrt brejlatého vezíra (1962, s V. Petrovičovou); L. N. Tolstoj. G. P. Ansimov: Vojna a mír (1976, s V. Petrovičovou). – *Ostatní práce*: Filozofický slovník pro samouky aneb Antigorgias (1948, upr. 1970, náklad nebyl distribuován, nové vyd. 1993). ■ **REDIGOVAL knižnicí**: Nová česká próza (od 1936, s K. Konrádem). ■

LITERATURA: B. Hoffmann: V. N. (1982). ■ M. Hc. (Hudec): ref. Nesnáze Ibrahima Skály, Samostatnost 1933, č. 40; ● ref. Papirové panoptikum: L. Jehl, Čin 1934, s. 428; M. Hc. (M. Hudec), Samostatnost 1934, č. 25 ●; ● ref. Temperament Petra Bolbeka: M. Hc. (Hudec), Samostatnost 1934, č. 51–52; J. Thon, LidN 29. 10. 1934 ●; J. Šnobl: Několik mladých, Čin 1935, s. 182; ● ref. Lidé v tógách: vbk. (V. Běhounek), PL 8. 11. 1934; -ühl- (B. Mühlstein), NO 17. 11. 1934; K. Sezima, Lumír 61, 1934/35, s. 276; m. h. (M. Holas), LUK 1935, s. 224 ●; ● ref. Malý velikán: -á- (J. Rybák), Haló noviny 13. 10. 1935; G. (F. Götz), NO 27. 10. 1935; AMP. (A. M. Piša), PL 10. 11. 1935; B. Jedlička, LidN 9. 12. 1935; m. h. (M. Holas), Rozhledy 1935, s. 286; V. Knapp, LitN 8, 1935/36, č. 4; K. Sezima, Lumír 62, 1935/36, s. 288 → Mlází (1936); m. n. (M. Novotný), Magazin DP 3, 1935/36, s. 200; M. M. (Majerová), Čin 1936, s. 187 ●; ● ref. Poslední drožkář: K. Sezima, Lumír 62, 1935/36, s. 480; B. Jedlička, LidN 20. 10. 1936 ●; ● ref. Omyl růžového stařečka: H. B. (Bonn), Rozhledy 1937, s. 256; sl. (J. Strnadel), Ranní noviny 24. 11. 1937 ●; ● ref. Dva u stolu: F. Götz, LitN 9, 1936/37, č. 17; A. N. (Novák), LidN 30. 5. 1937; AMP. (A. M. Piša), PL 11. 7. 1937; V. P. (Pekárek), U 1937, s. 297 → Literatura a skutečnost (1962); K. Sezima, Lumír 64, 1937/38, s. 102; J. Strnadel, Čin 1938, s. 216 ●; ● ref. První nálet: AMP. (A. M. Piša), PL 21. 11. 1937; A. M. Brousil, Venkov 21. 11. 1937; kd (E. Konrád), LidN 21. 11. 1937; r., RP 23. 11. 1937; H. Jelínek, Lumír 64, 1937/38, s. 107 ●; K. Sezima in V. N.: Bůh zbytečnosti (1939); ● ref. Bůh zbytečnosti: J. Šup, KM 1939, s. 256; B. Jedlička, LidN 10. 4. 1939; AMP. (A. M. Piša), Nár. práce 26. 3. 1939; J. Knap, Venkov 23. 4. 1939 ●; ● ref. Pokušitel: kd (E. Konrád), LidN 22. 12. 1939; AMP. (Piša), Nár. práce 22. 12. 1939; A. M. Brousil, Venkov 22. 12. 1939; J. Kopecký, Studentský časopis 19, 1939/40, s. 147 ●; ● ref. Vyhnaní z ráje: F. Götz, Čtème 2, 1939/40, s. 130; drb. (J. Borecký), Zvon 40, 1939/40, s. 640; J. Šup, KM 1940, s. 138; B. Jedlička, LidN 19. 2. 1940 ●; ● ref. Před pultem a za pultem: jd (J. Drda), LidN 19. 9. 1939; -r-, Čtème 2, 1939/40, s. 130; Benj. J. (Jedlička), LidN 13. 7. 1940 ●; ● ref. Soused: B (E. Bass), LidN 17. 5. 1941; A. M. Brousil, Venkov 17. 5. 1941; Č. (V. Červinka), Zvon 41, 1940/41, s. 661; b (B. Březovský), NO 25. 10. 1946 ●; ● ref. Třináctá komnata: K. Polák, KM 1945, s. 31; E. Konrád, Panoráma 21, 1945/46, s. 17 ●; ● ref. Marie a zahradník: M. Hýbalová, Akord 12, 1945/46,

- s. 304; jk (J. Kunc), *Knihy a čtenáři* 6, 1945/46, s. 85; b (V. Běhounek), *Práce* 3. 1. 1946; kp (K. Polák), *PL* 4. 1. 1946; G. (F. Götz), *NO* 8. 1. 1946; F. Buriánek, *Zeměd. noviny* 18. 1. 1946; B. Polan, *Svob. noviny* 17. 3. 1946; V. Černý, *KM* 1946, s. 30 ●; J. Pokorný: ref. *Filozofický slovník pro samouky...*, *LidN* 1. 1. 1949; ● ref. *Srpnovští páni*: Z. Eis, *RP* 20. 8. 1953; Z. K. Slabý, *Obrana lidu* 23. 8. 1953; V. Stejskal, *LitN* 1954, č. 41; J. Trefulka, *HD* 1954, s. 38; (b) (2. vyd.), *Kulturní život* 1957, č. 25 ●; Dš. (F. Daneš): *Jedno souvětí* (o slohu R. Srpnovští páni), *NŘ* 1954, s. 186; V. Koucourek: ref. *Malý velikán* (3. vyd.), *NŽ* 1955, s. 1091; ● ref. *Tajemství krve* (film. novely): Z. Vavřík, *LitN* 1956, č. 8; J. Cetil, *HD* 1956, s. 568 ●; ● ref. *Sňatky z rozumu*: V. Stejskal, *LitN* 1957, č. 51–52; J. Vohryzek, *Květen* 3, 1957/58, s. 312 → *Literární kritiky* (1995); Z. Liňkov (F. Kautman), *Kultura* 1958, č. 4; J. Janů, *NŽ* 1958, s. 317; Z. K. Slabý, *Tvorba* 1958, s. 643; gf (G. Franc), *LD* 31. 1. 1958; M. Suchomel (též ref. *Císařské fialky*), *HD* 1959, s. 129 → *Co zbylo z recenzenta* (1995) ●; ● ref. *Císařské fialky*: vbc (V. Vrabec), *Svob. slovo* 30. 12. 1958; V. Stejskal, *LitN* 1959, č. 5; V. Karfík, *Květen* 1959, č. 3, příl.; M. Jungmann, *RP* 3. 4. 1959 ●; ● ref. *Zlá krev*: M. Jungmann, *LitN* 1959, č. 51–52; F. Benhart, *Plamen* 1960, č. 1; M. Suchomel, *HD* 1960, s. 139 → *Co zbylo z recenzenta* (1995); J. Petrmichl, *RP* 8. 1. 1960; gf (G. Franc), *LD* 17. 1. 1960 ●; J. Wenig: *Praha inspirující*, in *Kniha o Praze* (1961, s. 197); ● ref. *Veselá vdova*: M. Jungmann, *LitN* 1962, č. 2; M. Suchomel, *HD* 1962, s. 182 → *Co zbylo z recenzenta* (1995); J. Petrmichl, *RP* 10. 2. 1962; H. Matoušová (tj. R. Grebeníčková), *Plamen* 1962, č. 3 → in sb. *Pro a proti '61* (1962) ●; J. Říhová: *Skladebná dokonalost složitých souvětí v trilogii V. N., SPPI Ostrava, ř. jazyk, literatura a umění* 1963, č. 4; M. Jungmann in V. N.: *Třináctá komnata* (1964); ● ref. *Královský vozataj*: V. Nedvědomá, *Kulturní tvorba* 1964, č. 9; M. Jungmann, *LitN* 1964, č. 8; H. Hrzalová, *Večerní Praha* 28. 1. 1964; V. Běhounek, *Práce* 16. 2. 1964; M. Blahynka, *RP* 27. 4. 1964; A. Haman, *Plamen* 1964, č. 4 ●; J. Fried in V. N.: *Srpnovští páni* (1967); ● ref. *Trampoty pana Humbla*: vbc. (V. Vrabec), *Svob. slovo* 4. 1. 1968; V. Běhounek, *Práce* 17. 1. 1968; M. Honzík, *RP* 24. 2. 1968; A. Jelínek, *Lit. listy* 1968, č. 1; M. Pohorský, *Impuls* 1968, s. 276; O. Rafaj, *Kulturní noviny* 1968, č. 10; O. Sus, *Rovnost* 14. 7. 1968; V. Černý, *HD* 15, 1968/69, č. 13 → *Tvorba a osobnost* (1992) a *Eseje o české a slovenské próze* (1994); F. Louka, *Proměny* (New York) 1969, č. 1 ●; J. Pecháček: *Současnost historické prózy*, *Impuls* 1968, s. 410; L. Luhan: *O umění vyprávět*, *Českosl. televize* 1968, č. 44; J. Pitterman: *Užitečný sňatek s literaturou* (o lit. předloze a televiz. seriálu *Sňatky z rozumu*), *Listy* 1968, č. 6; ● k *Sedesátinám*: M. Fiala, *RP* 13. 6. 1969; J. Jung (interview), *LD* 13. 6. 1969; V. Měšťan (interview), *Práce* 14. 6. 1969 ●; J. Říhová: *Vyprávění a způsoby jeho začlenění do základního dějového pásma N. Sňatků z rozumu*, *SPPF Ostrava, ř. D–5*, sv. 16, 1970; ● ref. *Královně nemají nohy*: (iz).
- (I. Zítková), *Zeměd. noviny* 17. 11. 1973; V. Vodák, *LD* 8. 12. 1973; V. Rzounek, *RP* 15. 12. 1973; Š. Vlašín, *Rovnost* 18. 12. 1973; (MJV). (M. Janů–Veselá), *Práce* 19. 12. 1973; V. Dostál, *Tvorba* 1974, č. 9 → *Zrcadla podél cesty* (1987) ●; ● k 65. narozeninám: Z. Kufnerová, *RP* 12. 6. 1974; V. (V. Vrabec), *Svob. slovo* 13. 6. 1974; V. Dostál, *Tvorba* 1974, č. 24 → *Zrcadla podél cesty* (1987) ●; J. Říhová: V. N. mezi jinými, *SPPF Ostrava, ř. D*, sv. 9, 1974; M. Suchomel: *Přítomnost českého románu o minulosti*, *SPPF Brno, ř. D*, 1975, č. 22; ● ref. *Prsten Borgiů*: vbc (V. Vrabec), *Svob. slovo* 15. 1. 1976; M. Veselá, *Práce* 3. 3. 1976; T. Sedláček, *Rovnost* 9. 3. 1976; (iz). (I. Zítková), *Zeměd. noviny* 13. 3. 1976; Š. Vlašín, *Tvorba* 1976, č. 19; V. Vodák, *LD* 1. 5. 1976 ●; Š. Vlašín in V. N.: *Královně nemají nohy* (1976) → *Ve škole života* (1980, s. tit. *Historické romány V. N., spojeno s ref. Prsten Borgiů*); D. Grozdanovičová in V. N.: *Prsten Borgiů* (1977); ● k *sedmdesátinám*: J. Hrabák, *Lit. měsíčník* 1979, č. 6; P. Bílek, *Práce* 18. 5. 1979; Z. Beran, *Pravda* (Bratislava) 13. 6. 1979; pk (P. Kovařík), *Svob. slovo* 13. 6. 1979; Z. Kropáč, *RP* 18. 8. 1979 ●; Š. Vlašín: V. N. nár. umělcem, *Čes. jazyk a literatura* 30, 1979/80, s. 39 → *Na přelomu desetiletí* (1985, spojeno s ref. *Krásná čarodějka*); ● ref. *Krásná čarodějka*: H. Hrzalová, *RP* 1. 8. 1980; B. Dokoupil, *Rovnost* 1. 8. 1980; M. Veselá, *Práce* 3. 9. 1980; Š. Vlašín, *Tvorba* 1980, č. 31 ●; F. Buriánek: *Na okraj současné historické prózy*, *Lit. měsíčník* 1980, č. 1 → *O současné české literatuře* (1982); J. Hrabák: *Umění nadhledu*, *Lit. měsíčník* 1980, č. 9; B. Dokoupil: *Člověk v zrcadle dějin*, *ČLit* 1980, s. 378; J. Galík: *Próza V. N.*, *AUP Olomouc, Philologica* 44, 1981; ● ref. *Roucho pana de Balzac*: P. Grym, *Dikobraz* 1982, č. 17; M. Pohorský, *Tvorba* 1982, č. 12, příl. *Kmen*; Š. Vlašín, *Nové knihy* 1982, č. 18; V. Novotný, *Zeměd. noviny* 19. 6. 1982; J. Galík, *Ostravský kulturní měsíčník* 1982, č. 6; F. Buriánek, *Lit. měsíčník* 1983, č. 2 ●; B. Hoffmann in V. N.: *Krásná čarodějka* (1982); J. Říhová: *Místní názvy v knihách V. N.*, *SPPF Ostrava, ř. D*, 1983, s. 161; ● nekrology: F. Cinger, *RP* 5. 7. 1983; (vok) (V. Vodák), *LD* 6. 7. 1983; (bn), *Práce* 7. 7. 1983; B. Dokoupil, *Rovnost* 8. 7. 1983; (vln) (V. Novotný), *Zeměd. noviny* 8. 7. 1983; J. Hrabák, *Lit. měsíčník* 1983, č. 10 ●; J. Hrabák: *Umění nadhledu*, in *Úvahy o literatuře* (1983); V. Slavíková: *Epik rozkladu českého měšťáctví*, *Rovnost* 9. 6. 1984; B. Dokoupil in V. N.: *Císařské fialky* (1986) + in V. N.: *Zlá krev* (1987); ● ref. *Večery u krbu*: J. Lukeš, *Svob. slovo* 12. 2. 1987; Z. Heřman, *Mladá fronta* 27. 2. 1987; mn, *Práce* 11. 3. 1987; (vba), *Zeměd. noviny* 11. 3. 1987; E. Světlík, *Tvorba* 1987, č. 14, příl. *Kmen* ●; B. Dokoupil in *Čas člověka, čas dějin* (1988) + in V. N.: *Veselá vdova* (1988); B. Hoffmann: *Moderní epik české prózy*, *Čes. jazyk a literatura* 39, 1988/89, s. 420; ● k 80. výr. narození: F. Cinger, *RP* 13. 6. 1989; B. Dokoupil, *Lit. měsíčník* 1989, č. 6; J. Mourková, *Hlas revoluce* 1989, č. 14 ●; Š. Vlašín: *Duchaplná ironie V. N.*, sb. *Česká historická próza* (z konference *Bezručovy Opavy* 1986) (1990);

B. Dokoupil in V. N.: Královský vozataj (1990); D. Moldanová: V. N.: Královny nemají nohy, Čes. jazyk a literatura 41, 1990/91, s. 29; O. Neff in V. N.: Filozofický slovník pro samouky... (vyd. 1993); ● ref. Filozofický slovník pro samouky...: V. Šlajchrt, Mladá fronta Dnes 17. 9. 1993; J. Nedoma, Naše pravda 1993, č. 41, příl. Pecka; zh (Z. Heřman), Tvar 1993, č. 41–42; J. Sokol, Filoz. časopis 1995, s. 517 ●; bd (B. Dokoupil) in Slovník české prózy 1945–1994 (1994, Srpnovští páni, Sňatky z rozumu); jz (J. Zahradnický) in Slovník české prózy 1945–1994 (1994, Trampoty pana Humbla); O. Neff in Večery u krbu (vyd. 1995); T. Lankašová: Vypravěč z rodu Bornů, Haló noviny 4. 3. 1995; J. Moural: Čtyři filozofické slovníky (i ref. Filozofický slovník pro samouky...), LitN 1996, č. 30; V. Novotný: ref. Večery u krbu (2. vyd.), Nové knihy 1996, č. 10; A. Haman: Mýtus a demytizace v historické próze období normalizace, sb. Normy normalizace (1996).

bd

František Nechvátal

* 22. 10. 1905 *Velký Újezd* u Olomouce
† 10. 9. 1983 *Tanvald* u Jablonce nad Nisou

Básník překypující metaforičností, směřující od náboženského vizionářství a mysticismu až k sociální poezii revolučního charakteru a k oslavě smyslového života a rodné země, též autor veršů pro děti; překladatel zvláště španělské literatury.

Narodil se v rodině příležitostného dělníka. Po maturitě na učitelském ústavu v Olomouci (1924) začal studovat v Praze na Husově evangelické fakultě teologie, ale z finančních důvodů studia přerušil a odešel jako učitel československého náboženství do Roudnice n. Labem. 1925–27 vyučoval v Kvasicích u Kroměříže a po vojenské službě (1927–29) působil až do 1935 v Prostějově, kde se seznámil s B. Václavkem, který jej názorově ovlivnil. 1935–45 vyučoval v Praze. Po osvobození pracoval na zahraničním odboru min. informací. 1948–53 byl kulturním přidělcem ve Varšavě, 1959–62 v Sofii a mezitím redaktorem literárního měsíčníku *Nový život*. V posledních letech před odchodem do důchodu (1965) pracoval v Památníku nár. písemnictví. Byl pohřben v evangelické části Ústředního hřbitova v Olomouci.

N. básnické dílo určují od počátku protikladné prvky. V myšlenkové oblasti s náboženským spiritualismem a meditativností kontrastuje

zaujetí sociální přítomností, které postupně ústí v útočný revoluční patos, v posledním období v radost nad dary života, provázenou však pocity disharmoničnosti. V oblasti tvárné je překypující metaforičnost, smyslová názornost, stylová vytríbenost a melodičnost provázena verbalismem, pokusem fráze, rýmovou rutinou a rétorismem. Již v prvotině *Vichřice* s motivy osamělosti, nicoty, smrti a metafyzické prázdnoty, ovlivněné O. Březinou, odráží N. reálný stav soudobého světa a poukazuje na rozpor mezi bídou a bohatstvím. Proletářská odbojnost zesiluje ve sbírce *Vedro na paletě* zároveň s příklonem k nezvalovskému poetismu a pokračuje v *Železné mříži* časovými verši odporu k válečným hrůzám a rozvratu světa. V polemice se světem a v revolučně sociálních snech pokračuje *Magnetová hora*, rozhojňená o krajinné, přírodní a milostné motivy a o motiv lidského údělu, viděného prizmatem každodennosti. Za války se v N. verších znovu objevuje sklon k abstraktnosti a náboženským představám při zašifrování jinotajného smyslu do stereotypně se vracějících obrazů, a to jak v monumentalizaci dějin a krás Moravy, melodicky navazujících na moravskou lidovou písnovost (*Mateřské znamení*), tak v útočné a chmurné parafrázi Slezských písní (*Bezručův hlas*) nebo v apokalyptické vizi barbarství (*Po pel a dým*). V poválečných sbírkách, v nichž sílí písňový charakter, zbavuje se N. metafyzické prázdnoty a náboženské symboliky a oddává se, věren svému programu toliko „vidět a cítit“, oslavě přírody, milostnému citu (*Žlutá růže*) a smyslové plnosti (*Blažený pozemšťan*). Sbírkou elegického životního bilancování *Tichý oceán* vystrídala po delší pauze v 70. letech pozemsky robustní linie poezie; básník se stává hymníkem krásy života a jeho dialektičnosti, konkretizované v lásce k ženě, matce, jazyku, domovu a verších občanských (*Bílá holubice*, *Mateřština*). Knize sonetů *Čas motýlů a hvězd*, březinovsky laděné *Balzámně* a posmrtně vydaným sbírkám *Nesmrtelný život* a *Nesmírné objetí* vtiskla určující ráz jednota intimní a obecně společenské polohy. – V dětských verších, námětově čerpaných z venkovského života, se uplatňuje N. umění veršové zkratky a zvukového rýmu blízké lidovému říkadlu, komponované v humorné a hravé poloze (*Pod oblohou radovánek*, *Rosa, rosa, rosička*, *Zlatý proutek*). – Jako překladatel se N. orientoval především na španělskou revoluční poezii

Nechválát

a prózu (P. Neruda, F. García Lorca, J. R. Jimenéz, A. Machado), jednotlivými menšími překlady z ruské, polské a slovinské literatury přispěl do knižních autorských souborů (A. S. Puškin), popř. do sborníků (moderní slovinská poezie) či časopisů.

ŠIFRY: -fn-, kl (překlady v časopisech). ■ PŘÍSPĚVKY *in*: sb. A na zemi pokoj lidem dobré vůle (1935); Archa (1939); A. S. Puškin: Povídky veršem a prózou. Ohlasy lidové poezie (1937, překl.) + Výbor z díla 3 (1951, překl.) + Pohádky (1956, překl.); Básnický almanach 1953–...1959 (1953–60); sb. Básníku Karlu Tomanovi (1937); Beseda (1953); sb. Bezručův hlas (1940, B Sýčkovi na těšínské věži, i sep. s tit. Bezručův hlas); Červený květ (1957); Čes. slovo; Českosl. voják (1956); Čes. dělník (1940, 1942); Čes. lid (1959); Čes. zápas (1945–48, 1952); Čin (1935–37); Čteme; sb. Čtení o Polsku (1952); sb. Dar přátelství (k poctě českosl. polygrafů, Olomouc 1955); sb. Dík a pozdrav. Josefu Horovi k padesátinám (1941); Doba (1945); Hlas revoluce (1979, 1983); Host do domu (1956–57); Hovory o knihách; sb. Hvězdy nad Triglavem. Překlady moderní slovinské poezie (1940); sb. Chvála Moravy (1939); sb. In memoriam Josefa Hory (1945); Index (1935, 1937); Kolo (1939–41); Kritický měsíčník (1938–42, 1945); Kultura (1957–58); Kultura doby (1939); Květy (1957–58, 1965, 1980); Kytice (1946–47); Lid. demokracie (1957–59, 1975); Lid. kultura (1945); Lid. noviny (1934–37, 1939–40, 1948–51); Listy pro umění a kritiku (1937); Lit. měsíčník (1974–83); Lit. noviny (1953–60, 1965–66); Lumír (1932–34, 1938); Mateřídouška (1959, 1961, 1963–68); sb. Mělnicko v poezii (1954); Mladá fronta (1954); sb. Mladé Československo (1947); Mladý hlasatel (1936); Moderní revue; Nár. obroda (1947); Nár. osvobození (1936–37); Nár. práce (1940); Naše cesta; Naše zprávy (1940); Nedělní noviny (1946–47); Nová politika (1951); Nová svoboda (1938–39); Nová svoboda (Ostrava 1946, 1956, 1976–78); Nový život (1949–58); Obrana lidu (1948, 1953–54, 1956–57); Osvětová beseda (1956); Panoráma (1938); Pionýr (1981–82); Pionýrské noviny (1962–63); Plamen (1960, 1966); Práce (1945–47, 1956–57, 1959–60); Pravda (1947, 1949); Právo lidu (1935–38, 1946); sb. Pražské ateliéry (1961); Program D; Ranní noviny (1936–37); Rovnost (1949, 1957, 1975, 1978); Rozhledy (1935–37); Rudé právo (1925, 1936–37, 1945–53, 1957–58, 1960, 1969, 1976–82); Sborník 1935; Sluníčko (1980–83); Stráž lidu (1948); Středisko (1931–34); Svět práce (1977); Svět sovětů (1953); Svět v obrazech (1948); Svoboda (1969); Svob. noviny (1945, 1947); Svob. slovo (1945, 1949, 1957–58, 1967); sb. Španělsko v nás (1937); sb. Španělsku (1937); Tvorba (1935–37, 1947, 1957–60, 1975–79, 1982–83); U (1936–38); Učitelské noviny (1981); Universitas (Brno 1977); sb. Václav Rabas (1946); sb. Věčný Mácha (1940); ant. Verše domova (1940); sb. Verše na zeď (b. d., 1937);

Vlasta (1979–80); sb. Vzpomínky na Víta Nejedlého (1948); sb. Zdeňku Nejedlému k 75. narozeninám (1953); Zeměd. noviny (1957–58, 1961, 1980). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Vichřice (BB 1932); Slunovrat (BB 1933); Oheň a meč (BB 1934); Vedro na paletě (BB 1935); Železná mříž (BB 1937); Magnetová hora (BB 1937); Mateřské znamení (BB 1939); Věneček rozmarýny (BB 1943); Vzdechy trávy (BB 1944); Nářky nad Josefem Horou (BB 1945); Popel a dým (BB 1946); Zajetí byzantské (BB 1946); Černá studna (BB 1946); Svatební lože (BB 1946); Říjen (B 1947); Honza Tulipán (BB pro ml., 1948); Medová studánka (BB pro ml., 1948, upr. vyd. 1960); Žlutá růže (BB 1948); Slova lásky (BB 1953); Hojivá zřídla (BB 1957); Zelená hudba léta (BB 1958); Pod oblohou radovánek (BB pro ml., 1960); Blažený pozemšťan (BB 1960); Říkadla (lepoporelo, 1966); Tichý oceán (BB 1968); Rosa, rosa, rosička (BB pro ml., 1972); Bílá holubice (BB 1978); Mateřština (BB 1978); Balzama (BB 1982); Čas motýlů a hvězd (BB 1982); mimoto několik bibliofilii; – posmrtně: Zlatý proutek (BB pro ml., 1983); Nesmrtelný život (BB 1984); Nesmírné objetí (BB 1985). – *Překlady*: A. Machado: Země Alvargonzálezova (1937); Španělské romance. Hrdinská poezie občanské války (1938, s J. Taufrem a L. Čivrným, i usp. s L. Čivrným); M. Magdaleno: Výheň (1946); P. Neruda: Španělsko v srdci (1946, s J. Kuchválkem); F. García Lorca: Cikánské romance (1946) + Básník v Novém Yorku (1949, s J. Kuchválkem); Slova v ohni. Básníci bojujícího Španělska (1947, i usp.); J. R. Jimenéz: Stříbrák a já (1961, se Z. Hampejzem). – *Výbory poezie*: Věrnost (1954, výbor z 1933–53); Kniha mladosti (1956, výbor z 1934–47); Kniha úzkosti a naděje (1964, výbor z 1943–53); Dary lásky (1967); Libání chleba (1975); V mámině náruči (pro ml., 1975); Hlad lásky (1976, upr. vyd. 1980); Modrá planeta (1977, ed. B. Štorek); Básně (1980, ed. K. Cvejn); Kniha milostná (1980); Zpěvy sváteční (1980); – posmrtně: Na vrcholu vln (pro ml., 1985). ■ REDIGOVAL *časopis*: Nový život (1954–57, s jinými); *sborníky*: Španělsko v nás (1937), Španělsku (1937, s jinými), Mladé Československo (1947, s jinými, též angl., franc., rus., špan.); *knižníci*: Dar (1939–44, 1939 s V. K. Škrachem). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Verše domova. Antologie české lyriky 1890–1940 (1940); viz též rubriku KNIŽNĚ. *Překlady*. ■

LITERATURA: F. N. (naklad. tisk, Českosl. spisovatel). ■ ● ref. Vichřice: -k (B. Novák), Čin 4, 1932/33, s. 924; V. H. (Z. Kalista), Lumír 59, 1932/33, s. 463; kri (Z. Kriebel), Středisko 3, 1932/33, s. 97 ●; ● ref. Slunovrat: J. Ošmera, Čin 4, 1932/33, s. 1024; V. H. (Z. Kalista), Lumír 59, 1932/33, s. 544; R. H. (Habřina), Středisko 3, 1932/33, s. 211 ●; ● ref. Oheň a meč: V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 60, 1933/34, s. 539; A. Černík, Čin 1934, s. 732; AMP. (A. M. Píša), PL 25. 8. 1934; B. V. (Václavek), Středisko 1934 → Kritické stati z třicátých let (1975); V. Knapp, LitN 7, 1934/35, č. 9; J. B. Č. (Čapek), Naše doba 42, 1934/35,

- s. 379 ●; ● ref. Vedro na paletě: B. Václavek, Index 1935, s. 115; G. (F. Götz), NO 26. 10. 1935; -vka (M. Hlávka), Studentský časopis 15, 1935/36, s. 172; B. Fučík, LUK 1936, s. 43; AMP. (A. M. Piša), PL 18. 1. 1936; A. N. (Novák), LidN 9. 3. 1936 ●; B. Václavek: Prostějovská literatura, Pamětní list 8. schůzky mor. knihomilů (1936) → Literární studie a podobizny (1962) + in Tvorbou k realitě (1937); ● ref. Železná mříž: J. Strnadel, Čin 1937, s. 136; J. Chalupický, LUK 1937, s. 218 → Obhajoba umění (1991); B. Novák, Rozhledy 1937, s. 141; B. V. (Václavek), U 1937, s. 210 → Kritické stati z třicátých let (1975); V. Černý, LidN 3. 5. 1937; vbk (V. Běhounek), Dělnická osvěta 25. 6. 1937; AMP. (A. M. Piša), PL 12. 8. 1937 → Třicátá léta (1971); J. B. Č. (Čapek), Naše doba 45, 1937/38, s. 59 ●; ● ref. Magnetová hora: G. (F. Götz), NO 18. 11. 1937; K. Bednář, Rozhledy 1937, s. 281; L. Č. (Čivrný), U 1937, s. 393; V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 64, 1937/38, s. 261; J. Beran, Akord 1938, odd. Poezie, s. 69; V. Černý, KM 1938, s. 86 → Tvorba a osobnost 1 (1992); -á- (J. Rybák), RP 8. 1. 1938; AMP. (A. M. Piša), PL 12. 1. 1938; sl. (J. Strnadel), Ranní noviny 19. 5. 1938 ●; ● ref. bibliof. Staré Čechy: J. B. Č. (Čapek), Naše doba 46, 1938/39, s. 372; AMP. (A. M. Piša), Nár. práce 5. 1. 1939 ●; ● ref. Mateřské znamení: B. V. (Václavek), LidN 24. 12. 1939 → Kritické stati z třicátých let (1975); F. Götz, Čteme 2, 1939/40, s. 104; J. B. Č. (Čapek), Naše doba 47, 1939/40, s. 310; -jms. (J. Slavík), Archa 1940, s. 158; V. Černý, KM 1940, s. 77 (i ref. Bezručův hlas); -ühl- (B. Mühlstein), Naše zprávy 1940, č. 15; mh (M. Haller), Střední škola 1940, s. 265; AMP. (A. M. Piša), Nár. práce 3. 3. 1940 ●; ● ref. Bezručův hlas: M. N. (Novotný), LidN 22. 1. 1940; amp. (A. M. Piša), Nár. práce 2. 2. 1940 ●; ● ref. Věneček rozmarýny: J. B. Č. (Čapek), Naše doba 50, 1942/43, s. 465; J. Č., LidN 13. 7. 1943; h. (V. Hánek), Venkov 15. 8. 1943 ●; p. (A. M. Piša): ref. Vzdechy trávy, Nár. práce 20. 9. 1944; ● ref. Nářky nad Josefem Horou: kp (K. Polák), PL 3. 10. 1945; jm (J. Machoň), List Sdružení mor. spisovatelů 1946, s. 118 ●; ● ref. Popel a dým: G. (F. Götz), NO 24. 5. 1946; J. Janů, Svob. noviny 10. 9. 1946; AMP. (A. M. Piša), Práce 17. 10. 1946 (i ref. Zajetí babylonské) ●; ● ref. Zajetí babylonské: J. Lang, RP 27. 7. 1946; J. P. (Pilař), Zeměd. noviny 2. 8. 1946 (i ref. Popel a dým); F. Kafka, Svob. slovo 6. 9. 1946; G. (F. Götz), NO 6. 11. 1946; ● ref. Černá studna: -ta, LD 25. 12. 1946 (i ref. 2. vyd. Oheň a meč); Zd. R. (Rotrekl), Akord 13, 1946/47, s. 193 (i ref. Popel a dým) ●; ● ref. Svatební lože: J. Vladislav, Lid. kultura 1946, č. 44; jj (J. Janů), Svob. noviny 31. 12. 1946; KB (K. Bednář), Svob. slovo 31. 1. 1947; J. Štern, Práce 15. 6. 1947 (i ref. Černá studna); B. Polan, KM 1947, s. 83 ●; ● ref. Říjen: P. Bojar, Kulturní politika 3, 1947/48, č. 41; K. Bodlák, LidN 27. 5. 1948; lk (L. Kundera), Rovnost 12. 11. 1948 ●; jšk (J. Š. Kvapil): ref. Žlutá růže, Naše doba 55, 1948/49, s. 137; ● ref. Honza Tulipán: N. Č. – F. H. (Černý, Holešovský), Komenský 73, 1948/49, s. 313; vpa (V. Pažourek), LidN 8. 4. 1949 ●; ● ref. Slova lásky: J. Tre-
fulka, HD 1954, č. 2; V. Pekárek, LitN 1954, č. 23 → Literatura a skutečnost (1962); V. Stejskal, NŽ 1954, 2. pololetí, s. 191 ●; V. Stejskal in F. N.: Věrnost (1954); ● ref. Věrnost: M. Petříček, Obrana lidu 22. 9. 1954; I. Fleischmann, LitN 1955, č. 26 ●; ● k padesátinám: K. Konrád, V. Stejskal, J. Trefulka, všichni NŽ 1955, s. 1037, 1038, 1040; M. Petříček, LitN 1955, č. 43 ●; ● ref. Kniha mladosti: -vp-, Tvorba 1957, č. 14; F. Götz, LitN 1957, č. 4; -fh- (J. Hiršal), Za čtenářem 1957, č. 7–8 ●; ● ref. Hojivá zřídla: Z. Heřman, Večerní Praha 16. 9. 1957; A. Linke, Mladá fronta 6. 12. 1957; M. Schulz, Květen 3, 1957/58, s. 158; J. Opelík, Kultura 1958, č. 12; M. Petříček, NŽ 1958, s. 72 ●; J. Petrmichl: ref. Zelená hudba léta, LitN 1959, č. 16; ● ref. Blažený pozemšťan: M. Petříček, Nové knihy 1960, č. 7; B. Polan, Plamen 1961, č. 2; O. Rafaj, Červený květ 1961, s. 60 ●; J. Veselý: ref. Pod oblohou radovánek, Komenský 85, 1960/61, č. 4, obálka, s. 3; ● ref. Kniha úzkosti a naděje: R. Matys, Tvář 1964, č. 9–10; ae (A. Einhornová), Kulturní tvorba 1964, č. 42; J. Vaníček, Plamen 1965, č. 1 ●; J. Šnobl: F. N. (zejména o tvorbě pro děti), ZM 1967, č. 4, příl.; ● ref. Dary lásky: Z. Bergrová, Kulturní tvorba 1968, č. 16; O. Sus, HD 1968, č. 4 ●; ● ref. Tichý oceán: vbk (V. Běhounek), Práce 13. 11. 1968; O. Sus, HD 1968, č. 10; A. Bartušek, Plamen 1969, č. 4 ●; ● k 65. narozeninám: t. (J. Träger), Svob. slovo 22. 10. 1970; (t). (V. Závodský), Brněnský večerník 22. 10. 1970 ●; ● k sedmdesátinám: P. Bělíček, Lit. měsíčník 1975, č. 8; Lyrik zrozený z disonancí (rozhovor E. Vondráškové s F. N.), tamtéž, č. 9; J. Hilěr, Štafeta 1975, č. 3; M. Kaňák, Čes. zápas 1975, č. 46; (kr). (R. Kleinová), LD 22. 10. 1975; (c) J. Pelc, Tvorba 1975, č. 43; J. Šnobl, O knihách a autorech 1975, podzim, s. 5 ●; L. Svoboda in F. N.: Líbání chleba (1975); ● ref. Líbání chleba: (rsk) (M. Borský), Práce 22. 10. 1975; O. Vyhřídál, Nové knihy 1975, č. 41; P. Bělíček, Lit. měsíčník 1976, č. 2 ●; J. Hilěr in F. N.: V mámině náručí (1975); O. Sirovátka: Tři básníci dětem, LD 17. 8. 1976 (i ref. V mámině náručí); ● ref. Hlad lásky: pb. (P. Bílek), Nové knihy 1976, č. 24; (Mx). (H. Maixnerová), Práce 4. 8. 1976 ●; M. Blahynka in F. N.: Modrá planeta (1977); (Mx) (H. Maixnerová): ref. Modrá planeta, Práce 17. 1. 1978; M. Blahynka in F. N.: Bílá holubice (1978); ● ref. Bílá holubice: Š. Vlašín, Rovnost 28. 2. 1979; D. Spáčil, Tvorba 1979, č. 1 ●; ● ref. Mateřština: M. Zeman, RP 26. 10. 1978; F. Moravová, Práce 20. 12. 1978 (i ref. Bílá holubice); J. Kovalčuk, Štafeta 1979, č. 4 (i ref. Modrá planeta a Bílá holubice); O. Rafaj, Lit. měsíčník 1979, č. 1 ●; ● k 75. narozeninám: M. Blahynka, Lit. měsíčník 1980, č. 8; J. Glivický, Štafeta 1980, č. 4; pk. (P. Kovařík), Svob. slovo 22. 10. 1980; (v) (V. Vodák), LD 22. 10. 1980; M. Kaňák, Čes. zápas 1980, č. 44; M. Zeman, Listy KPP 1980, zima, s. 19 ●; K. Cvejn in F. N.: Básně (1980); M. Blahynka in F. N.: Zpěvy sváteční (1980); -rl- (B. Kopic): ref. Zpěvy sváteční, Nové knihy 1980, č. 49; J. Hilěr in F. N.: V mámině náručí (1981); ● ref. Čas motýlů a hvězd: J. S. (Suchý), Nové knihy 1982, č. 16; M. Blahynka, Brněnský večerník 10. 5. 1982;

Nejč

D. Okáli, Slovenské pohľady 1982, č. 9 ●; ● ref. Balzamína: Nk (V. Nejtek), Nové knihy 1982, č. 39; J. Nejedlá, RP 13. 1. 1983; V. Vodák, LD 14. 1. 1983; F. Valouch, Lit. měsíčník 1983, č. 4; G. Hupka, Slovenské pohľady 1983, č. 4 ●; jk: ref. Zlatý proutek, Nové knihy 1983, č. 41; M. Blahynka in F. N.: Mateřština (1983); ● nekrology: pk (P. Kovařík), Svob. slovo 14. 9. 1983; (ek), RP 14. 9. 1983; (kr), LD 15. 9. 1983; nak (N. Klevisová), Tvorba 1983, č. 39, příl. Kmen; M. Blahynka, Lit. měsíčník 1984, č. 2 ●; ● ref. Nesmrtelný život: F. Novotný, Práce 18. 1. 1985; L. Soldán, Tvorba 1985, č. 6, příl. Kmen; F. Valouch, Lit. měsíčník 1985, č. 5 ●; ● ref. Nesmírné objetí: (fsch) (F. Schildberger), Brněnský večerník 11. 10. 1985; M. Blahynka, Tvorba 1985, č. 42, příl. Kmen; A. Mikulášek, Rovnost 16. 1. 1986 ●; ● k 80. výr. narození: (vbc), Svob. slovo 23. 10. 1985; M. Blahynka, Lit. měsíčník 1985, č. 8 ●; F. Valouch: Kritická pomoc B. Václavka F. Nechvátalovi, sb. Václavkova Olomouc 1983 (1986); M. Uličný: České překlady španělské poezie ve 20. století 2, Sborník Kruhu přátel čes. jazyka (1988); Z. Brančíková: Španělská protifašistická poezie v překladech F. N., Lit. měsíčník 1988, č. 9; an. (M. Červenka): F. N.: Magnetová hora, ČLit 1989, s. 260; J. M.: Básník moravského domova (k 85. výr. narození), Moravskoslezská orlice 1990, č. 8; (V. Števa) (Š. Vlašín): Básník boje za spravedlnost a pokrok (k 90. výr. narození), Naše pravda 1995, č. 42.

sb

Karel Nejč

* 22. 7. 1875 *Cvrčovice* u Kladna
† 15. 3. 1900 *Brandýsek* u Kladna

Lyrik z okruhu *Moderní revue*.

Pocházel z rolnické rodiny. V Praze absolvoval gymnázium a 1894–95 studoval na filoz. fakultě (estetiku, historii a hudební vědu). Pro onemocnění tuberkulózou studia přerušil a žil až do své smrti u rodičů v Brandýsku.

Rozsahem nevelké N. básnické dílo vychází z ovzduší české dekadentní poezie 90. let, k níž se autor hlásí motivy přeludných vizí, ponurých krajin, mučivé erotiky i pocitu únavy a neurčité touhy ústící v stylizovaná gesta rezignace. Časopisecky uveřejnil také několik překladů z ruštiny a francouzštiny (A. P. Čechov, Ch. Baudelaire).

PŘÍSPĚVKY in: *Moderní revue* (od 1896); *Niva* (Brno 1896); *Vesna* (1896–97); *Volné směry* (1897). ■
KNIŽNĚ. *Beletrie* (posmrtné): *Básně* (BB 1900). ■

LITERATURA: ● ref. *Básně*: J. Karásek, *Rozhledy* 9, 1899/1900, s. 892; *Amicus*, *Zvon* 1, 1900/01, s. 58 ●; L. Merhaut in *Cesty stylizace* (1994).

jz

Jan Nejedlý

* 23. 4. 1776 *Žebrák*
† 31. 12. 1834 *Praha*

Básník Puchmajerova kruhu, překladatel poezie i prózy, redaktor prvního českého časopisu s náročnějšími literárními ambicemi; profesor české řeči a literatury na pražské univerzitě, autor mluvnice češtiny. Oponent jazykového novotaření jungmanovců a pravopisných reforem.

Syn zámožného žebračského měšťana, majitele hospodářství a řezníka, mladší bratr básníka Vojtěcha N. Od 1787 navštěvoval v Praze staroměstské gymnázium, od 1793 tzv. filozofii a 1795–99 právnickou fakultu (na doktora práv promován 1803). Od mládí získával znalosti jazykové a rozhled po klasických i novodobých evropských literaturách (německé, francouzské, anglické, později též italské a španělské) a ještě za studií se věnoval literární tvorbě a náročnému překladatelství; spolu s A. J. Puchmajerem, Š. Hněvkovským a bratrem Vojtěchem tvořil jádro skupiny, která se rozhodla vytvořit pro nově vznikající českou poezii publikační platformu v almanaších (první 1795 s tit. *Sebrání básní a zpěvů za redakce Puchmajerovy*). Příznivě mu nakloněný správce univerzitní knihovny K. R. Ungar ho seznámil s předními osobnostmi pražské kultury (mj. s F. F. Procházkou a J. Dobrovským) a jako právníka, advokátního koncipienta, ho uváděl do zámožných měšťanských kruhů a do šlechtické společnosti. Zhruba rok zastupoval N. nemocného F. M. Pelcla v jeho univerzitních přednáškách o českém jazyce a literatuře, po jeho smrti byl 1801 z podnětu Ungarova jmenován jeho nástupcem; svou vstupní přednášku, vysvětlující smysl a formy práce ve prospěch českého jazyka a písemnictví, vydal knižně. Byl velmi úspěšný jako samostatný zemský advokát (od 1809) a získal značné jmění i přednostní postavení v pražské české společnosti. Z vládního pověření překládal do češtiny administrativní, soudní a finanční spisy, za dokončení a revizi překladu občanského záko-

níku mu byl 1812 udělen titul císařského rady. Národně buditelské prestiži N. napomáhala i hezky vypravená vydání jeho překladů a zejména založení beletristického a vzdělávacího časopisu Hlasatel český 1806, jehož byl redaktorem i předním příspěvatelem. Periodikem, kolem něhož N. soustředil na 30 starších i mladých spisovatelů, byla naplněna dlouho pocíťovaná potřeba české kultury časopisecky zveřejňovat i umělecky náročnější literaturu. Z profesorské funkce N. pak vyplynulo zpracování české mluvnice, která po odborné stránce spočívá na pojetí J. Dobrovského a obsahuje vedle konverzace také ukázky ze starší české literatury a stručné poznámky o její historii; několikrát reeditována stala se nejběžnější mluvnicí češtiny (3. vyd. – 7000 výtisků) a východiskem pro další mluvnické spisy. Přestože autorem anonymní odpovědi, která se zastávala N. překladu Florianova románu Numa Pompilius proti kritice J. Dobrovského, byl nejspíš J. Jungmann, bylo již tehdy (1811) mezi jeho kruhem a N. latentní napětí a rivalita, které se plně projeví za pravopisných sporů (od 1817), kdy byl N. nekompromisním zastáncem tradiční (bratrské) ortografie, jako se již dříve stavěl proti Jungmannově novátorské jazykové praxi. Od 20. let se s Jungmannem natrvalo znepráčetil i osobně; hlavně mladší generace jungmannovců (F. L. Čelakovský) ho označovala za zpátečníka a člověka ješitného, a tak předala jeho obraz tradici, záměrně zastírající jeho historicky přínosné rysy. (Nařčení, že N. denuncoval své literární protivníky policii, se nepotvrdilo.) V posledních letech života omezoval pro nemoc jater svou advokátní praxi (léčení v Teplicích a v Karlových Varech, pobyty na statku v Trněném Újezdu). Část jmění odkázal na vydání básní bratra Vojtěcha a A. J. Puchmajera. Byl pohřben v Žebráce.

Původní básnická tvorba N., většinou lyrická, je nepočtená; vesměs byla publikována pouze v Puchmajerových almanaších nebo časopisecky. Vedle idylické a milostné poezie obsahuje hlavně skladby příležitostné a vlastenecké. Citově vzrůcené a rétoricky traktované národovectví se v nich jednou spojuje s aktuálním odporem proti Francouzské revoluci a Napoleonovi (*Bitva černopolská dne 23. srpna 1796*), jindy vyhrcojící protiklad mezi minulou velikostí národa a jeho neuspokojující přítomností (óda *Na Čechy*) ukazuje již k budoucímu patosu politické lyriky A. Marka a J. Kollára.

Prózou psal a zejména v Hlasateli českém uveřejňoval bajky, idyly, povídky a anekdoty; z jeho úvodním ročníku vyšla i národně buditelská úvaha o hodnotě češtiny (*O lásce k vlasti*), ve všech pak početná prozaická pojednání, nejednou doprovázející ukázky ze starší české literatury (např. životopisná stať o D. Adamu z Veleslavína); mnohdy jsou věnována přírodopisu (stálý titul *Z historie přirozených věcí*) a fyzice. V naučné i beletristické próze se projevuje výrazně osvícenský rys N. osobnosti; je zřejmý z jeho racionálně podložených vykladů o jevech zdánlivě nadpřirozených, z brojení proti pověrečnosti a z moralizující a vzdělávací tendence několika povídek. Lpěním na veleslavínské podobě češtiny (jejíž některé prvky přexponoval ve snaze o estetickou působivost) oponoval N. jungmannovskému preromantismu, přitom však obdobně chtěl dovést českou literaturu k umělecké náročnosti; k tomuto cíli směřovala i N. vydání stylistiky náročných děl české literatury 16. a 17. století (Komenského Labyrint, časopisecky – v Hlasateli – Ř. Hrubý z Jelení, V. Písecký). Úsilí o obrodu české literární kultury realizoval (zejména v první dekádě 19. století, která byla dobou jeho nejintenzivnější literární činnosti) hlavně překlady, v nichž měly důležité místo antické literatury (Homér, časopisecky Anakreon, Lukianos, Mimmermos, Theokritos; Cicero, Livius). Překlad 1. zpěvu Iliady, který přísluší do širšího proudu pokusů o přízvučný ekvivalent časoměrného hexametru, doprovázel N. vykladem o zásadách své versifikace, a pozdější překlady Homéra zjevně navazovaly jak na N. hexametru, tak na některé položky jeho básnického slovníku (homérská epiteta). Rovněž N. překlady z Gessnera souvisely s jinými dobovými překlady z tohoto autora. Uváděly k nám přírodní idylismus a zjemnělou citovost a umožňovaly také snadný odklon od klasicismu k sentimentalismu i s jeho hřbitovně elegickou polohou (překl. prózy E. Younga Kvílení aneb Rozjímání noční), která se pak stala jedním z genetických zdrojů českého romantismu. Překladem Florianova románu Numa Pompilius poukázal N. na potřebnost takového typu české vypravěčské věty, který spočívá na obsahové určitosti pojmenování a je schopen jemné věcné diferenciaci. Pozdější česká umělecká próza orientovaná k širším čtenářským kruhům (J. K. Tyl, K. Sabina) se hlásila k tomuto N. dílu jako k žádoucí protivá-

Nejedlý

ze nadměrné výrazové poetizace v preromantické povídce. N. překládal i z jiných autorů literatury německé a rakouské (E. Kleist, J. G. Meinert) a anglické (A. Pope); do češtiny převáděl (asi jen zpočátku) Meinertův pražský časopis *Der böhmische Wandersmann* (Český poutník, 1801–02). – Jungmannova *Historie neoprávněně* označuje N. za autora povídky *Plzeňští rytíři aneb Odplata udatnosti* (1799).

ŠIFRY: J. N., J. N.-ý. ■ **PŘÍSPĚVKY** *in*: Čes. poutník (1801–02); *Hlasatel český* (1806–08, 1818–19); *Intelligenzblatt der Annalen der Literatur und Kunst* (Vídeň 1805); *Kramériusovy c. k. vlastenské noviny* (1799); *alm. Nové básně* (1798, 1802; 1798 BB *Bitva černopolská...*, Na Čechy); *Prvotiny pěkných umění* (od 1813); *sb. Sebrání básní a zpěvů* (1795, 1797, 1798, 1802); J. V. Tomášek: *Šestero písní* (1816). ■ **KNÍŽNĚ**. *Beletrie*: *Elegie na Karla Jozefa kníže z Firstenberka, kterýž dne 15. měsíce března 1799 v bitvě v Štokachu zabit byl* (B b. d., 1799); *Na příjezd Jeho Milosti císaře rakouského a krále českého Františka I. a Její Milosti císařovny rakouské a královny české Marie Ludviny do Prahy, měsíce máje 1810* (B b. d., 1810, an.); *Vítání nejjasnějšího císaře rakouského a krále českého Františka I. ... do Prahy, měsíce máje 1810* (B b. d., 1810, an.); – *posmrtně*: *Básně* (1836, in A. J. Puchmajer: *Básně 2*, s. 165). – *Překlady*: J. G. Meinert: *Válečný zpěv pro český pluk. Roku 1800* (b. d., asi 1800) + *František Druhý. Zpěv vlastenský* (b. d., 1800, an.); S. Gessner: *Smrt Abelova* (1800, přeprac. vyd. 1804, *Spisy Gessnerovy 1*) + *Dafny a První plavec* (1805, *Spisy Gessnerovy 2*) + *Idylly* (1829, *Spisy Gessnerovy 3*); J. de Carro, E. Jenners: *V čem vlastně pozůstávají kravské neštovice? A k čemu jsou prospěšné?* (1801); *Homérova Iliada, částka první* (1802); J.-P. C. de Florian: *Numa Pompilius, druhý král římský* (1808); *Exercier-reglement pro c. k. infanterii* (1808); *Kniha všeobecných zákonů městských pro všechny německé dědičné země mocnářství Rakouského* (1812, an., dokončení po J. Zlobickém a V. Veselém a revize celého překladu); E. Young: *Kvílení aneb Rozjímání noční* (1820). – *Ostatní práce*: *Kritische Revision der Thamischen Grammatik* (b. d., asi 1798, šifra J. N.-ý); *Akademische Antrittsrede, gehalten den 16. November 1801* (1801); *Böhmische Grammatik...*, *Böhmische Grammatik...* *Praktischer Teil...* (1804, 1805; v dalších přeprac. vyd. v jedné knize: 1809 a 1821 s tit. *Praktische böhmische Grammatik für Deutsche*, 1830 s tit. *Lehrbuch der böhmischen Sprache für Böhmen*); *Zpráva o Hlasateli českém* (1806); *Auszug aus der Praktischen böhmischen Grammatik für Deutsche* (Bratislava 1820, výt. nezišt.); *Widerlegung der sogenannten analogisch-orthographischen Neuerungen in der böhmischen Sprache* (1828). ■ **KORESPONDENCE**: an.: *Bratří Jan a Vojtěch N. (Š. Hněvkovskému z 1792 a 1798, výňatky)*, *Zlatá Praha 1864*, s. 213; J. Šťastný: *Ko-*

respondence Š. Hněvkovského (Hněvkovskému z 1797–1829), *Vyr. zpráva c. k. vyššího gymnázia českého na Novém Městě v Praze v Truhlářské ul. za šk. rok 1908/09*; F. X. Sladkovský: *Z korespondence Š. Hněvkovského (Hněvkovskému z 1805, výňatky)*, *Napoleon 3*, 1939/40, s. 3 a pokr. ■ **REDIGOVANÉ časopisy**: *Hlasatel český* (1806–08, 1818–19). ■ **VYDAL**: J. A. Comenius: *Labyrint světa a ráj srdce* (1809). ■

BIBLIOGRAFIE: *Knihopis č. 2703*, 5465–66, 6105–18. ■ **LITERATURA**: an. (J. Dobrovský): *ref. překl. Homérova Iliada, Annalen der Literatur und Kunst* (Vídeň) 1803, s. 377 → *Literární a prozodická bohemika* (1974, s. 115) + *ref. Böhmische Grammatik, Annalen der Literatur und Kunst* (Vídeň) 1804, s. 433 + *ref. překl. Florian: Numa Pompilius, tamtéž*, 1811, s. 320 a 1812, s. 428 → *Literární a prozodická bohemika* (1974, s. 145); an. (J. Jungmann, dub.): *Zuschrift an den Herrn Rezensenten des... übersetzten Numa Pompilius, Annalen der Literatur und Kunst* (Vídeň) 1812, s. 424; F. L. Čelakovský: *ref. překl. S. Gessner: Idylly, ČČM 1830*, s. 221; *Alcs (A. Liška): Domněnky o zčeštění Homérovy Iliady. Krok 1831*, s. 202; Š. Hněvkovský: *Život J. N.*, in V. Nejedlý: *Václav* (1837); an. (K. Sabina, dub.): *Válka analogistů a ypsilonistů. Literární vzpomínka, Krit. příloha k NL 1, 1863/64*, s. 225; A. Rybička: *Pomůcky k listům biografickému. Sbírká třetí (pamětní list N. pro J. L. Zieglera z 1806), Světozor 1870*, s. 263 + J. N. *Vzpomínka ke dni 23. 4. 1876, Světozor 1876*, s. 248, 262 + J. N. *Studie biografická, Osvěta 1877*, s. 241 a pokr. → *Přední křísitelé národa českého I* (1883); J. Bartocha: *O starších překladech velebásní Homérových u nás, LF 1881*, s. 242; F. Bačkovský: *K dějinám stolice jazyka českého při pražské univerzitě, Vlasť 3, 1886/87*, s. 748, 815; J. Arbes: *Z pamětí starého vlastence, Hlas národa, příl. Nedělní listy*, 23. 10. 1887; F. Bílý: *Z dějin české stolice univerzitní, ČČM 1889*, s. 460; J. Vlček: *První novočeská škola básnická* (1896) → *Kapitoly z dějin české literatury* (1952) a *Z dějin české literatury* (1960); J. Arbes: *První náš poeta – verbůř (N. básně z doby protinapoleonských bojů), Hlas národa 28. 8. 1898, příl. Nedělní listy*; A. Lisický: *Spor o i a y, ČČM 1898*, s. 308; J. Jakubec: J. N., *sb. Literatura česká 19. století 1* (1902, 2. vyd. 1911) + *České časopisy 1. Jana N. Hlasatel český, tamtéž* (v 2. vyd. 1911 s tit. *Hlasatel český*); J. Šťastný: *Tři listy moravských spisovatelů (též D. Kynský J. Nejedlému z 1815), ČČM 1905*, s. 401 + *Korespondence Šebestiána Hněvkovského (J. Nejedlému z 1804, 1819, 1828), Vyr. zpráva c. k. vyššího gymnázia českého na Novém Městě v Praze v Truhlářské ul. 1909/10*; J. Matuška: *Kramérius a N. o pověře „Peníze hoří“, ČL 20, 1910/11*, s. 49; J. Hahn: *Gessnerův vliv na literaturu českou, ČČM 1913*, s. 353, 359; J. Volf: *Příspěvky k dějinám stolice českého jazyka na pražské univerzitě, Osvěta 1913*, s. 81 + *Udatní rytíři plzeňští, ČČM 1921*, s. 43; *Ant. Procházka: K epigramům puchmírovců (vliv Ig. Krasickeho na N.)*, *CMM 1930*, s. 379; J. V. z Finberka: F. J.

Rubeš památce Jana N., Naše kniha 1931, s. 61; A. N. (Novák): Sto let od smrti J. N., LidN 30. 12. 1934; M. Hýsek: O profesuru češtiny po Janu N., LF 1937, s. 187; F. Vodička in Počátky krásné prózy novočeské (1948) + Stanovisko J. Dobrovského k překladu Numy Pompilia od J. N., ČLit 1954, s. 82; in sb. Antika a česká kultura (1978); L. Kusáková: N. kritika Thámovy české gramatiky z r. 1798, NŘ 1985, s. 135.

mo

Julius Nejedlý

* 12. 4. 1847 *Brandýs nad Labem*

† 4. 7. 1909 *Liboc u Prahy* (Praha – L.)

Divadelní a literární kritik, v mládí básník, účastník dobových almanachů, z nichž vzešla ručovská básnická generace.

Poděpsán i J. R. Nejedlý. – Původem z měšťanské rodiny. V Praze vystudoval Akademické gymnázium (mat. 1872), poté si zapisoval filozofii a práva, která ukončil doktorátem 1876. Působil jako advokát, nejprve v kanceláři dr. Braunera, od 1880 samostatně. Veřejnost na sebe upozornil zejména 1885, když v soudním procesu dosáhl zrušení úřední konfiskace části skladby Twardowski J. Vrchlického. Už od dob studií se účastnil kulturního ruchu. V literárním odboru Umělecké besedy (počínaje 1871) a v literárním spolku Slavia (počínaje 1872) přednesl řadu rozborů soudobé literární produkce; 1877 se stal uměleckým referentem, o tři roky později jednatelem a 1883 předsedou literárního odboru Umělecké besedy (do 1885). Byl jedním z redaktorů třetího roč. almanachu Ruch, ale spolupracoval již při redakci roč. druhého. Přednášel též v Právnické jednotě. 1882 navštívil Itálii. Koncem 90. let získal za své zásluhy o veřejný život právo řadit se (s prominutím přímých důkazů) do rytířského stavu rodu Nejedlých z Vysoké.

Do literárního života vstoupil N. jako organizátor kulturního života, jako divadelní kritik a vykladač soudobé literatury, zejména díla J. Vrchlického. Váha jeho činnosti spočívala v přednáškách, jen menší část své kritické činnosti ukládal do časopisů, především do Českých novin a Světozoru. N. mladistvé verše v ručovských almanaších postrádají výraznější osobitost; jeho milostná a přírodní lyrika ve stopách Hálkových rozvíjela písňovost s leh-

kým nádechem stesku, epika pak oživovala konvenční baladiku místy zasazenou i do historického rámce. Samostatně vydané příležitostné básně byly oslavnými nekrology na významné osobnosti. Pobyt v Itálii mu poskytl látku k časopisecky publikovaným cestopisným črtám (Nár. listy, Švanda dudák). Psal též odborná právnícká pojednání a komentáře k zákonům.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Julius Ryšavý; -dlý, Dr. N. ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach čes. studentstva (1869); Čes. Thalia (1867–71); Čes. noviny (1882); Čes. Lloyd (1891–1900); sb. Ku padesátiletému jubileu panování Jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I. ... (1898); Le régime international de la propriété... (Paříž 1882); Nár. listy (1885); Posel z Prahy; Právník; alm. Ruch (1870, 1873); Ruch (1883); Světozor (1868, 1873–75); Švanda dudák (1887). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Památce veleváženého pána pana Jana Janečka, ředitele Akademického gymnázia staroměstského... (B 1866); Zlaté laury. Památce císaře Maxmiliána I. (B 1868). ■ REDIGOVAL časopis: Čes. Lloyd (1891–1900); sborníky: Ruch (1873, s J. Dürichem a J. Kálalem), Ku padesátiletému jubileu panování Jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I. vlněk vzpomínek (1898, s K. Bulířem); *knížnici*: Prostonárodní knihovna právní (1882). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL (s komentáři): Der Advokatarif (1880); Zákon proti lichvě... (1882); Die Exekutionsnovelle (1885); Řád stavební pro Království české... (1889); Řád stavební pro královské hlavní město a okolní města... (1889); Zákon o trestních ustanoveních na ochranu volební a shromažďovací svobody (1907). ■

LITERATURA: an.: nekrolog, NL 5. 7. 1909.

zp

Viktor Nejedlý

* 5. 6. 1884 *Litomyšl*

† 22. 10. 1955 *Praha*

Herec, autor lidových veseloher a her pro mládež.

Narodil se v rodině učitele a hudebního skladatele Romana N. jako nejmladší z jeho sedmi dětí; bratr Zdeňka N. Po vychození řemeslnícko-průmyslové školy krátce pracoval v knihkupectví ve Vídni, pak se vyučil litografem. Od 1903 hrál ochotnický divadlo v Dramatické matici a jiných pražských divadelních spolcích, 1906 byl jako žák K. Želenského angažován pro charakterní obor k Pištěkovu Lidovému

Nejedlý

divadlu na Král. Vinohradech. Po rozpuštění souboru 1915 přešel do Švandova divadla na Smíchově, kde působil do jeho zrušení (1928). 1928–31 byl angažován v Divadle Vlasty Buriana, 1931–48 v Městském divadle na Vinohradech, s krátkou přetřzkou v 1945, kdy pracoval jako inspicient v Armádním uměleckém souboru (AUS). 1948 přešel do nově založeného Divadla filmového studia (od 1949 Divadlo státního filmu), po jeho zániku (1951) ještě účinkoval pohostinsky v Městském a oblastním divadle v Kolíně (1953). Hrál také ve filmu (od 1916 61 rolí) a působil v rozhlasu (1929–39). Byl sběratelem divadelních památek (mnoho z nich předal divadelnímu oddělení Nár. muzea) a přednášel o jevištním líčení, za jehož uznávanou autoritu platil, a o dobovém kostýmování. Působil též jako funkcionář hereckých stavovských organizací a 1932–33 řídil literární a poradní část časopisu Naše divadlo.

Souběžně s hereckým působením psal N. celovečerní divadelní hry i jednoaktovky převážně zábavného veseloherního rázu, situované do maloměstského nebo venkovského prostředí. Jejich jednoduché zápletky, využívající situační i slovní komiky, ustálené typy rolí (komičtí staří, zamilované dvojice apod.) a malé nároky na technické vybavení (prosté rekvizity při jednotě místa a děje) dobře vyhovovaly ochotnickým souborům s menšími požadavky na uměleckost i scénám, které počítaly s lidovým publikem; z profesionálních divadel je uváděly mimopražské a předměstské scény (např. Pištěkova, Švandova, Akropolis). Jako autor frašek navazoval N. na komediální tradici F. F. Šamberka, jehož dvě hry též sám s aktualizacním záměrem upravil. Zřetel k divákům ovlivnil i N. ojedinělé pokusy o náročnější hru s morálněpsychologickým konfliktem, který byl např. v dramatu ze současné vesnice *Podvečer kouzelné noci* spojen s kriminální zápletkou. V pozdějších letech psal N. více hry pro mládež. Po rané, repertoárově úspěšné, několikrát vydané a později přepracované pohádce *Čtverák hastrman* v nich využíval hlavně námětů z místních (*Sirotek v Radhošti*, *Poklad v Podskalí*) či dobově situovaných pověstí (*Očarované stodoly*, o cestách Josefa II. mezi lid) nebo veselých příhod anekdotického rázu (*Pozdě bycha honit*); všechny hry spojuje jemná výchovná tendence zdůrazňující lidskou poctivost, snášenlivost a pracovitost. N. literár-

ní činnost poznamenal trvalý zájem o historii českého divadla a zejména o celé období národního obrození. Projevil se jak jeho dramatizacemi (Cikáni, Vlastencové z Boudy) a úpravami starších her (F. Rayman, K. J. Erben, J. K. Tyl), tak záslužným vydáním *Hýblový Historie českého divadla*. – Podle anoncí na obálkách her *Bubáci*, *Vlastencové z Boudy* a *Nástup ženichů* byl N. též autorem dramatických textů *Člověk mezi lidmi*, *Dar Neznámého*, *Milionář a jeho dítě*, *Rébus života*, *Šťastná náhoda* a *Zázrak v době smutku* (Lampa), jejichž vydání (resp. scénické provedení) není jinak doloženo, a dramaturgických úprav některých operet a scének svého otce (*Andulka*, *děvče z venkova*, *Edip král*, *Jan za chrta dán*, *Kavalír a tanečnice*, *Krakonoš*, *Král Vondráček XXVII.*, *Sezení městské rady*, *Starý věk před porotou*, *Zábava v lázních*).

ŠIFRA: V. Njý. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Divadlo* (od 1925; 1930 *Z mých vzpomínek*); *Naše divadlo* (1932–33). ■ KNIŽNĚ. *Divadelní hry*: Jaroslav a Růžena (1903); Svátek filipojakubský (První máj) (1905); Mudrc Kleofáš (b. d., 1910); *Není nad pivo!* (1920); Advokáta Ventury syn (Milování není láska) (1922); *Čtverák hastrman* (pro ml., 1923, s A. Šimou, prem. s tit. *Hastrmánek* 1914, přeprac. vyd. 1935); *Vánoce* (b. d., 1924); *Zlaté mládí* (b. d., 1925); *Ženské rozumy* (b. d., 1928); *Bubáci* (pro ml., 1929, prem. 1925); *Chyba lásky* (b. d., 1929, prem. 1928); *Proč se muži nechtějí ženit* (b. d., 1930, prem. 1928); *Kníže Honzík* (b. d., 1931); *Čertovo děvče* (b. d., 1931); *Zasnoubení na faře* (1932); *Tajemství Bílého zámku* (pro ml., 1933); *Zlatá brána otevřena* (pro ml., 1936); *Nástup ženichů* (1937); *Roupy na stará kolena* (1937); *Kolo osudu* (b. d., 1938); *Hvězdičky nad vesničkou* (b. d., 1940); *Andělský zpěv slyšeli* (pro ml., 1945); *Mračna nad dědinou* (b. d., 1945); *Sirotek v Radhošti* (pro ml., 1945); *Poklad v Podskalí* (pro ml., 1946); *Nezasmálka* (pro ml., 1947); *Nezbedný Kacafírek* (pro ml., 1948). – *Dramatizace a úpravy*: K. H. Mácha: *Cikáni* (1923, prem. 1910); J. J. Stankovský: *Vlastencové z Boudy* (1925, prem. 1921); J. K. Tyl: *Fidlovačka* (b. d., 1927); K. J. Erben: *Sládci* (1927); F. Bačkovský: *Čím dál, tím hůř* (1928); F. Rayman: *Selské námluvy* (1928); A. Kotzebue: *Mlynářova schovanka* (b. d., 1930); F. F. Šamberk: *Dobrodružství v Paříži* (1934, podle hry *Peř v Praze* aneb *Vzhůru do Uher!*); A. Dumas st.: *Tři mušketýři* (1935, podle dramatizace Erhartovy). ■ SCÉNICKY. *Hry, dramatizace a úpravy*: *Sliby* (1904); *Láska dělá divy* (1911); *Dnes bude vyprodáno* (na námět K. Liera); *Mexiko a Vršovice* (podle hry F. F. Šamberka *Americký souboj* aneb *Osudná kule*); *Nebe na zemi*; *Očarované stodoly* (pro ml.); *Podvečer kouzelné noci*; *Pozdě bycha honit* (pro

ml.); Překvapení při představení; Rychtář Říha; Sestra nevěsta; Stromy a kamení (podle F. Stránecké); Za májového večera (podle K. Světlé). ■ VYDAL: J. Hýbl: Historie českého divadla od počátku až na nynější časy (b. d., 1921). ■

LITERATURA: D. Bílková: F. N. Literární pozůstalost (LA PNP 1985). ■ J. Rydvan: ref. Láska dělá divy, Divadlo 9, 1910/11, s. 342; V. Brtník: ref. Vlastencové z Boudy, Venkov 11. 2. 1921; ● ref. Cikáni: F. Kréma, Lumír 1924, s. 437; Klo. (J. K. Fragner), NO 13. 5. 1925 (insc. ve Švandově divadle) ●; Č. (K. Červinka): ref. Chyba lásky, Zvon 28, 1927/28, s. 392; P. Laichter: Herec-sběratel, Českosl. divadlo 1932, s. 296; ask. (A. Skála): ref. Zasnoubení na faře, Čes. osvěta 20, 1933/34, č. 1; A. Mazač: Čtyřicet let hercem, Divadlo 1945, s. 76; J. Martinec: Padesát let skromné služby českému divadlu, Divadlo 1953, s. 1128; J. Port: Šedesátník sedmdesátníkovi, Divadlo 1954, s. 942.

sb

Vojtěch Nejedlý

* 17. 4. 1772 Žebrák
† 7. 12. 1844 Žebrák

Lyrický a epický básník puchmajerovské družiny, autor rozsáhlých veršovaných eposů s látkami z českého středověku a s osvícenskou ideovostí, často zhudebnovaných písní, literatury pro mládež a kázání.

Nejstarší syn zámožného žebračského měšťana, majitele hospodářství a řezníka, bratr univerzitního profesora českého jazyka a literatury Jana N. Od 1783 chodil v Praze do hlavní školy, pak studoval na piaristickém novoměstském gymnáziu a od 1789 na tzv. filozofii; 1794 vstoupil do pražského generálního semináře a koncem 1797 byl vysvěcen na kněze. Za studií se zajímal o jazyky a literatury klasické i nové (angl., franc., ital.), horlivá četba německé literatury (G. A. Bürger, F. G. Klopstock, Ch. M. Wieland) ho vedla k raným básnickým pokusům v němčině (záměr napsat epopej o Herrmannovi a Thusneldě). Působením starších osobností a učitelů (hl. S. Vydry na filozofii) i přátel (Š. Hněvkovský, A. J. Puchmajer) se ztotožnil s idejemi národního hnutí a obrátil se k českému básnění; patřil mezi autory tzv. první novočeské školy básnické. Jeho kněžská kariéra začala kaplanováním v Drahoňově Újezdě u Zbiroha a 1799–1802 pokračovala v Praze v kostele u sv. Havla. Pražský pobyt označoval

N. později za nejšťastnější údobí svého života; stýkal se s českou kulturní společností, byl oblíben jako autor básní často recitovaných a zhudebnovaných (J. E. Doležálek, J. T. Held, J. J. Ryba, J. N. A. Vitásek aj.). Od 1802 byl lokalistou v Pečicích na Příbramsku a jako už proslulý kazatel byl do okolí zván kázat při slavnostních příležitostech (náklad na vydání dvou sbírek jeho homilií nesl bratr Jan N.). Když byla 1806 při obsazování výnosné fary v Radnicích dána před N. přednost Puchmajerovi, odkodnil ho patron kostela hrabě Jáchym Šternberk roční rentou 100 zl. (jako mirošovský farář se jí N. vzdal ve prospěch Š. Hněvkovského). 1807 se stal farářem na Velíze na Křivoklátsku, 1813–26 působil v Mirošově u Plzně, kde se s N. scházeli literární a vlastenečtí přátelé (několikrát byl hostem i J. Dobrovský), 1820 tu oslavovali jmenování N. čestným měšťanem plzeňským. Jako děkan v Žebráce (od 1826 do konce života) připravoval svou básnickou tvorbu pro knižní vydání, které bylo v polovině 30. let umožněno dědictvím po bratru Janovi; zajistil také edici poezie Puchmajerovy. Pohřben byl v Žebráce vedle hrobu Jana N.

Spisovatelská dráha N. je bezmála půlstoletá, ale jediný podstatný vývojový pohyb v ní představuje básníkův narůstající zájem o velkou epiku. Nepočítaje příležitostné verše debutoval N. jako básník 1795 v prvním Puchmajerově almanachu Sebrání básní a zpěvů; přispěl i do dalších čtyř svazků a celkovým počtem 52 básní tu byl nejfrekventovanějším autorem. Svou drobnější poezií objal značnou žánrovou rozlohu, vesměs příznačnou pro puchmajerovskou poetiku. Pěstoval lyriku anakreontskou, milostnou a přírodní, píseň (některé zlidověly, např. *Ukolébavka* s incipitem „Spi, má zlatá, boubelatá“), epigram, žertovný nápis a básnickou hříčku, didaktickou báseň (*Vinař* s příběhem o výsostné hodnotě práce), ódu, elegii (*Na smrt pana Františka Martina Pelcla*), básnický list (*Psaní na Jaroslava Puchmíra* o podstatě a procesu básnického tvoření), poezii příležitostnou a časovou (báseň *Napoleon* napsaná 1812 a předpovídající vítězství Rusů, byla z rukopisu přeložena do několika jazyků), bajku, sentimentální baladu (*Běla, Mladík a smrt*), leckdy s výchovným vyzněním (*Lenka*), historickou romanci (*Krásná Božena*), drobnou epiku (*Vděčný syn*), někdy na historické náměty (*Jaroslav Šternberk aneb*

Nejedlý

Vysvobozené Čechy). Ve dvojím protichůdném směřování puchmajerovců – ke vzdělanému, nebo k lidovému čtenáři – představuje N. středovou pozici. Zaměřuje se k lidovému publiku (proto také tiskne své knihy švabachem), je ovlivněn pozdně barokní lidovou kulturou městskou (např. v *Písni hrobářské*, v drastických epických motivech a ve strašidelných skladbách), včetně jarmareční písně (balady *Lenka, Zrada*). Přitom však v duchu vysoké klasicistické poetiky viděl N. vrchol básnictví v rozměrném eposu; jeho tvorbě se věnoval zejména za svého působení na Velíze a pak v Mirošově. Nejprve se jediným dílem, poučeným na Klopstockově *Mesiáši*, pokusil o duchovní epos (*Poslední soud*), v následujících se obrátil k eposu historickému s látkami z českého středověku (*Vratislav, Otokar, Karel Čtvrtý, Václav*). Jsou to vesměs rozvleklé skladby, jimž se nedostává vlastního epického napětí a smyslu pro výstavbu celku. Znatelně se v nich uplatňuje josefínské osvícenství s náboženskou tolerancí, rozumovostí, odporem proti válce a násilí, vzdělavatelskou tendencí a s důrazem na pozemský život, jehož spravedlivý řád může být nejlépe zajištěn shora, osvíceným panovníkem. Na pozdější naši veršovanou epiku neměla tato díla vliv, knižně zveřejněna až v polovině 30. let, byla přijímána jako umělecký anachronismus. V časově souvislosti vznikla i alegorická báseň *Bohyně*, zamýšlený satirický příspěvek k prozodickým sporům, těžkopádně ironizující stoupence časomíry (skladba byla sice 1819 povolena k tisku, ale z důvodů dnes neznámých zůstala nepublikována). – Osvícenskou ideovostí se vyznačují také dobrodružné povídky N., které zpracovávají běžné látky z křížáckých válek nebo z časově neurčeného rytířského věku; byly psány hlavně pro časopis *Hlasatel český*. Tam dále otiskoval N. prozaické idyly (*Staroušek*) a beletrii pro mládež (povídka *Ladislav a dívky jeho* vyšla pak ve 2 knižních vyd.), již ojediněle přispíval i do Zieglerových časopisů. Do vývoje české literatury pro mládež vnesl N. humanitní zaměření, leckdy moderní názory pedagogické (dialog *Moudrý učitel*) a schopnost nenásilného uplatnění výchovné tendence. Ojediněle N. překládal – rovněž pro *Hlasatele* – z francouzské prózy (F. T. M. Baculard d'Arnaud, J.–P. C. de Florian). – Podle A. Rybičky je prvním tištěným dílem N. óda na Leopolda II. z 1791, dnes neznámá a žádnou starší bibliografií neregistrovaná.

ŠIFRY: V. N., Vojt. N. ■ PŘÍSPĚVKY in: A. J. Puchmajer: *Rýmovník* (1824); *Almanach aneb Novoročenka* (1823); *ČČM* (1828–31); *Čechoslav* (1823–24); *Čes. včela* (1836–38); *Dobroslav* (od 1822); *Hlasatel český* (1806–19; 1807 Jaroslav Šternberk..., 1808 Krásná Božena); *Květy* (1835–36); *alm. Nové básně* (1798 mj. Psaň in Jaroslava Puchmíra, Mladík a smrt, Píseň hrobářská, 1802 mj. Na smrt pana Františka Martina Pelcla, 1814); *Přítel mládeže* (1823–26; 1823 Moudrý učitel); *sb. Sebrání básní a zpěvů* (1795 mj. Ukolébavka, Vinař, Lenka, 1797 mj. Běla, Vděčný syn, 1798, 1802, 1814); J. V. Tomášek: *Šestero písní* (1816); *sb. Věнец ze zpěvů vlastenských*; *Věrný raditel rodičů, dítek, pěstounů a učitelů* (1824). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: *Píseň na den narození J. C. K. M. Františka Druhého*. Zpívána v arcibiskupském alumnátě (B 1794, an.); *Poslední soud* (B 1804); *Ladislav a dívky jeho* (P pro ml., 1807); *Básně 1, 2* (1833); *Otokar 1–3* (B 1835); *Karel Čtvrtý* (B 1835); *Vratislav 1, 2* (B 1836); *Václav* (B 1837); – *posmrtně*: *Bohyně* (B 1910, ed. F. Strejček). – *Ostatní práce*: *Nedělní kázání na celý rok 1, 2* (1806); *Sváteční kázání na celý rok 1, 2* (1807). ■ KORESPONDENCE: I. Klicpera: *Listy některých českých vlastenců k V. K. Klicperovi* (Klicperovi z 1824), *Světozor 1877*, s. 418; J. Štátný: *List V. Nejedlého Puchmajerovi* (z 1796), *Věstník čes. profesorů 1902*, s. 17 + *Korespondence Š. Hněvkovského* (Hněvkovskému z 1792–98), *Výr. zpráva c. k. vyššího gymnázia českého na Novém Městě v Praze v Truhlářské ul. za šk. rok 1909/10* + *Korespondence V. N. (Š. Hněvkovskému z 1799–1841, výňatky a registry)*, *Výr. zpráva c. k. vyššího gymnázia českého na Novém Městě v Praze v Truhlářské ul. za šk. rok 1910/11*; E. Horský: *V. N. o Máchovi r. 1836* (K. Havlíkovi z 1836), *ČČM 1913*, s. 452; an.: *Smrt Dobrovského v současné době* (Š. Hněvkovskému z 1829, výňatek), *LidN 5. 1. 1929*; *vj.* (V. Jílek, dub.): *Choroba Josefa Dobrovského* (Š. Hněvkovskému b. d., asi z 1796), *LidN 7. 1. 1929*; V. Jílek: *Několik drobtů z kritické činnosti V. N. (Š. Hněvkovskému z 1813–37, výňatky)*, *LF 1930*, s. 174. ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: A. J. Puchmajer: *Básně 1. Fialky* (1833), *2. Chrám gnídský* (1836); J. Nejedlý: *Básně*, in A. J. Puchmajer: *Básně 2. Chrám gnídský* (1836); J. F. Rautenkranc: *Básně*, in A. J. Puchmajer: *Básně 2. Chrám gnídský* (1836). ■ BIBLIOGRAFIE: *Knihopis č. 6121–31*. ■ LITERATURA: K. Sabinský (Sabina): *ref. Básně 1, 2, Květy 1835*, s. 377 → *O literatuře* (1953); J. K. Ch. (Chmelenský): *Sebraná básnická díla V. N.* (o chystané ed.), *ČČM 1835*, s. 456; E. Jodl: *Život důstojného pána V. N., děkana žebráckého, Časopis pro katol. duchovenstvo 1844*, s. 798; K. Sabina: *Počátkové novějšího českého básnictví, Lit. příloha k NL 1865* → *Vybrané spisy* (1912); A. Rybička: *Pomůcky k listářu biografickému. Sbirka třetí (veršovaný pamětní list N. pro J. L. Zieglera z 1810), Světozor 1870*, s. 263; F. Schulz: *Příroda v českém básnictví...*, *Osvěta 1872*, s. 457 + *Česká balada a romance, Osvě-*

ta 1877, s. 66, 226, 380; J. Jireček: O stavu literatury české v letech 1815–1820 (vliv Ossiana a Gessnera na dílo N.), ČČM 1878, s. 230; F. Schulz: Básně (eposy Otokar, Vratislav, Václav), Osvěta 1880, s. 606; A. Rybička: V. N., kněz a básník, in Přední křisitelé národa českého 2 (1884, s. 315); J. Neruda: V. N., Humorist. listy 1888, s. 398 → Podobizny 3 (1954, s. 354); J. Vlček: První novočeská škola básnická (1896) → Kapitoly z dějin české literatury (1952) a Z dějin české literatury (1960); A. Novák: Klopstockův vliv na poezii českého obrození (epos Poslední soud), LF 1903, s. 207; J. Jakubec: Česká poezie politická do Havlíčka, Naše doba 11, 1903/04, s. 426; F. Střejček: Prespurští Počátkové a V. N., LF 1907, s. 231 + in V. N.: Bohyně (1910); F. Šimek: Ze studií o V. N. (N. próza), Výr. zpráva gymnázia v Benešově za šk. rok 1908/09; F. Homolka: Rozšíření písní umělých mezi lidem českým, ČL 20, 1910/11, s. 172; O. Jiráni: Novočeský ohlas Horatiova listu o umění básnickém (N. Psaní na Jaroslava Puchmíra), Sborník filologický 1911, s. 45; F. Kocourek: Balada a romance v českém písemnictví, Zpráva reálky na Žižkově za šk. rok 1910/11 + Večer balad a romancí, Zpráva reálky na Žižkově za šk. rok 1911/12; E. Horský: V. N. o Máchovi r. 1836, ČČM 1913, s. 452; F. Střejček: „Bílé růže“ našich romantických básníků (Ukolébavka od N.), Zvon 24, 1923/24, s. 341; an.: První novočeská báseň, přeložená do světových literatur... (Napoleon od N.), LitN 1927, č. 8; Ant. Procházka: O některých oblíbených motivech našich starších epigramatiků, ČMF 16, 1929/30, s. 18; V. Jílek: Několik drobtů z kritické činnosti V. N., LF 1930, s. 174; J. Vítek: A. J. Puchmajer jako kazatel (mj. srovnání kazatelství Puchmajerova a N.), LF 1934, s. 300 + V. N. jako kazatel, ČČM 1935, s. 99; hjk (Z. Hájek): Dvě výročí (100 let od smrti N.), LidN 7. 12. 1944; J. Beneš in Ač zemřeli, ještě mluví (1964, s. 174); J. Jakubcová: Jeden ze zapomínaných, Práce 14. 4. 1972; J. B. Čapek: Průkopník eposu, Svob. slovo 18. 4. 1972; L. Vojkovský: Básník posledního soudu, Duchovní pastýř 1973, s. 13; in sb. Antika a česká kultura (1978); I. Slavík: První česká balada?, Nové knihy 1985, č. 27 → Tváře za zrcadlem (1996).

mo

Zdeněk Nejedlý

* 10. 2. 1878 *Litomyšl*
† 9. 3. 1962 *Praha*

Historik, hudební vědec a kritik, estetik, literární dějepisec, kulturní a politický publicista. Na minulost nahlížel jako na dění skládající se sice z různých odvětví projevů života, a proto také různými metodami zkoumatelné, ale zároveň tvořící jednotný proud. Oporou tohoto z pozitivismu vycházejícího koncep-

tu, v němž významnou roli hrálo i umění, se mu stala idea radikálního demokratismu, jež ho po 1. světové válce přivedla ke vstupu do politického života; po sblížení s komunismem a po 2. světové válce zastával pozici vůdčího osnovatele socialistické státní politiky stalinského období.

Syn učitele, hudebního pedagoga a skladatele Romana N. (1844–1920), organizátora maloměstského kulturního života. Kultivované rodinné prostředí (otcovy styky s hudebnickým rodem Foerstrů, s A. Jiráskem, s T. Novákovou aj.) vytvářelo u N. už od gymnaziálních let (1888–96 v Litomyšli) předpoklady k rozvíjení jeho kulturních zájmů zejména o historii a hudbu (byl dirigentem studentského orchestru a sboru). 1896–1900 vystudoval na pražské univerzitě historii, estetiku a filozofii jako žák J. Golla, O. Hostinského a T. G. Masaryka (doktorát 1900 prací *Česká misie Jana Kapistrana*), zároveň studoval soukromě hudbu u Z. Fibicha. 1899–1909 byl zaměstnán v archivu Muzea Království českého a podnikal archivní výzkumy v Polsku, Německu a Rusku (1900 navštívil i L. N. Tolstého v Jasně Poljance). 1905 se habilitoval pro obor hudební vědy spisem *Dějiny předhusitského zpěvu v Čechách*, 1909 byl jmenován mimořádným, 1919 řádným profesorem UK. 1905 se oženil s M. Brichtovou, dcerou ředitele Nár. politiky. Záhy se stal členem reprezentativních vědeckých institucí domácích (KČSN, ČAVU) i cizích. Po 1918 se k N. vědecké činnosti stále výrazněji připojovala i aktivita kulturněpolitická a politická. Zejména v meziválečném období měl význačný podíl na řadě odborných, kulturněpolitických i politických uskupení levicového zaměření (od 1919 hnutí Clarťe, Dělnická akademie, od 1926 Mezinárodní dělnická pomoc, od 1929 Protifašistický výbor a Levá fronta, od 1930 Liga pro lidská práva, od 1933 Komitét pro pomoc emigrantům z Německa, od 1936 Výbor pro pomoc demokratickému Španělsku a též předseda Socialistické akademie aj.), z nichž některé sám inicioval (1924 spoluzakládal Smetanovo muzeum, 1925 Společnost pro hospodářské a kulturní sblížení s Novým Ruskem a časopis *Nové Rusko*, 1935 Společnost O. Ostrčila aj.). Účastnil se téměř všech meziválečných mírových kongresů (Brusel, Frankfurt n. M., Amsterdam, Paříž) a 1936 byl členem delegace navštívitelů bojující Španělsko. Politicky se po členství v Čes. straně pokrokové (1918–20), v Realistickém klubu (1920–21)

a v Socialistické společnosti (od 1921) sblížoval se stanovisky komunistické strany. Po nacistické okupaci emigroval v březnu 1939 ilegálně do SSSR (předtím jej už navštívil třikrát: 1925, 1935 a 1937), účastnil se politické práce českosl. emigrace (byl tam 1939 přijat za člena KSČ), od podzimu 1939 do počátku 1945 působil jako profesor Lomonosovovy univerzity v Moskvě na katedře dějin západních a jižních Slovanů a zároveň jako vědecký pracovník tamního akademického historického ústavu; 1942 byl spoluzakladatelem a pak funkcionářem Vseslovanského výboru, politicky a agitativně vystupoval jako ideolog s bohatou odbornou výzbrojí v rozhlase, v novinách i na přednáškách. Na sklonku války participoval na přípravě Košického vládního programu. Po válce se vrátil do vlasti jako ministr školství a nář. osvěty (1945–46, znovu 1948–53), 1946–48 byl ministrem sociální péče, 1953 náměstkem předsedy vlády, od 1953 do smrti ministrem bez portefeuille. Ač byl 1947 jmenován profesorem historie i na Pedagogické fakultě UK, jeho pedagogická činnost byla v poválečných letech už jen epizodická; od srpna 1945 byl prezidentem ČAVU, od listopadu 1952 do konce života prezidentem nově ustavené ČSAV. – Jeho bratr Viktor N. byl herec a dramatik; jeho syn Vít (1912–1945), hudebník a skladatel, řídil umělecký soubor, jenž byl součástí českosl. vojska v SSSR a zemřel v době bojů o Duklu.

Badatelský zájem N. jako historika se v jeho rozsáhlém a různorodém díle soustřeďoval k jevům, v nichž v jednotlivých časových údobích shledával nositele demokratické orientace české společnosti. Východisko mu k tomu poskytla romantická představa rozvíjející optimistický názor obrozené doby o plodném vývoji národního společenství, pokud impulsy k němu dodávají a jeho garantem jsou lidové vrstvy. Tuto ideu pak N. promítal do jednotlivých oblastí společenského, kulturního i politického života, a to jak starších, tak novějších časů; skýtala mu nástroje pro jeho aktivity obecně historické, hudebně i literárněhistorické a kritické, z ní jako z hnací síly všeho dění odvozoval i svou koncepci jediné celistvé historie, která mu umožňovala ve jménu společného jmenovatele zasahovat do řady specializovaných oborů a do značné míry i stírat hranice mezi nimi. V počátcích své vědecké práce se N. orientoval na dějiny husitské éry, již

analyzoval s odbornou výzbrojí, jaké se mu dostalo v Gollově škole. Brzy se však zaměřil na kulturní, literární a hudební problematiku tohoto období a v knihách *Dějiny předhusitského zpěvu v Čechách*, *Počátky husitského zpěvu* a *Dějiny husitského zpěvu za válek husitských* podal fundovaný nárys kulturní aktivity husitského období na nezbytném pozadí starší situace. Vedle toho už tehdy vznikaly jeho specializované práce hudební (*Zdenko Fibich, zakladatel scénického melodramatu*, *Dějiny české hudby*) i literární (*Alois Jirásek*) a vyznačovaly budoucí hlavní oblasti jeho uměnovědného úsilí. V hudební sféře se N. soustředil na osobnost a dílo B. Smetany a věnoval mu čtyřdílnou životopisnou monografii, která šíří záběru přerostla v obraz české obrozené společnosti a kultury; takto podrobně založená práce (provázená drobnějšími spisy o Smetanovi, vyvolávanými nejednou aktuálními kulturněpolitickými podněty) sledovala Smetanův život jen na práh jeho životní a názorové zralosti a širší záběr prakticky znemožnila její dokončení podle původního rozvrhu. Stejný úděl postihl i pozdější, rovněž fragmentární monografii o T. G. Masarykovi (končí prvními léty na pražské české univerzitě), profilující Masarykovu osobnost na pozadí českého politického a kulturního života 2. poloviny 19. století. Obě díla vyjevila nesoulad mezi detailní, pozitivistickou faktografičností N. pracovního postupu, dobírajícího se množství cenných poznatků (v Masarykovi například celistvý obraz literárního hnutí Mladá Morava), a ideovým konceptem, který měl být prokázán. Od N. pohledu na Smetanu se odvozovalo i jeho pojetí dalšího vývoje české hudební kultury, v němž N. doceňoval linii navazující na programové estetické názory romantismu (Z. Fibich, O. Ostrčil). V oblasti literatury soustředil N. svůj zájem hlavně k dílu B. Němcové a A. Jiráskova jako autorů reflektujících život lidových vrstev. Z téhož důvodu mu byli blízcí, i když jim věnoval méně pozornosti, i J. K. Tyl a V. Hálek. Z díla B. Němcové N. soustavně vyzvedal zejména Babičku; vážil si na ní spisovatelčiny schopnosti odpoutat se od životních strastí a dospět k harmonickému obrazu lidového života, oslavujícímu jak šťastné mládí, tak moudré stáří. U Jiráskova oceňoval jako historik jeho filozofii národních dějin, navazující na dílo F. Palackého (bylo východiskem i N. vlastních historických spisů), přitom však opakovaně

zdůrazňoval Jiráskovo umělectví, projevující se specifickým typem kronikářství, přetvářejícím a dotvářejícím historické pramenné poznatky a vyjadřující je široce dostupnými a čtenářsky přitažlivými prostředky. Obdobně kladl N. požadavek obecné přístupnosti i na široký okruh literárních děl 19. i 20. století, jimž věnoval pozornost jako historik, kritik i kulturně-politický publicista, který všestranně a trvale zasahuje do kulturního dění své doby. Odbornou uměnovědnou problematiku přitom včleňoval do souvislostí ideových, čině ji součástí své vyhraněné apriorní koncepce národní kultury, a to často s pedagogickou názorností, polemickou vervou i citovou účastí. Rubem tohoto citového zaujetí byl pak odstup nebo i negativní vztah k tvůrcům, jejichž práce nezapadaly do jeho osobitě modifikované, tematicky založené představy o kulturní hodnotě (V. K. Klicpera, K. H. Mácha, J. Vrchlický, Z. Winter, avantgarda, A. Dvořák, J. Suk, L. Janáček). Od 30. let se N. aktivita rozšiřovala stále víc i do oblasti politiky a v praxi se projevila sblížením s marxismem, tehdy už politicky ztotožněným se stalinismem. Hlavním projevem tohoto posunu se stala široce založená, ale v podstatě kompilativní, jen na oficiálních sovětských pramenech založená a opět nedokončená monografie *Lenin*; ve stejném duchu pokračovala N. práce v exilu a v poválečných letech ji završily první dva svazky *Dějiny národa českého*, vzniklé už mimo kontext domácí historiografické práce. Vcelku se však po 1945 N. vědecká aktivita oslabila, figuroval především jako kulturně-politická autorita, i když postupně stále zřetelněji vystával protiklad mezi jeho apriorními koncepcemi a výsledky jeho vlastní – zvláště dřívější – konkrétní badatelské práce.

ŠIFRY: N, Ndlý, Ný, Z. N., ZNjý, =. ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach ČAVU (1911, 1916); Almanach na památku tisícího provedení Prodané nevěsty souborem ND (1927); Avantgarda (1928); sb. Budeč a okolí (Zákolany 1905); Budoucnost (1918); sb. Bulharsko ve výstavbě (1959); Clarté (1936); Čas, i příl. Hlídky Času (1907–15); ČČM (1899–1907); Časopis Matice moravské (1916); Čechische Revue (1906–10); Čechoslovák (Londýn 1942–45, 1945 jako Čechoslovák v zahraničí); Čes. kultura (1912–14); Čes. mysl (1907, 1921); Čes. osvěta (1908); Čes. revue (1907–08); Čes. stráž (1918–20); Čes. věda (1920); Čes. slovo (1918–36); Českosl. republika (1920); Českosl. listy (Moskva 1943–45); sb. Československé vzpomínky na Jasnou Poljanu

(1925); Československo (1945–52); Českosl. legionář (1924); Českosl. voják (1955); Čes. časopis historický (1899–1910); Čes. lid (1897–1905); sb. Český památník z velkého roku 1918 (1918); Čes. pondělník (1906); Dalibor (1901–10); Dav (1929); Dělnická osvěta (1921); Dělnická tělovýchova (1928); Dělnické divadlo (1920); Den (1907–09); Der Auftakt (1922, 1927); Der Montag (1936); sb. Dík bojovníku. Soudruhu S. K. Neumannovi k sedmdesátinám... (1945); Divadelní listy (1955); Divadelní noviny (1959); Divadlo (1933); sb. Do zbraně, Slované! (Moskva 1942); sb. Dvě stě let gymnázia v Německém Brodě (1935); sb. František Táborský (1928); sb. F. X. Šaldovi k padesátinám (1918); Haló-Magazín (1934); Haló noviny (1934–38); Hlas národa (1900); Hlas revoluce (1949); Hudební kalendář Dalibora (1909); Hudební rozhledy (1949–59); Hudební sborník (1912–14); Hudební výchova (1958); Choses de théâtre (Paříž 1923); sb. Ilja Erenburg – plamenné slovo pravdy (1951); Internacionalnaja literatura (Moskva 1941–43); Istoričeskij žurnal (Moskva 1941–42); Istorik-marxist (Moskva 1941); Izvestija (Moskva 1936–54); Izvestija Akademii nauk SSSR (1945); sb. J. A. Komenský (1947); sb. Jan Evangelista Purkyně, badatel – národní buditel (1955); sb. Jan Laichter (1935); sb. K padesátinám L. V. Čelanského (1920); sb. K padesátinám soudruha Gottwalda 1896–1946 (1946); Kalendář Ústřední jednoty zpěváckých spolků československých (1906); sb. Karlova univerzita Bedřicha Smetanovi (1924); Kino (Moskva 1941); Kladská stráž (Nové Město n. Met. 1926); Kmen (1917); Kmen (1927–28); Komunističeskij internacional (Moskva 1941); Komsomolskaja pravda (Moskva 1941–44); Komunistická revue (1933); sb. Kongres für Ästhetik und allgemeine Kunstwissenschaft (Stuttgart 1913); Krasnaja zvezda (Moskva 1937–43); Kritika (1924–26); Kultura (1959); Kulturní život (Bratislava 1954); Květy (1900, 1910); Levá fronta (1931); Lid. kultura (1936–38, 1947); Lid. scéna (1939); Lid. noviny (1949–51); Lid. proudy (Náchod 1921); Listy filologické (1906); Listy Hudební matice (1923–29); Lit. noviny (1952–59); Lit. rozhledy (1926); Literatura i iskusstvo (Moskva 1942); Literaturnaja gazeta (Moskva 1941); sb. Ludmila Pelikánová (1960); Lumír (1906–09); sb. Majales (Litomyšl 1907); Májový list KSČ (1946); sb. Mezinárodní hudební festival Praha (1924); Milostný almanach Kmene (1933); Mladá kultura (1935); Mladé Československo (Londýn 1942); Musikblätter des Anbruch (Viedeň 1920); Muzyka (Varšava 1926); sb. Na hradbách demokracie (1934); Národ (1917); Nár. a Stavovské divadlo, pokr. Nár. divadlo (1923–29, 1934–35); Národní čítanka (1918); sb. Národní divadlo v Praze 1883–1923 (1923); Nár. listy (1902–18); Nár. osvobození (1925–45); Nár. politika (1901–25); sb. Národní umělec Vilém Zitek (1947); Národopisný věstník československý (1906); sb. Naše Kladsko (1946); sb. Našemu Antonínu Zápotockému (1949); Nová mysl (1947); Nová svoboda (1931, pak Londýn 1943);

Nejedlý

Nové Čechy (1918–19); Nové Československo (Londýn 1943–44); Nové Rusko – Novaja Rossija (1925–29); sb. O Kamilu Kroftovi, historiku a diplomatu (1936); Obzor lit. a umělecký (1900–02); Obzor litomyšlský (1905); sb. Od slov k činům (1948); Osvěta (1904–07); sb. Otakar Mařák (1937); sb. Otakar Ostrčil či Vítězslav Novák (1931); Otavan (Písek 1924); sb. Památce Otakara Ostrčila (1935); Památník Filharmonického spolku Besedy brněnské 1860–1910 (1910); Památník Foerstrův (1929); Památník Smetanův (1909); Památník vydaný k 100. výročí narození tvůrce české hudby Bedřicha Smetany (Litomyšl 1924); Památník zpěváckého spolku Hlaholu v Praze (1911); sb. Paní Ch. G. Masaryková (1933); Panoráma; Pondělník časopisu Čes. socialista (1918); Pondělní noviny (1924–25); Práce (1945–49); Prager Presse (1923–34); Prager Rundschau (1934); Praha–Moskva (1936–39, 1947–50); Pravda (Moskva 1937–58); Právo lidu (1920); Pražská lid. revue (1906–10); sb. Prof. dr. Otakar Hostinský (1907); Program D; Protokol 7. sjezdu KSČ (1936); Průlom (1922–23); sb. Přátelství zpečetěné krví (Moskva 1943); Předvoj (1948–50); Přehled (1910); Ranní noviny (1937); Realistická stráž (1920); Realistické divadlo Z. N. (1952–53); Ročenka Společnosti Bedřicha Smetany (1938–39); Roentgen (1934); Rozhledy (1901–03); Rozhledy mládeže (1906); Rudé právo, též Večerník, 1936 i Rudá zář (1922–38, 1945–59); Russkij goslos (New York 1943); Sammelbände der Internationalen Musikgesellschaft (Lipsko 1905); Sborník k uctění památky K. V. Raise (Jičín 1936); Sborník prací historických (k šedesátinám J. Golla, 1906); Signál (1928); Slavjane (Moskva 1942–47); Slavjanskij sbornik (Moskva 1947); Slovanský přehled (1946–56); sb. Slovanský sjezd v Bělehradě (1947); sb. Slovanstvo (1912); Směr (1932–33); sb. Směr Praha (1960); Smetana (1910–26, 1936–37); Smetanová čítanka (1924); Smetanův sborník (1921); Sovetskaja nauka (Moskva 1940); Sovetskaja Ukrajina (Kyjev 1942); Sovetskoje iskusstvo (Moskva 1937–39); Spolek výtvarných umělců Mánes členům na rok 1915 (edice Husův poslední list z Kostnice); sb. SSSR (1926); sb. Sto let ve službách knihy (Litomyšl 1934); sb. Strádajícím dělníkům německým (1923); Students at War (Londýn 1942–43); Svět Sovětů (1932–38, 1945–58); sb. Světozor (1898); Světozor (1915–30); sb. Světozor památce Mistra Aloise Jiráska (1930); alm. Svoboda 1945–1950 (1950); sb. Šedesát let Artuše Rektoryse (1937); sb. Šedesát let Jiřího Pichla (1932); sb. Španělsku (1937); Tribuna (1919–27); Trud (Moskva 1941); Tvorba (1929–37, 1946–58); U (1938); Učenyje zapiski sv. 81 (Moskva 1945); Učitel'skaja gazeta (Moskva 1941); Učitel'ské noviny (1928–39, 1951–59, posmrtně 1970); sb. Účtování a výhledy (1948); Var (1921–30, 1948–53); sb. Věčný Puškin (1937); Věstník Akademie nauk SSSR (Moskva 1940); Věstník ČAVU, pokr. ČSAV (1934–58); Věstník KČSN na rok 1903; Věstník samosprávný a národohospodářský okresu lito-

myšlského (1900); Volžskaja kommuna (Kujbyšev 1941–42); Voprosy istorii (Moskva 1945); Výtvarná práce (1924); Zábův sborník (1925); sb. Zdeněk Fibich 1, 2 (1951, 1952); Země sovětů (1931–36); Zlatá Praha (1901); Zprávy Společnosti Bedřicha Smetany (1931–36); Zvon (1900–08); sb. Živý odkaz J. K. Tyla (1952); – posmrtně: Lit. měsíčník (1975) a dále reprodukce politických a kulturněpolitických projevů v denním tisku a jiných periodikách. ■ KNIŽNĚ. *Práce historické, hudební i literárněvědné a politické*: Česká misie Jana Kapistrana (1900); Dějiny města Litomyšle a okresu 1 (1900); Zdenko Fibich, zakladatel scénického melodramatu (1901); Alois Jirásek (1902); Katechismus estetiky (1902); Dějiny české hudby (1903); Dějiny města Litomyšle a okolí (1903); Dějiny předhusitského zpěvu v Čechách (1904, 1954 s tit. Dějiny husitského zpěvu 1); Poměr zpěvu husitského k hudbě předhusitské (přednáška, 1904, i něm.); Ke sporu o K. Knittla (1907); Otakar Hostinský (1907); Počátky husitského zpěvu (1907, s tit. Dějiny husitského zpěvu 2, 1954 a 3, 1955); Zpěvohry Smetanovy (1908); Josef B. Foerster (1910); Alois Jirásek a jeho Litomyšl (1911); Česká moderní zpěvohra po Smetanovi (1911); Reforma správy Národního divadla (1911); R. Strausse Rosenkavalier (1911); Beethoven a jeho smyčcová kvarteta (1912); Richarda Strausse Ariadna na Naxu (1912); Dějiny husitského zpěvu za válek husitských (1913, 1955–56 in Dějiny husitského zpěvu 4–6); Orchestrální sdružení v Praze (1913); Spor o smysl českých dějin (1914); Parsifal (1914); Vítězslav Novák (1915); Rýnské zlato (1915); Prodaná nevěsta v nové reprodukci O. Ostrčila, K. H. Hilara, F. Kysely v Městském divadle na Král. Vinohradech (1915); B. Smetana a kulturní politika F. L. Riegra (1915); Richard Wagner 1 (1916); Leoše Janáčka Její pastorkyňa (1916); Valkýra (1916); Vítězslava Nováka Karlštejn (1916); Mistr Jan Hus a jeho pravda (1919); „Můj“ případ (1919); Spor ve Vinohradském divadle (1919); Bílá Hora, Habsburg a český národ (1920); Dr. Kramář (1920); Ukrajinská republikánská kapela (1920); Alois Jirásek. Studie historická (1921); Ernest Denis (1921); František Palacký (1921); Krištof Harant z Polžic 1621–1921 (1921); Od Husa k Táboru (1921); Otakara Hostinského estetiky (1921); Vítězslav Novák (1921); Z prvních dvou let republiky 1918–20 (1921); Božena Němcová a Ratiborské údolí (1922; 1927 přeprac. s tit. Božena Němcová); Smetaniana (1922); Smetanova opera (1922, o nové budově pro operu); Bedřich Smetana 1–4 (1924, 1925, 1929, 1933); Bedřich Smetana (Zlatoroh, 1924); Bedřich Smetana (Ars, 1924, též rus., slovin., franc., angl., něm., 1925 ital., pol., 1946 chorv., 1948 bulh.); Kresby Bedřicha Smetany (doprovodný text, 1925); Mistr Jan Hus a jeho význam sociální (1925); Zdenka Fibicha milostný deník (1925); Alois Jirásek (1926); Alois Jirásek a Náchodsko (1926); Kostnice, město Husovo (průvodce, 1926); Masaryk a revoluce (1926); Nietzscheva tragédie (1926); Bessarabská otázka (1926); 200

představení Tajemství 1878–1928 (1928); T. G. Masaryk 1–4 (1. d. o 2 sv., 1930–31, 1932, 1935, 1937); Všeobecné dějiny hudby 1, 2 (1930, v seš. od 1916); Případ Vítězslava Nováka (1931); Tři přednášky o nacionalismu (1932, s texty J. Slavíka a J. B. Kozáka; N. stať s tit. Nacionalismus a národnost); Výstava Boženy Němcové (kat., 1932); Litomyšl. Tisíc let života českého města (1934, 2. vyd. 1954 ve 2 sv.); Opera Národního divadla do roku 1900 (1935; 1949 s tit. Dějiny opery Národního divadla 1); Otakar Ostrčil (1935); Hus a naše doba (1936, rozšíř. vyd. 1946); Opera Národního divadla od roku 1900 do převratu (1936; 1949 s tit. Dějiny opery Národního divadla 2); Padesát let Učitelství novin (1936); Bedřich Smetana v Jabkenicích (1937); F. X. Š. (1937); Otakar Hostinský (1937); Sovětská hudba 1 (1937 ← sb. Sovětský svaz, 1935–37); Lenin 1, 2 (1937, 1938); T. G. M. (1938); Jan Kollár (Moskva 1943, s A. Fadžejem); Maršál Stalin (1945); Naše Kladsko (1945); Komunisté – dědici velikých tradic českého národa (1946); Moskevské stati v Československých listech 1943–45 (1946); 30 let Sovětského svazu (1948, 2. vyd. t. r. s tit. Dějiny Sovětského svazu); Boje o nové Rusko (1948); O kulturu národní a lidovou (1948); O lidovou republiku 1–4 (1–2 1948, 3–4 1949); Dějiny národa českého 1, 2 (1949, 1955); Klement Gottwald v boji za osvobození ČSR (1949); Slovo o náboženství (1949); O úkolech naší literatury (1949); Ideová výchova na střední škole (1949, rozšíř. vyd. 1953); Tyl – Hálek – Jirásek (1950); T. G. Masaryk ve vývoji české společnosti a československého státu (1950); Z české kultury (1951, ed. V. Pekárek); Vybudojeme Československou akademii věd (1952); Tři doby V. Vacka (1952); Věda jde s lidem (1952, s textem L. Štolla; N. stať s tit. První ideologická konference vědeckých pracovníků); K procesu s protistátním spikleneckým centrem (1953); Staré pověsti české jako historický pramen (1953); Za kulturu lidovou a národní (1953, ed. V. Pekárek); Husův Betlém a náš dnešek (proslov, 1954); Mikoláš Aleš (1954); Kritiky 1, 2 (1954, 1956); Nedělní epištoly 1–6 (1–3 1954, 4–5 1955, 6 1956); O Antonínu Dvořákoví (1954, psáno 1904); Kniha o kultuře (pro ml., 1955); Gustav Mahler (1958; psáno 1912); Teréza Nováková (1958); Doslovy k souboru spisů Aloise Jiráka Odkaz národu (1960); Projevy (1960); – posmrtně: Historie mého smetanovství (1962); Moje práce (1975, ed. J. Kojzar); Z mého života (1978) a dále katalogy k hudebním i literárním výstavám, hudební programy, rejstříky (k čas. Čes. lid a práci Č. Zibrta), bibliografie čes. historie (do Zibrtovy Bibliografie české historie 1, 2 a do ČČH za 1904–14) aj. – *Výbory*: Ze čtyř desetiletí (1938, ed. F. Jungmann); Velké osobnosti (1948, přeprac. vyd. 1951, rozšíř. vyd. 1953, ed. V. Pekárek); O výtvarnictví, hudbě a poezii (1952, ed. V. Pekárek); Stati o Leninovi (1952, ed. L. Kapitola, B. Kučera); O literatuře (1953, ed. V. Pekárek); Z. N. a Univerzita Karlova (1953, ed. red. kolektiv); O výchově a vzdělání (1953, ed. J. Kojzar, J. Ryska); Vy-

ber z diela (Bratislava 1958, ed. M. Tomčík); Izbrannye trudy (Moskva 1960, ed. V. N. Jedorova); Co je kultura a umění (1963); Z české literatury a kultury (1973, ed. J. Dvořák); Má vlast (1975, ed. J. Hanzal, J. Jiránek, J. Dvořák, J. Kojzar); Čteme Z. Nejedlého (1977, ed. J. Hanzal, J. Jiránek, J. Kojzar); Hovoří Moskva (1977, ed. P. Čornej, J. Hanzal, J. Kojzar, Z. Trochová); Umění staré a nové (1978, ed. J. Hanzal, J. Střítecký); O divadle a jeho umělcích (1978, ed. J. Paclt, E. Turnovský); O umění a politice (1978, ed. J. Lang); Osudná setkání (1978, ed. B. Svadbová); Z. N. a jeho význam v pedagogice (1978, ed. J. Kojzar); Otázky české literatury (Bratislava 1978, ed. L. Rampáková); A přišel říjen (1978, ed. pracovníci Kabinetu Z. N. ČSAV); Komunisté, dědici velikých tradic českého národa (1978, ed. V. Kún); O Bedřichu Smetanovi (1980, ed. J. Jiránek, A. J. Patzaková). – *Souborná vydání*: Spisy menší Z. N. (Melantrich, 1921–22, 4 sv., ed. autor); Sebrané spisy (Svoboda, Melantrich, Orbis, Práce, SNPL, ČSAV, SNKLHU, 1948–56, 51 sv., ed. autor, s V. Pekárkem, nedokonč.). ■ **KORESPONDENCE**: in sb. Janu Mukařovskému k šedesátce (J. Mukařovskému z 1951; 1952, ed. B. Havránek, F. Černý); V. Pekárek: Z listů Jiřího Wolkra a Z. N. (J. Wolkrovi z 1922), ČLit 1964, s. 508; Listy F. X. Šaldy a Z. N. z let 1910–1932 (F. X. Šaldovi z 1913–28; 1974, ed. V. Pekárek); sb. Má vlast (O. Hostinskému z 1909, O. Ostrčilovi z 1925, F. X. Šaldovi z 1916 a 1928, J. Wolkrovi z 1922, M. Nejedlé z 1915–28, V. Nejedlému z 1943–44; 1975, ed. J. Hanzal, J. Jiránek, J. Dvořák, J. Kojzar); Z. N. – Antonín Tomíček (A. Tomíčkoví z 1899–1909; 1976, ed. B. Svadbová, Z. Trochová); J. Dvořák: Z listů Z. N. (Z. Fierlingerovi z 1958), Středisko, sb. Vlastivědné společnosti muzejní v Olomouci 64, 1977/80, s. 138; Korespondence Z. N. s českými historiky (J. Gollovi z 1904–16, J. Kalouskovi z 1900–13, Č. Zibrtovi z 1897–1929, J. Čelakovskému z 1899–1907; 1978, ed. J. Hanzal, B. Svadbová); J. Hanzal, B. Svadbová: Z. N. a Vladimír Helfert v dopisech (V. Helfertovi z 1899–1907), sb. Z bojů o českou hudební kulturu (1979); B. Svadbová, M. Vorlíčková: Z. N. a Alois Jirásek (A. Jiráskovi z 1901–28), sb. Literární archiv 11–12, 1976–77 (1981); B. Svadbová: Listy Jaroslava Vlčka a Z. N. (J. Vlčkovi z 1900–09), ČLit 1981, s. 78; in V. Nezal: Depeše z konce tisíciletí (V. Nezalovi z 1950; 1981, ed. M. Krulichová, M. Vinařová, L. Tomek); Z. N. – O. Ostrčil (O. Ostrčilovi z 1901–35; 1982, ed. S. Zachařová); J. Beran: Z korespondence Z. N. o přípravách k zřízení ČSAV (G. Barešovi z 1949), Archivní zprávy ČSAV 1985, s. 43; in L. Štoll: Z kulturních zápasů (L. Štollovi z 1952; 1986, ed. Š. Vlašín); B. Svadbová: Z korespondence Z. N. a Václava Tilleho (V. Tillemu z 1917–37), ČLit 1988, s. 351; Korespondence Z. N. s historiky Gollovy školy (V. Novotnému z 1903–29, J. Pekařovi z 1901–32, J. V. Šimákovi z 1911–30, J. Šustovi z 1913–28, V. Kysalovi z 1905–14, L. Hofmanovi z 1900–02, Z. Wirthovi z 1900–58, V. Vojtíškovi z 1936–53, F. M. Bartošovi z 1914–15; 1989, ed. P. Čornej, J. Hanzal,

Nejedlý

B. Svadbová). ■ **REDIGOVANÉ časopisy:** Čes. pondělník (1906, rubrika Hudba), Čes. kultura (1912–14, 1. roč. s R. Svobodovou a F. X. Šaldou, 2. roč. jen se Šaldou), Čes. stráž (1919–20), Realistická stráž (1920, s E. Rádlm), Var (1921–30; 1948–53, s V. Pekárkem), Pondělní noviny (1924–25, s J. Kratochvílem a J. Horou), Nové Rusko – Novaja Rossija (1925–26, s E. Lustigem), Směr (1932–33), Učitel'ské noviny (1933–39), Praha–Moskva (1936 až březen 1939, 1946–56, s jinými), Slovanský přehled (1948 od č. 9–10 – 1962 do č. 2); *sborníky:* Hudební sborník (1913–14), Smetanova čítanka (1924), Almanach na památku tisícího provedení Prodané nevěsty souborem Národního divadla (1927), Sovětský svaz (1935–37, s V. Procházkou, B. Šmeralem a K. Teigem), Československo Sovětskému svazu k 20. výročí (1937, s J. Gallasem, H. Ripkou), Vekovaja borba zapadnych i južnych Slavjan (Moskva 1944); *knížnice:* Česká knihovna (1918), Hudební věda (1926), Lidová píseň v Republice československé (1930–39). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** Prameny k synodám strany pražské a tábořské (vznik husitské konfese) v letech 1441–1444 (1900); Oldřicha Kalenice z Kalenic satirický list Luciperův k Lvovi z Rožmitála z r. 1478 (1904); K. Sabina: Prodaná nevěsta (1908) + Braniboři v Čechách (1918); Mše Kryštofa Haranta z Polžic: Missa quinis vocibus (1910); Ladislava Dolanského Hudební paměti (1918); Souborné dílo Bedřicha Smetany (1922–39); B. Smetana: Bagatelles et impromptus (1923) + Dalibor (klav. výtah, 1923); Vokální skladby B. Smetany (1923); Charlie Masaryková: O Bedřichu Smetanovi (1930); Aloise Jiráska Odkaz národu (Spisy, 1949–58). ■

BIBLIOGRAFIE: A. J. Patzaková: Bibliografie prací Z. N., Sborník prací k 50. narozeninám prof. dr. Z. N. (1929); A. Rektorys in O Z. N. (1938); V. Pekárek in sb. O Z. N. (1948); S. Jonášová a kol.: Bibliografie díla Z. N. (1959); L. Vacina: Z. N. 1878–1962 (1978) + Ohlas 100. výročí narození Z. N. 1878–1978 (1979). ■ **LITERATURA:** F. M. Bartoš: Kniha Z. N. o husitské písni a bohoslužbě (1915); H. Doležil: Spisy Z. N. o zpěvu husitském (1917); sb. Padesát let Z. N. (1928, ed. B. Bělohávek; přisp. J. Goll, F. X. Šalda → KP 13, 1963, V. Novotný, G. Jaroš pod pseud. Gamma, P. Levit, A. J. Patzaková, M. Novák, J. Kohn, Q. Hodura aj.); H. Doležil: Padesát let Z. N. (1928); M. Matoušek: Z. N. (1928, rozšř. vyd. 1938); Sborník prací k 50. narozeninám prof. dr. Z. N. (1929, ed. A. J. Patzaková, M. Očadlík); J. Teichmann: Z. N. (1938); sb. O Z. N. (1938, ed. A. J. Patzaková, A. Rektorys); V. Pekárek: Z. N. (1948); sb. O Zdeňku Nejedlém (1948, ed. V. Pekárek); J. Jiránek: Z. N., učitel mladé generace (1952); sb. Z. Nejedlému k 75. narozeninám (1953, ed. K. Konrád, J. Noha, V. Pekárek, V. Závada); sb. Pozdrav Ostravska Z. N. (1953); sb. Zdeňku Nejedlému ČSAV (1953); J. Kojzar, J. Ryska: Vítězná cesta (1953) + O Z. N. (1953); Z. Fierlinger: Z. N., přední průkopník československo-sovětského přátelství (1953); sb. Z. N.

a naše lidová umělecká tvořivost (1954, ed. K. Štorcán, M. K. Černý); L. Škornová: N. kritika Benešovy zahraniční politiky k SSSR (1954); A. Sychra: Estetika Z. N. (1956); sb. Z. N. dnešku (1956, z korespondence); J. Paclt: Tři kapitoly o Z. N. (1957); J. Teichmann: Z. N. žurnalista (1959); sb. Pocta Z. N. (1959); I. Belza: Zdenek Romanovič Nejedlý (Moskva 1962); sb. Z. N. Vydajuščij občestvennyj dějatěl i učennyj (Moskva 1964, ed. S. I. Prasolov); J. Kojzar: Pedagogické dílo Z. N. (1964); sb. Václavkova Olomouc 1963 (1965, ed. J. Dvořák, J. Š. Kvapil); sb. Na paměť Z. N. (1966, ed. V. Pekárek, J. Kubát); F. Červinka: Z. N. (1969); J. Dvořák: Z. N. 1878–1938 a nová česká literatura (1969, rozšř. a přeprac. vyd. 1978); J. Popelová: Z. N. a pojetí české kultury (1972); sb. Z. N. Doba, život, dílo (1975, ed. J. Dvořák); J. Hanzal a kol.: Průvodce po archivu Z. N. (1976); sb. Z. N. a Sovětský svaz (1977); J. Mátej: Z. N. (Bratislava 1978); Z. N. ve vzpomínkách svých sovětských žáků a spolupracovníků (1978, ed. B. Svadbová); sb. Z bojů o českou hudební kulturu (1979, ed. pracovníci Kabinetu Z. N. ČSAV); M. Blahynka: Novinář Z. N. (1979); sb. Z. N., klasik naší vědy a kultury (1979, ed. J. Jiránek, z konference); sb. Tvůrčí odkaz Z. N. (1979, ed. R. Pečman); sb. Velké osobnosti FF UK – Z. N. (1980, ed. M. Brůžek); sb. Z. N. a učitelstvo (1986); V. Král: Z. N. a Gollova škola (1986); M. Ransdorf: Z. N. (1988). ■ V. Flajšhans: ref. Prameny k synodám..., Osvěta 1902, s. 69; ● ref. Katechismus estetiky: M. Marten, MR 1901/02, sv. 13, s. 603; s. (F. Sekanina), Máj 1, 1902/03, s. 454; Kí (F. Krejčí), Čes. mysl 1903, s. 66; A. Pražák, ČCM 1903, s. 496 ●; ● ref. Dějiny města Litomyšle...: Z. Winter, Zvon 4, 1903/04, s. 42; J. Pekař, ČCH 1904, s. 223 ●; ● ref. Dějiny předhusitského zpěvu v Čechách: Č. Zíbrt, ČCM 1904, s. 472; V. Flajšhans, Osvěta 1904, s. 1119; Jc. (J. Jakubec), Naše doba 12, 1904/05, s. 316; J. Pešek, ČMM 1906, s. 299; A. Brückner, Kwartalnik historyczny 1906, s. 529 ●; ● ref. Počátky husitského zpěvu: V. Flajšhans, Osvěta 1907, s. 367; J. Kakš, Hlídky 1907, s. 454; A. R. (Rektorys), Dalibor 1908, s. 184; J. Pešek, ČMM 1908, s. 194 ●; ● ref. A. Jirásek a jeho Litomyšl: A. Hartl, Samostatnost 2. 11. 1911; K. Híkl, Přebled 10, 1911/12, s. 508; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 29, 1911/12, s. 194 ●; ● ref. Dějiny husitského zpěvu za válek husitských: A. Špaldák, Acta Academiae Velehradensis 1913, s. 44; H. Doležil, ČMM 1914, s. 112; J. Sedlák, Hlídky 1914, s. 455 a pokr.; V. Chaloupecký, Věda česká 1, 1914/15, s. 62 ●; ● ref. Spor o smysl českých dějin: J. Pekař, ČCH 1914, s. 227; J. Š. (Šusta), Věda česká 1, 1914/15, s. 205 ●; ● ref. Bílá Hora, Habsburg a český národ: K. Stloukal, Naše věda 3, 1919/20, s. 136; J. W. (Werstadt), ČCH 1920, s. 291 ●; ● ref. Otakara Hostinského estetiky: B. Markalouš, Cesta 4, 1921/22, s. 83; J. Bartoš, Smetana 1922, s. 77; O. Zich, Čes. mysl 1922, s. 44 ●; ● ref. Božena Němcová a Ratibořické údolí: A. N. (Novák), LidN 24. 9. 1922; F. Kleinschnitzová, Naše věda 5, 1922/23, s. 44 ●; M. Hýsek: ref. A. Jirásek, studie historická, Naše věda 5,

- 1922/23, s. 45; F. Kocourek: Z. N., *Nová svoboda* 1925, s. 234, 247; O. Š. M. (Štorch-Marien): ref. Zdeňka Fibicha milostný deník, RA 2, 1926/27, s. 83; ● ref. A. Jirásek (1926): -i, *Kritika* 1926, s. 265; F. Götz, NO 9. 9. 1926; V. Brtník, *Venkov* 25. 11. 1926; E. Rádl, *Čes. mysl* 1926, s. 310 ●; ● ref. Bedřich Smetana 1–4: F. X. Šalda, *Čes. slovo* 16. 3. 1924 → KP 12 (1959); J. Dostál, ČČH 1924, s. 151, 1926, s. 624, 1929, s. 634; K. B. Jiráček, *Kmen* 1, 1926/27, s. 84; -k., *LidN* 2. 3. 1934; A. J. Patzaková, NO 27. 3. 1934; F. Macháček, ČČH 1934, s. 181 ●; ● k padesátinám: M. Novák, *Lit. svět* 1, 1927/28, č. 10; J. Bartoš, RA 3, 1927/28, s. 127; K. B. Jiráček, *Lit. rozhledy* 12, 1927/28, s. 199; J. H. (Hora), RP 10. 2. 1928; Reed (B. Václavěk), *Rovnost* 10. 2. 1928 → *Literární studie a podobizny* (1962); A. J. Patzaková, *Nová svoboda* 1928, s. 84 ●; B. Koutník: Po časopisech (přehled jubilejních článků, též o V. Dykovi), *Naše doba* 35, 1927/28, s. 375; an. (F. Krejčí): *Fakty, faktíky, faktříky*, *Čes. mysl* 1928, s. 158; ● ref. T. G. Masaryk 1–4: V. Patzak, PL 13. 7. 1930; J. Slavík, NO 25. a 28. 9., 2. 10. 1930 + 18., 21. a 25. 4. 1935 + 17. a 28. 6. 1937; M. Novotný, *Lit. rozhledy* 15, 1930/31, s. 19; A. G. (Grund), RA 6, 1930/31, s. 48; J. Bidlo, ČNM 1931, s. 345 + 1932, s. 168 + 1933, s. 150 + 1935, s. 183; J. B. Čapek, Čin 3, 1931/32, s. 628 + 4, 1932/33, s. 532 + 1935, s. 184 + 1937, s. 118; A. Novák, *Lumír* 58, 1931/32, s. 113; J. L. (Jos. Laichter), *Naše doba* 39, 1931/32, s. 376 + 42, 1934/35, s. 505; K. (K. Z. Klíma), *Čes. slovo* 8. 1. 1932; jv. (J. Vodák), *Čes. slovo* 17. 1. 1932; sh. (P. Váša), *LidN* 6. 3. a 19. 8. 1932 + 22. 1. 1933; O. Odložilík, ČMM 1932, s. 490 + 1934, s. 427; V. Běhounek, *Dělnická osvěta* 1932, s. 70; J. L. Fischer, *Sociologická revue* 1932, s. 64 + *Index* 1935, s. 10; F. X. Šalda, ŠZáp 5, 1932/33, s. 109; J. B. Kozák, *Čes. slovo* 1. a 6. 1. 1933; P. Reimann, RP 14. 2. 1933; Ktk (B. Koutník), Čin 1935, s. 77; Z. Smetáček, *LidN* 4. 3. 1935; J. Borovička, *Naše revoluce* 1935, s. 101, 248; R. J. (Jakobson), SaS 1935, s. 124; M. Trapl, ČMM 1935, s. 380 + 1937, s. 237; R. Wellek, *The Slavonic Review* 14, 1935/36, s. 456; J. Matoušek, ČČH 1936, s. 612 + 1938, s. 438; B. (E. Bass), *LidN* 7. 3. 1937; V. Vycpálek, *Nová svoboda* 1937, s. 326 ●; A. Srba: *Kdy už přestanou provokace se Z. N. v ND*, NL 3. 11. 1932; F. X. Šalda: Z. N. o Aloisu Jiráskovi, ŠZáp 6, 1933/34, s. 230; K. Svoboda: *Česká estetika po Hostinském*, *Naše věda* 1935, s. 1; ● ref. Lenin: J. Slavík, NO 12., 19., 23. a 30. 12. 1937; Z. Kalandra, *Světlozor* 1937, s. 752; fj (F. Jungmann), *Lid. kultura* 1938, č. 1 a 15; L. Štoll, *Tvorba* 1938, s. 25 ●; J. Slavík: *Ruská revoluce a „Lenin“* Z. N., *Slovanský přehled* 1938, s. 6; ● k šedesátinám: M. Očadlík, *LitN* 10, 1937/38, č. 10; S. Budín (B. Fučík), *Brázda* 1938, s. 97; F. J. (Jungmann), *Lid. kultura* 1938, č. 2; G. Černušák, *LidN* 10. 2. 1938; Jan Hájek, *LidN* 10. 2. 1938; J. Vozka, PL 10. 2. 1938; J. Fučík, RP 10. 2. 1938 → *Stati o literatuře* (1951) ●; O. B. (Blažek): *Literatura o Z. N.*, *Index* 1938, s. 23; V. Pekárek: Z. N. a marxistická věda o umění, U 1938, s. 22; K. Konrad: Z. N. jako historik husitství, *Tvorba* 1938, s. 65 → *Ztvárněte skutečnost* (1963); V. Cháb: *Slovanství Z. N.*, *Slovanský přehled* 1948, s. 21; L. Štoll: *Strážce čistého ohně*, *Nová mysl* 1948, s. 2; J. Hruběš: Z. N. jako literární historik, LF 1950, s. 116; J. Dolanský: Z. N. v boji o Jirásku, NŽ 1951, s. 1191; f (G. Francl): ref. *Tyl – Hálek – Jirásek*, LD 28. 6. 1951; ● ref. Z české kultury: J. Kopecký, *LidN* 8. 4. 1951; J. Hájek, *Divadlo* 1952, s. 9 ●; V. Denkstejn: Z. N. a Národní muzeum, ČNM 1952, s. 80; J. Dolanský: Z. N. a ruská literatura, *Sovětská věda – Literatura* 1952, s. 89 + Z. N., *průkopník nové literární vědy a kritiky u nás*, tamtéž 1953, s. 3; F. Götz: Z. N., *nový typ českého kritika*, *Divadlo* 1953, s. 135; J. Hájek: *Do boje za lidovost*, tamtéž, s. 235; F. Vodička: *K vývoji Z. N.*, *historika české kultury*, ČLit 1953, s. 7; SPFF Brno 2, 1953, č. 2–4 (přísp. M. Novák, J. Macůrek a A. Závodský); J. Mukařovský: Z. N., *historik české literatury*, NŽ 1953, s. 9; K. Krejčí: Z. N. a slovanské literatury, *Slavia* 1953, s. 29; Q. Hodura in *O slohu* (1953, přeprac. vyd. 1955); J. Hrabák: *Poučení z prací Z. N. o starší domácí tradici*, SaS 1953, s. 13; Var 4, 1951/53, č. 15–16 věnované Z. N.; Z. Pešat in *Boj o Aloise Jirásku v zrcadle kritiky* (1954); ● ref. *Staré pověsti české jako historický pramen*: jf (J. Filip), *Archeologické rozhledy* 1954, s. 98; F. Trávníček, HD 1954, s. 40; J. Jech, *Českosl. etnografie* 1954, s. 206; E. Pražák, ČLit 1954, s. 277 ●; J. Dvořák: Z. N. o Boženě Němcové, *SVŠP Olomouc, Jazyk a literatura* 2 (1955); M. Drozda in *Boj KSR(b) o sovětskou literaturu a jeho ohlas u nás 1917–1925* (1955); J. Hrabák: *Význam prací Z. N. pro dějiny starší české literatury* → *Studie ze starší české literatury* (1956); J. Dvořák: Z. N. pojetí romantismu, *SVŠP Olomouc, Jazyk a literatura* 3 (1956); A. Sychra: Z. N., ČLit 1958, s. 135; V. Pekárek: Z. N. a některé aktuální otázky naší kultury, *Kultura* 1958, č. 7 → *Literatura a skutečnost* (1962); ● ref. *Teréza Nováková: F. Kautman*, *Kultura* 1958, č. 30; K. Palas, SPFF Brno, ř. D, 1959 ●; ● nekrologie: J. Hájek, *Plamen* 1962, č. 4; F. Buriánek, tamtéž, č. 5 → *O české literatuře našeho věku* (1972); V. Denkstejn, ČNM 1962, s. 2; J. Hrabák, LF 1962, s. 1; B. Havránek, SaS 1962, s. 81; *LitN* 1962, č. 11 (přísp. J. Kopecký, J. Mareš, K. Michl, K. Nový, K. Palouš, J. Petrmichl, J. Rybák, L. Štoll); *Tvorba* 1962, č. 11 (přísp. J. Dolanský, V. Forst, B. Havránek, V. Káňa, J. Krombholz, F. Kubka, V. Pekárek, J. Pilař, O. Popp, B. Říha, O. Říha, J. Seidl, L. Svoboda, A. Sychra, I. Udalov, F. Vodička); *Kultura* 1962, č. 11 (přísp. J. Taufer, V. Pekárek, J. Böhm, J. Stanislav); J. Ryšánek, NŽ (Řím) 1962, s. 131 ●; J. Hrabák: *Význam díla Z. N. pro literární vědu*, ČLit 1962, s. 253; J. Dolanský in *Stopami buditelů* (1963); J. Fukač: L. Janáček a Z. N., SPFF Brno, ř. F, 1963; R. Pinz: K N. pojetí estetiky a revolučního umění ve 20. letech, *Estetika* 1964, s. 322 a 1965, s. 24; an.: *Z první cesty do Ruska + Z válečných let* (o denících Z. N.), *Kulturní tvorba* 1968, č. 6; F. Červinka: O Z. N. a tzv. Sukově aféře po padesáti letech, sb. *Václavkova Olomouc 1967* (1970); L. Štoll: Z. N., *historicko-notické kořeny jeho díla*, *Lit. měsíčník* 1973, č. 7, též

ČLit 1974, s. 4 → Socialismus a osobnosti (1974); A. Matuška: Ke vztahu N. – Šalda, Lit. měsíčník 1973, č. 7; M. Blahynka: Respekt a důvěra (vztah N. – Nezval), ČLit 1974, s. 34; L. N. Budagova: Z. N. a sovětská bohemistika, tamtéž, s. 31; J. Dolanský: Z. N. a ruská literatura, tamtéž, s. 13; K. Krejčí: Literatura ve smetanovské monografii Z. N., tamtéž, s. 18; R. Smetana: N. vědecká trilogie o husitském zpěvu, Hudební věda 1974, s. 199; L. Hlaváček: Výtvarná kapitola v uměnovědném díle Z. N., Umění 1974, s. 1; V. Pekárek in Listy F. X. Šaldy a Z. N. z let 1910–1932 (1974); P. Čornej: Význam časopisu Var pro naši literaturu v letech 1948–53, ČLit 1975, s. 552; B. Svadbová: Podíl historické koncepce Z. N. na jeho přístupu k české literatuře po roce 1945, tamtéž, s. 549; J. Hanzal, J. Jiránek, J. Dvořák, J. Kojzar in Z. N.: Má vlast (1975); V. Dostál in V tomto znamení (1975); L. Svoboda: Z. N. und die antike Ästhetik, AUC – Philologica 2, Graecolatina Pragensia 7 (1976); M. K. Černý: Historismus a N. koncepce muzikologie, Hudební věda 1977, s. 52; P. Čornej: Vystoupení Z. N. proti RKZ v roce 1937 a jeho ohlas, ČLit 1977, s. 46; F. Kutnar in Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví 2 (1977); J. Popelová: Filozofie kultury Z. N., Filoz. časopis 1978, s. 79; J. Charvát: Kořeny historické práce Z. N., in Korespondence Z. N. s českými historiky (1978); L. Hlaváček: Z. N. jako estetik, Estetika 1978, s. 129; J. Hrabák: Z. N. a literární věda, ČLit 1978, s. 99 → Úvahy o literatuře (1973); M. Blahynka: Časopis významu vysoké školy (Var), ČLit 1978, s. 104; J. Hanzal: Metodologická a literární hodnota N. díla, tamtéž, s. 135; B. Svadbová: Vývoj N. pojetí českých dějin od pozitivismu k marxismu, tamtéž, s. 152; P. Čornej: Vývoj názorů na husitství v díle Z. N. v letech 1898–1920, tamtéž, s. 235; A. Robek, J. Krupková, V. Marešová: Z. N. a národopis, ČL 1978, s. 2 a pokrač.; J. Beran: Volby Z. N. za člena KSČN a ČAVU, Archivní zprávy ČSAV 1978, č. 10; Referáty z konference Přínos Z. N. české a slovenské kultuře, ČLit 1978, č. 6; J. Hájek in Boje o realismus (1979); V. Macura: Krystalizace pojmu lidovost v N. pracích o obrození, sb. Václavkova Olomouc 1976 (1979); J. Heřtová: N. a Tolstoj, AUC Philologica 3–5, Slavica Pragensia 22 (1979); P. Čornej: K některým otázkám N. výkladu husitství, Jihočeský sb. historický 1980, s. 80 (k tomu polemicky E. Schneider a V. Kulíř, tamtéž, s. 95, 104); J. Jiránek: K dialektice osobnosti a díla, Estetika 1981, s. 157; J. Hanzal: Dostojevskij v myšlení a díle O. Hostinského a Z. N., Slavia 1981, s. 392; P. Čornej: Z. N. a Rusko do roku 1919, Českosl. rusistika 1982, s. 151; J. Heřtová: Z. N. jako literární historik a kritik, sb. Spoluvytvářet pravdu zítřka (1982); J. Petr: Pojetí slovanské spolupráce v životě a díle Z. N., Přednášky 26. běhu Letní školy slovanských studií v roce 1982 (1983); A. Jaklová: Řečník Z. N., SPF Čes. Budějovice, Filologie, Studie z jazyka a lit. 1983, s. 5; V. Hradská: Filozofické aspekty vztahu Z. N. k českému divadlu, Tvorba 1984, č. 4; P. Čornej: Počátky vědecké práce Z. N. a její teoretické vý-

chodisko, Zprávy Archivu UK 1984, s. 69; J. Polák in Prameny a perspektivy (1985); L. Štoll in Z kulturních zápasů (1986); D. Mocná: N. a Mácha, ČLit 1986, s. 511 + N. první obhajoba uměleckého realismu (o A. Jiráskovi), sb. Literární archiv 21–22, 1986–87 (1987); P. Čornej: Vztah Z. N. ke kulturním tradicím 19. století, sb. Povědomí tradice v novodobé české kultuře (1988) + Z. N. a česká otázka, ČLit 1988, s. 289; J. Růžička: Z. N. a Karel Čapek, sb. Karel Čapek (1990); J. Hanzal: Z. N. bez legend, Od trstenické stezky 1992, č. 4; M. Havelka in Spor o smysl českých dějin 1895–1938 (1995); K. Pospíchal: Z. N. a wagnerismus Terézy Novákové, SPF Hradec Král., Jazyk-literatura-metodika 1995, s. 165; P. Čornej: Ženy Z. N., Tvar 1996, č. 1; M. Bauer: Jiráskovská akce, Tvar 1997, č. 16.

jh, jk

Někatoraja zapověď viz Penitenciál česko-církevněslovanský

Nina Neklanová viz Nina Neumannová

Rudolf Nekola

* 20. 3. 1901 *České Budějovice*
† 1. 12. 1969 *Hamilton (Kanada)*

Autor polobeletristických cestopisných prací a školních učebnic, publicista.

V literatuře bývá chybně uváděn rok nar. 1902. – Narodil se v selské rodině jako jedno z devíti dětí. Studoval na učitelském ústavu v Čes. Budějovicích, pak si prohluboval znalosti na pražské Škole vysokých studií pedagogických, založené a provozované Čes. obcí učitelskou, po přesídlení do Ameriky navštěvoval přednášky na chicagské univerzitě. Na přelomu 20. a 30. let se vrátil do Československa a působil jako odborný učitel, od šk. roku 1930/31 na pokusné měšťanské škole v Praze-Michli; 1932–34 zde v rámci experimentálního programu vedl dramatický klub, redigoval též noviny žactva reformních škol Roj a popularizoval zkušenosti s novými metodami v přednáškách a v různých publikacích a časopisech domácích i zahraničních, zejména krajanských. Později absolvoval důstojnickou školu v Josefově.

V březnu 1939 uprchl do Francie, odtud odejel do Anglie. 1941–43 byl členem českosl. vojenského náborové mise v Kanadě, Brazílii a dalších jihoamerických státech. 1945 se vrátil do Londýna, odkud byl vyslán jako českosl. spojovací důstojník do Belsenu v Německu. Po válce byl za zásluhy o Československo povýšen na podplukovníka. 1947–48 (do 28. 2.) byl šéfredaktorem deníku Obrana lidu. 1948 emigroval do Toronta, kde působil jako učitel v české doplňovací škole, byl činný v Sokole a v krajan-ském hnutí; zde také vydával bulletin Naše noviny, později týdeník Nový domov. Pro kanadský rozhlas psal pořady o Československu. Pohřben byl v Torontu.

N. tvorbu zásadně ovlivnilo jeho cestování po různých zemích Severní a Latinské Ameriky. V románech pro mládež spojoval dobrodružnou fabuli s výchovným záměrem, o autopsii opěně líčení měst, přírody a obyčejů cizích zemí s výklady jejich historie. Román *Země sedmi měst*, situovaný do Arizony 50. let minulého století, chválí přirozený život indiánů a odsuzuje bělošskou zkorumpovanost, složitěji komponovaná próza *Třináctý guvernér* prokládá poznatky o Kalifornii autorovy současnosti beletristickým vyprávěním o bojích vedoucích k vymanění země z područí Mexika. Utopický román *Ostrov velikého klidu aneb Příběhy Petra Gulivera* odkazuje motivicky i jménem ústřední postavy na Swiftovu satirickou prózu. Cestopisná reportáž *Čtení o Kanadě* podává stručný obraz hospodářského, sociálního a kulturního života země zejména za 2. světové války, a to se zvláštním zřetelem ke krajan-skému hnutí. – Sekundární literatura uvádí několik dalších N. titulů, vesměs však nedostupných a bibliograficky nedoložených: prózy pro děti *Dobrodružství strýce Cvrčka* (1924) a *Princezna Žampiona* (1926), dále román *Císař konstantinopolský* a řadu učebnic (*Jazyk český*, 1932; *Česká mluvnice*, 1933; *Nová česká literatura*, 1934; *English, Spoken Czech*, oboje Toronto 1934). Mimoto se též uvádějí práce vzniklé za pobytu v Brazílii: *Cesta do země, nad nímiž září Jižní kříž*, *Obrázky z Rio de Janeiro* a *Soubory jihoamerických článků* (*Rio de Janeiro* 1943–45); N. psal také, a to i v portugalštině, rozhlasové hry (*Ao Coracao*, tj. *Srdci*). Ve franc. překladu je doložena N. próza *Cariocký chodec* (Paříž 1955, s tit. *Le Pèlerin de Rio*, přel. J. Trnka a H. Grandjard).

ŠIFRY: -la. (Krajan, Roj), RN (Čechoslovák, Obrana lidu). ■ **PŘÍSPĚVKY in:** A. Kurš: *Dětská divadla v SSSR a u nás* (1936, připojena N. stať *Michelský dramatický pokus*); *Čechoslovák* (Londýn 1943, S českou vojenskou misí napříč Kanadou); *Jihoameričan* (Buenos Aires 1933); *Jugoslávští Čechoslováci* (Daruvar 1933); *Krajan* (1932–33); *Lit. noviny* (1937–38); *Nár. osvobození* (1927, 1931–33, 1935–36); *Naše novinky* (Toronto, po 1948); *Newyorské listy* (1931); sb. *Novou cestou* (1933); *Nový domov* (Toronto, po 1948); *Obrana lidu* (1947–48); *Prager Presse* (1942); *Právo lidu* (1928–32, 1934–38); sb. *Pro naše a pro nás* (1932); *Roj* (1932–34); *Světobzor* (1931–32); *Spravedlnost* (Chicago 1925–29); *Svoboda* (Brno 1932); *Svob. škola* (Chicago 1930); *Svob. noviny* (1946); *Svornost* (Chicago); *Školské reformy* (1931); *Večer* (1931); *Večerník Práva lidu* (1930–31); *Věstník Dědictví Komenského* (1935); mimoto cizojazyčně zahr. časopisy; – posmrtně: sb. *Ve vichru války* (1992, výbor poezie s tématem bojů na záp. frontě za 2. světové války). ■ **KNIZNĚ.** *Beletrie:* *Země sedmi měst* (R pro ml., 1924); *Ostrov velikého klidu aneb Příběhy Petra Gulivera* (R pro ml., 1936); *Třináctý guvernér* (P 1939); *Noc v hoře Královské* (BB, Montreal 1943); *Čtení o Kanadě* (cestopis, 1947); *A gem for the Canadian mosaic* (cestopis, Toronto 1957). ■ **REDIGOVAL časopisy:** *Spravedlnost* (Chicago 1925–29, nedělní příl.), *Krajan* (1932–33, rubr. *Školská hlídka*), *Roj* (1932–36, 1935–36 s L. Hanusem a J. Spilkou); *Věstník Dědictví Komenského* (1935), *Obrana lidu* (1947–48 do 28. 2.), *Naše novinky* (Toronto, po 1948), *Nový domov* (Toronto, po 1948); *sborníky:* *Pro naše a pro nás. Čtení o čs. zahraničních školách* (1932, s jinými), *Novou cestou* (1933, o pokusné škole v Praze-Michli, s J. Nyklem). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** *Radostné čtení* (čítanka, Chicago 1929). ■

LITERATURA: ● ref. *Země sedmi měst:* jt (J. Trojan), *PL* 16. 7. 1935; M. Majerová, *LidN* 4. 12. 1935; Š. (F. Šimek), *Střední škola* 16, 1935/36, s. 45 ●; ● ref. *Ostrov velikého klidu...*: K. P. (Polák), *PL* 7. 8. 1936; M. Majerová, *LidN* 22. 12. 1936 ●; ● ref. *Třináctý guvernér:* M. Majerová, *LidN* 17. 12. 1939; b. (V. Běhounek), *Nár. práce* 21. 12. 1939 ●; ● ref. *Čtení o Kanadě: mě* (B. Mühlstein), *Obrana lidu* 23. 5. 1947; *VL* (V. Lev), *PL* 14. 6. 1947; *gf* (G. Franc), *Svob. noviny* 7. 8. 1947; F. H. (Hampl), *Práce* 3. 9. 1947 ●; N. Č.– F. H. (Černý, Holešovský): ref. *Země sedmi měst* (4. vyd.), *Komenský* 73, 1948/49, s. 120; P. Želivan: ref. *A gem for the Canadian mosaic*, *Hlas exilu* (Mnichov) 1957, č. 1; ● ref. *Le Pèlerin de Rio* (překl. P. Cariocký chodec): V. Stárková, *Sklizeň* (Hamburk) 1956, č. 3; P. Želivan, *NŽ* (Řím) 1956, s. 195 ●; an.: *Před rokem dne 1. 2. zemřel...*, *LD* 1. 12. 1970.

sb

Bohumil Zdeněk Nekovařík

* 15. 1. 1898 *Praha*
† 6. 11. 1979 *Šumperk*

Plodný překladatel americké cestopisné a dobrodružné literatury, určené hlavně mládeži, zejména přírodních povídek E. T. Setona.

Ojedinele podepisován i Nekovařík a D. Z. Nekovařík. – Po finančním úspěchu edice Walden, kterou 1927 prodal nakl. J. Otto, žil se svou manželkou Zdenkou N., později autorkou románu Úsvit nad Polomem (1939), několik let na Českomoravské vrchovině (rozvod 1968). Od 30. let pracoval ve Zlíně, 1936 jako vedoucí Baťova nakl. Tisk; od 1951 žil v Šumperku.

První překlady z angličtiny publikoval N. (časopisecky i knižně) 1919; ve 20. letech začal uskutečňovat svůj chlapecký sen vydat v nových překladech literární odkaz amerického povídkáře a průkopníka skautingu E. T. Setona s původními ilustracemi. Za tím účelem zřídil knižnici Walden (zpočátku ji vydával s podobně orientovaným překladatelem a organizátorem skautingu M. Seifertem), upomínající názvem na slavné dílo D. Thoreaua (v překladu M. Seiferta vyšlo 1924 jako 6. sv. edice); 1925 byla doplněna sešitovou edicí Daleké cesty, která přinášela dobrodružně zaměřené ilustrované cestopisy především od dobových amerických autorů, zeměpisné studie a mapy. S nakladatelem J. Naňkou vydával překladovou edici Akmé; za působení ve Zlíně přeložil pro potřeby Baťova závodu téměř celé dílo H. N. Cassona z oblasti managementu a úspěšného obchodování (jednání se zákazníky, rady pro podnikatele, návody k životnímu úspěchu apod.). N. překládal i literárně náročnější a ve své době velmi populární beletrii (E. Hough, J. Erskine, E. Ferberová). Překlady povídek o americké přírodě, zálesáčích a průkopnických cestovatelích N. v meziválečném období podstatně přispěl k rozšíření českého trampingu a skautingu (v něm zejména k oblíbené směru tzv. lesní moudrosti).

PSEUDONYM, ŠIFRA: Nekov; B. Z. N. ■ PŘÍSPĚVKY *in*: Besedy lidu (1919); Čes. svět (1922, na pokr. překl. E. W. Hornung: Krasavice z Tooraku); Kmen (1926–27); Světlozor (1926–27); Zvířena (1924). ■ KNIŽNĚ. *Překlady*: G. K. Chesterton: Létaťací hostinec (1919); L. Hearn: Kimiko (1919) + Kwaidan či Tajuplné japonské povídky (b. d., 1920); F. B. Harte: Z měst i ze stepí (1920) + Tajemný nález

na kometě (b. d., 1925); J. London: V jeskyni mrtvých (1920) + Havajské povídky (b. d., 1921) + V jeskyni mrtvých. Princezna, Dítě vod, Na rohoží makaloo, Ah Kimovy slzy (1922) + Malá dáma z velkého domu 1, 2 (1922) + Bílý tesák (1926) + Zářící den (1936) + Volání divočiny (1937) + Dcera sněhu (1938); B. M. Coker: Ve spárech Indie (b. d., 1921); E. W. Hornung: Krasavice z Tooraku (b. d., 1922); J. O. Curwood: Vlčák Kazan (1922) + Syn Kazanův (1923); H. Alger: Prací a odvahou k cíli (1923); Z. Grey: Tajemství arizonské divočiny (b. d., 1923); E. T. Seton: O veveřici (1923) + Děti divočiny (1923) + Úsvit na Cedrové hoře (1924) + Domino (1924) + Děti divočiny doma (b. d., 1924) + Medvěd Monarcha (b. d., 1924, 1928 s tit. Monarcha) + Rolf Zálesák (1925) + Dva divoši (1925) + Zvířata hrdinové (1925, s P. Moudrou) + Ptačí příběhy (b. d., 1925) + Wahn (1925) + Arktickou préríí (1925) + Bingo a jiné příběhy zvířat (1926) + Děti pustin (1926); A. B. Reeve: Černý dým (b. d., 1924); H. M. Burr: U pravěkých ohňů (1925); H. J. Fabre: Život pavouka (1925, s J. Obenbergerem); A. C. Fletcher: Indiánské zkazky a písně (1925); D. Gerard: Slaměná vdova (1925, pseud. Nekov); S. R. Hoover: Obchodní praxe a umění prodávati (1925); W. A. Woodbury: Pěstění krásných vlasů (1925); E. Ferber: Jak veliký? (1926) + Divadelní loď (1929) + Cimarron (1931) + Děvčata (1931); O. Goodchild: Zlatá horečka (1927) + Koloradský Jim (1928) + Jezdec O'Neill (1930) + Lásky v pralese (1930) + Vysoká hra (1930) + Divoký Tex (1930) + Pomsta zlatokopa z Klondyku (1932) + Muž proti muži (1932) + Černá orchidej, Mustang, hrdina Severu (1934); W. L. Finley: Lov na ptáky (1928); T. A. Jaggar: Výbuch sopky Sakurajimy (1928); A. Kirjassoff: Krásná Formosa (b. d., 1928); G. Marsh: Běs, vůdce smečky (b. d., do 1928); E. H. Morris: V kaňonu smrti (1928); F. Shay: Z Káhiry do Kapského Města (1928); M. O. Williams: Na březích Korsiky (b. d., 1928); W. L. Long: Děti kanadské divočiny (1928) + Ptáci nebeští (1929); A. H. Verrill: Radiová detektivové 1, 2 (1928, 1929); R. J. Horton: Kojot, postrach Západu (b. d., před 1929) + Tulák Redden (b. d., 1929) + Šeptající kaňon (1929) + Kid, dítě Západu (b. d., 1929) + Muž z pustiny (1930); E. Hough: Cesty mužů (1929, s K. M. Malkovským) + Na sever od 36° (1929) + Zákon vlasti (1930) + 54–40 nebo válka (1930); R. D. Douglas ml., D. R. Martin ml., O. R. Douglas: Tři skauti v Africe (1930); J. Erskine: Adam a Eva (1930); R. A. Bennet: Klu zelenáč (1930) + Děvče z pustiny (1930) + Dívka s dvěma revolvery (1932); M. Johnson: Safari (1930) + Simba. Africká dobrodružství s králem zvířat (1932); H. G. Ewarts: Tajemný mustang (1930) + Žlutá smečka (1930) + Lysá tvář a jiné povídky o zvířatech (1930) + Tajemství Severu (1931) + Lovci kožešin (1934); E. Byrd: S Byrdem na Jižní točnu (1931); A. A. Horn: Dobrodružství na Pobřeží slonoviny (1931); C. Wells: Zločin v hrobce (1931) + Trojí vražda (1931) + Bronzová ruka (1934); R. V. Gery: Africký uprchlík (1932); F. A.

Mitschell-Hedges: S prutem a udicí za mořskými obludami (1932); C. Ridgwell: O zlato a lásku Yukonu (1932); L. S. Woolf: Vesnice v džungli (1932); J. B. Hendryx: Poslední stanice (1932) + Opuštěnec na Bílé řece (1932) + Na sever od zákona (1934) + Surové zlato (1936) + Pro trochu zlata (b. d., 1937); R. B. Jones: Rajský ostrov, Poklad na Sumatře (1933); J. D. Newson: Tajný průchod (1933); E. Haycox: Šeptající ranč (1933, 1991 upr. J. Vávrová) + Mluvka kovboj (1933) + Boj o zemi (1933) + Zlý rod (1934); W. C. Tuttle: Zápas o Aztécký průsmyk (1933) + Dokončená hra (1935); E. L. Adams: Ocelová cesta (1934); R. Barry: Modrý plyn (1934); F. Buck: Dravcmalajských džunglí (1934); G. A. England: Šest neděl života (1934); P. T. Etherton: První přes Everest (1934); W. Chamberlain: Traf k Divoké řece (1934); W. B. Sinclair: Osamělý jezdec (1934) + Vítězi všechno (1934); G. Young: Red Clark z Tullaca (1934) + Bojovná krev (1934); F. Marryat: Tajný průchod (1934) + Námořní dobrodružství Petra Nezmary (1934) + Piráti (1969, upr. J. Šeda); S. Gluck: Divoká kočka (1935); G. H. Lorimer: Starý drak Graham (1935); G. E. Mitton: Kryštof Kolumbus (1935); J. A. Wort: Mexická patrola (1936); C. C. Hopkins: Jak jsem dělal reklamu (1937); H. E. Hunt: Cvičte svoji mysl (1937); H. N. Casson: Jak nahoru (1937) + Obchod jako služba (1937) + Padesát rad prodávacům (1937) + Povinnosti vedoucích (1937) + Studujte svoje povolání (1937) + Umění řídit práci (1937) + Jak správně řečnit (1938) + Představitost buduje obchod (1938) + Tajemství zdraví a úspěchu (1938) + Umění jednat s lidmi (1938) + Váš tělesný stroj angličtiny (1938) + Více čistého zisku (1939); W. B. Pitkin: Umění učit se (1940); R. R. Perry: Labradorský potapěč (b. d.). – *Ostatní práce*: Domácí zahrada bez půdy (1939). ■ REDIGOVAL *edice*: Knihovna Walden (1923–26, 20 sv., sv. 1–6 s M. Seifertem), Akmé (1924–26, s J. Naňkou), Daleké cesty (1925–28). ■

LITERATURA: Dr. V. M. (Matula): ref. ed. Walden, NO 15. 4. 1926 + ref. ed. Daleké cesty, NO 22. 6. 1926; F. Š. (Šimek): ref. překl. E. W. Hornung, Zlatá Praha 39. 1921/22, s. 438; E. Jurčínová: ref. překl. E. Ferber: Jak veliký?, LidN 19. 7. 1927.

mhs

František Nekvapil

* 14. 10. 1901 *Žabovřesky* (Brno-Ž.)

† 24. 3. 1994 *Ostrava*

Autor lidových her, především komedií, operetních libret a rozhlasových scének; herec a režisér kočovných společností.

Vyrůstal v početné rodině továrního kováře, který v důsledku onemocnění převzal kantýnu

u vojenské střelnice a později ji přeměnil ve výletní restauraci. Po absolvování čtyř tříd české reálky v Brně (1911–15) se N. vyučil číšníkem (1918) a poté pracoval v hotelech v Chorvatsku (Crikvenica, Záhřeb), kde též začínal s divadlem, seznámil se s J. Kvapilem a vykonal službu pro Mafii. Od listopadu 1918 působil jako sokolský dobrovolník na Slovensku a 1919 jako herec v Brně. Od podzimu 1919 do 1930 byl hercem a později také režisérem u různých kočovných společností v Čechách (demobilizovaných ruských legionářů, B. Šolce, V. Ježka, F. Kosteleckého, T. Brzkové, G. Čecha, D. Alfierové aj.); přitom se 1920 pokusil uchytit jako filmový herec ve Varšavě, 1923–25 řídil vlastní společnost Jihočeská činohra, 1925–29 pracoval v létě zároveň jako číšník v lázních Poděbrady, 1930–31 hrál v Praze na Smíchově (Švandovo divadlo, Divadlo komiků) a spolupracoval jako autor i režisér i s dalšími scénami. Podnikal cesty do Paříže, Berlína, Vídně aj. Po založení rodiny se od května 1931 vrátil k svému původnímu povolání jako vrchní číšník v Praze a v Poděbradech, od 1934 jako nájemce pražské restaurace; poté si pronajal závod na zpracování ovoce a lesních plodin v Trhových Svinech (1937–38). Přerušeni exportu do Rakouska po jeho okupaci nacistickým Německem přinutilo N. k návratu do Prahy, kde vedl vegetariánskou restauraci Pomona. 1941–42 byl externím pomocným režisérem a hercem dramatického oddělení Čes. rozhlasu v Praze, zároveň působil jako externí herec v Novém divadle O. Nového. 1942–45 byl pracovně nasazen v Deutsche Bodenverkehrgesellschaft a u bratří Grafů jako česko-německý korespondent a fakturant. 1945 se stal národním správcem a od 1946 nájemcem dvou penzionů v lázních Libverda, od 1947 vedoucím lázeňského hotelu, 1949 byl přeložen v téže funkci do lázní Jeseník. Od 1950 byl vedoucím restaurace v Ostravě, od 1953 závodního hotelu Baník v Karviné, 1955–62 vedl opět restauraci v Ostravě, kde poté žil jako důchodce.

Pro společnosti, u nichž působil, psal N. zprvu jednoaktovky, skeče a pohádky, později se zaměřil na celovečerní hry, převážně komedie a frašky, zpestřované leckdy zpěvy i tanci; jelikož vycházely vstříc zájmu širokých diváckých vrstev o nenáročnou zábavu, stávaly se hlavně součástí repertoáru kočovných a ochotnických divadel. Postavy z vyšší společnosti

Nekvapil

(exšlechtice, bankéře, podnikatele), z uměleckého světa (operního pěvce, revuální hvězdu), z měšťanských vrstev i z lidu (u nich se objevovala charakteristika jazykem) zasazoval N. do nejružnějších prostředí (lázeňský hotel, bar, taneční hodiny, letiště, pražská i venkovská hospoda, hájenka, tramská osada, měšťanská domácnost i chudá rodina). Zápletky byly zpravidla založeny na bleskových láskách, drobných intrikách a milostných trojúhelnících i mnohoúhelnících, N. však sáhl rovněž po starovlasteneckém a sociálním motivu, dotkl se filmové mánie mezi mládeží 20. let a zastal se tramského hnutí. Největšího diváckého ohlasu dosáhla vlastenecky sentimentální *Šenkářka z Jedové chýše* a hra se zpěvy na motivy amerického filmu *Loď komediantů*. N. hry prozrazují rutinizovanou divadelní praktiku, který konstruovanost dějů a příliš snadné řešení konfliktů vyvažoval rušností a spádností dění na scéně i rozehráním komických situací a replik. Na počátku 40. let N. napsal také několik scének pro rozhlas.

PŘÍSPĚVKY in: Švejdův divadelní věstník. ■ **KNÍŽNĚ.** *Hry:* Co zavínilo její hedvábné kombiné (b. d., 1928; hráno též s tit. Proč by ne? Někdo má rád kombiné); Nevinný Bonifác (b. d., 1929); Hvězda Montmartru (b. d., 1930); Nebeská slečna (b. d., 1930, prem. 1932; hráno též s tit. Pan centrální je v podezření a s tit. Skymiss); Šenkářka z Jedové chýše (b. d., 1931, i prem.); Tajemství malé osady (b. d., 1931; hráno též s tit. Pan Paďour trampem); Čičí! Čičí! (b. d., 1931); C. a k. listonoš (b. d., 1931, i prem.); Kavalír ulice (b. d., 1931); Lásky pod koly auta... (b. d., 1932, i prem.); Píseň našich lesů (b. d., 1934, prem. 1931); Požehnaná povodeň (1942). ■ **SCÉNICKY.** *Hry a operetní libreta:* Strojem zrozený (kolem 1923; hráno též s tit. Zvon bez srdce); Smutný gigolo (1930, hudba F. Petrlík); Loď komediantů (1930); Falešný maharádza (1931 nebo 1932); Dvě srdce ve třetíčtvrtečním taktu (asi 1932, hudba R. Stolz). ■

pp

Božena Němcová

* 4. 2. 1820 *Vídeň* (Rakousko)
† 21. 1. 1862 *Praha*

Povídkářka, publicistka, autorka a sběratelka pohádek, etnografka a folkloristka; autorka básní a překladů. Formou uměleckou, žurnalistickou i odbornou se v širokém záběru zabývala projekty tradic

ustáleného venkovského života, hlavně slovesnými a zvykovými výtvary české i slovenské lidové kultury, mezi prvními obrozeneckými spisovateli včleňovala do krásné literatury folklorní pohádku. Její povídky, spočívající na spontánním vypravěčství a na věrohodném postižení vnější skutečnosti, směřují k tomu, aby do sebe zahrnuly aktuální záležitosti sociální a zejména aby ve všednodennosti představovaly lidskou velikost milujícího, obětavého a dělného člověka. Obraz harmonické a harmonizující osobnosti, který podala svou Babičkou, přijala národní kultura jako ideální zpodobení lidového světa a českého charakteru.

Dívčím jménem Barbora Panklová. – Podle matriky byla nemanželskou dcerou české služky ve Vídni, s kterou se pak otec dítěte oženil a s níž měl ještě 12 dětí; některá fakta vedou k zpochybňování těchto matričních údajů a k hledání skutečného původu N. hlavně ve vyšších kruzích šlechty. Jmenovitě domněnky o faktických rodičích nejsou dostatečně průkazné, nejspíše se zdá být věrohodné, že se narodila dříve než 1820 a že panský kočár Rakušan Johann Pankel opravdu byl jejím otcem. Mládí prožila N. v areálu šlechtického letního sídla v Ratibořicích u Čes. Skalice; základní vzdělání získávala od 1826 v českoskalické škole, 1830–33 byla na vychování v rodině zámeckého úředníka v Chvalkovcích a stala se tu horlivou čtenářkou německé literatury. Na rané utváření její osobnosti měl vliv jednak styk s babičkou Magdalénou Novotnou, tkadlenou z kraje pod Orlickými horami, která u dcery v Ratibořicích žila 1825–30, jednak blízký pohled na život šlechty. 1837 se provdala za člena finanční stráže (později komisaře) v Červeném Kostelci Josefa Němce (1805–1879), vlastence a příležitostného českého publicistu (podepisoval se Josef Bořivoj N.), s nímž měla tři syny a dceru. Rodina se často stěhovala, jak byl Němec služebně překládán (1838 Josefov, 1839 Litomyšl, 1840 Polná). V Praze, kam N. přišla 1842 již se znalostí české literatury a s vědomím o národním hnutí, se dostala do české intelektuální společnosti (salony rodin Fričovy a Staňkovy) a v krátké době prošla obrovským duchovním a vzdělávacím vývojem. Její potřeba duševního využití a činnorodého společenského uplatnění se začala realizovat i spisovatelskou tvorbou (inspirátoři a rádci hlavně J. Čejka a V. B. Nebeský), 1843 časopisecky básněmi (první *Ženám českým*) a regionálními pověstmi a brzy nato knižně vydanými českými pohádkami.

1844 byla s dětmi na návštěvě u rodičů v Ratibořicích (bydlila asi v chalupě, kterou v Babičce prezentovala jako Staré bělidlo). Za pobytu na Chodsku (od 1845 Domažlice, od 1847 Vše-ruby) pokračovala v psaní pohádek, cestovala po vesnicích, sprátelila se s řadou venkovanů a poznávala tradiční podobu lidového života a kultury. Dostávala se také do konfliktů s maloměstskou honorací, které se pak opakovaly i jinde. Za revoluce 1848 propagovali oba manželé její ideje mezi chodskými venkovany (stranění demokratickým právům lidových vrstev se odráží v N. stati *Selská politika*). Zájmem o perspektivy právě probíhajících společenských procesů N. podnítila 1849 F. M. Klácela k napsání série novinových článků ve formě osobních dopisů Listy politické (t. r. vydány knižně s tit. Listy přítele k přítelkyni o původu socialismu a komunismu). Od 1850 patřili manželé N. k nemnoha těm, kdo chtěli uvést do života Klácelovo Českomoravské bratrstvo s cílem prakticky uskutečňovat humanitní ideje (v této společnosti se N. lidsky sblížila s brněnským profesorem přírodopisu a redaktorem J. Helceletem). Pro veřejnou činnost svou a spisovatelskou manželčinu byl Němec překládán (1848 Nymburk, 1850 Liberec); v prosinci 1850 byl na vlastní žádost poslán na Slovensko do Miškovce a N. zůstala s dětmi natrvalo v Praze, dávajíc tak i výraz faktickému rozpadu manželství. Němec, který byl řadu let vyšetřován pro své chování za revoluce, byl 1855 propuštěn z finanční stráže, 1856 byl reaktivován a nastoupil u celního úřadu v Běláku (Villach) v Korutanech, 1857 byl penzionován a žil ponejvíce v Praze. Na N., která se postupně dostávala pod soustavný policejní dohled, spočívala starost o hmotné zajištění rodiny a mnohdy byla nucena prosit u přátel o podporu. Toto postavení i uvolněný, bohém-skému se podobající životní styl vytvořily ve vztazích mezi ní a českou měšťanskou Prahou značnou průrvu (chápatý postoj např. F. Palackého nebo J. E. Purkyně byl výjimkou). Její společnost se v 50. letech skládala – vedle filozofa I. J. Hanuše – ponejvíce z lidí mladších, jako byl všestranně vzdělaný lékař V. D. Lambl, sestry Rottovy (pozdější spisovatelky K. Světlá a S. Podlipská), studenti z blízkosti J. V. Friče (V. Č. Bendl, H. Jurenka aj.) i začínající májovci (J. Barák, V. Hálek, J. Neruda), na jejichž generačním almanachu se autorsky podílela, jako už dříve na Fričově almanachu Lada Nióla.

1851, 1852, 1853 navštívila Uhry, majíc vždy východištěm dalšího putování v manželových působištích; čtvrtý a nejdější zájezd podnikla samostatně 1855 (přes Vídeň Bratislava, dále mj. Banská Štiavnica, Sliač, Banská Bystrica, Brezno, Horná Lehota, Velká Revúca, Chýžne). Intenzivní zájem o česko-slovenské sblížení byl jednou formou její politické aktivity za porevoluční reakce a jeho vrcholným projevem mělo být shrnující dílo o Slovensku (ve spolupráci s přírodovědcem J. Krejčím a filologem M. Hattalou). Na Slovensku se N. sešla nebo si už dříve dopisovala s J. Franciscim Rimavským, S. Chalupkou, J. Králem, L. Reuszem, A. Sládkovičem, S. Tomášikem, G. K. Zechenterem a mnoha dalšími. Při všech pobytech podrobně registrovala realie slovenského lidového světa a údaje o jeho jazyce a kultuře, poslední cesta souvisela s její tvorbou i adresně (materiál pro práci na Slovenských pohádkách a na novele Pohorská vesnice). Takřka na začátku povídkového tvoření N., které zplna přichází k slovu až v 50. letech, stojí její nejproslulejší dílo *Babička*. Tehdejší tvůrčí vzepětí N. s autorčinými vzpomínkovými návraty do mládí v Ratibořicích souviselo z jedné strany se smrtí nejstaršího syna (1853), z druhé se začínajícím vrocím citovým zaujetím pro H. Jurenku. Intelektuální potřeba N. vyznat se v záležitostech sociálního vývoje získávala koncem 50. let nejvíce ze styku s V. Náprstkem. Na podzim 1859 byla na návštěvě u manželových příbuzných v Novém Bydžově a napsala v Čes. Skalici (pro V. Náprstka zápisy o existenčních poměrech továrních a zemědělských dělníků a služebnictva) a v Ratibořicích. V úpěnlivé snaze podpořit výtvarnický talent syna Jaroslava N. neuspěla, když jeho studium na malířské akademii v Mnichově 1860 po několika měsících ztroskotalo hlavně pro nedostatek peněz. 1859 začala jednat s litomyšlským tiskařem A. Augustou o vydávání souboru svých prací, v září 1861 přijela (po předchozích návštěvách v Chlumci n. Cidlinou, Mlékosrbech, Novém Bydžově a Vysokém Mýtě) do Litomyšle pracovat na přípravě edice. Rychle se zhoršující choroba, duševní vyčerpání i Augustovo necitlivé chování k ní jí však už nedovolily více než pokusit se o textovou revizi *Babičky*. Koncem listopadu ji Němec převezl domů, den před smrtí dostala první sešit 2. vydání *Babičky*. – Byla pohřbena na Vyšehradském hřbitově v Praze. V pozůsta-

losti se mj. dochovaly rukopisy nedokončených povídek *Cesta z pouti* a *Urozený a neurozený*; snad dosti pokročilý román *Žena z lidu*, autorkou také nazývaný *Pražská panička*, je znám jen z jejích zpráv. Celý život se N. věnovala široce rozprostřené korespondenci. Její dopisy, které byly mezi adresáty vysoce ceněny, jsou dnes přiřazovány k jejímu uměleckému dílu pro své strhující vypravěčství, sugestivně vyvolávající obraz pisatelčiny osobnosti, jejích momentálních životních situací a pocitů.

Básněmi navázala N. na žánry a tematiku v tehdejší české literatuře už zavedené (adorace vlastenectví a slovanství, ohlasy folkloru, milostná, meditativní a sentimentální píseň). Její tvůrčí přínos je v próze, do níž se od počátku promítal talent a zkušenost vypravěčky i smysl pro přesně odpozorovaný věcný detail, uplatňující se jak v povídkách, novelách a pohádkách, tak v textech publicistického charakteru. V nich (např. v zachycení poznatků a zážitků z Františkových Lázní, kde se 1846 léčila) osobitě pojala u nás už frekventovaný žánr časopiseckých „dopisů“ i formu vypravěčských obrazů, právě aktuální ve středoevropské žurnalistice a krásné próze. Záhy se v díle N. uplatnilo zaujetí pro lidové umění, jeho způsobu artikulace, axiologii a pozitivní životní funkčnost. V publicistických prózách (např. *Obrazy z okolí domažlického*) je lidový svět zpravidla předmětem vyprávění a jednotlivosti z něho – způsob bydlení a odívání, pracovní úkony, zábavy, tradovaná vyprávění, pověry a zvyky, metaforika řeči apod. – jsou zaznamenávány (popisem, scénou, charakteristikou, dialogem) s reálnou určitostí. Výpravná celistvost vzniká z těchto různorodých prvků obsahových i tvarových trvalou přítomností vypravěčského subjektu, z něhož vychází vůle po fabulaci, který je zaujat svou látkou a nazírá ji jako výpovědi o lidském profilu venkovanů. Zpracování toho, co sledovala a poznala při cestách po Slovensku v 50. letech, se od publicisticky vypravěčského podání stále víc překlánělo k podobě odborné stati, faktového soupisu nebo dokumentárního národopisného záznamu. Zájem o lidový život, který provázelo prohlubující se odborné zaměření, přenesla N. v posledním desetiletí života i na širší slovenskou oblast: překládala ukázky lidové slovesnosti, hlavně slovinské, srbské a bulharské (působily přitom i styky s Bulhary pobývajícími v Praze), neuskutečněn zůstal úmysl sestavit

soubor slovanských pohádek. – S venkovským světem se N. vyrovnávala i jako pohádkářka. Ve sbírce *Národní báchorky a pověsti* se uplatňuje více žánrů (fantastická a humorná pohádka, anekdotická a novelistická vyprávěnka, pověst, legenda); skladby se většinou opírají o podání z českého severovýchodu a z Chodska, zpracovávají však i látky romantických povídek a vlastní fabule autorčiny. Ani tvarem neusiluje pohádka N. o národopisnou dokumentárnost, ale chce být dílem krásné literatury. Druhotně se tu otvírá cesta k vesnické povídce, když se smyšlené pohádkové prostředí stýká v dílčích výjevech, postavách a popisech s realitou českého venkova. Na rozdíl od folkloru vládne v pohádkách N. generálně vrcholná spravedlnost, láska a dobro; jejich ideový fond se sblížuje s dobovým spontánním demokratickým tím, že zvýrazňují motiv spravedlivé vlády a straní lidovému živlu. V pozdějších *Slovenských pohádkách a pověstech* N. povětšinou adaptovala zápisy slovenských sběratelů, ojediněle i svoje, a při překladu do češtiny ponechala dialogy v slovenštině. Oproti českým pohádkám nestírá ze slovenských jejich orální charakter ani jiné příznaky folklorní slovesnosti (i tím měly texty svědčit o zvláštním etnickém charakteru Slováků). – Povídky N. jsou osobitě svou výpovědí o českém světě a člověku, jak je zformovala tradice venkovského života, a zároveň neustálou oscilací mezi skutečností a snem: svým vnitřním odkazováním jsou značně věrohodné, a svým poetickým uspořádáním spřádají ideální vizi lidské dobroty a lásky. Hlavní i mnohé vedlejší postavy jsou individuální kreací typu „dobrý člověk“ – dělný, obětavý, citově bohatý, společensky prospěšný altruista. „Dobrym člověkem“ je častěji, nikoli výlučně lidová postava, vždy je však v něm představen humanitní ideál lásky ve svých různých konkrétních projevech (láska milenecká, rodičovská, dětská, vlastenecká atd.). Jeho povídková prezentace mnohdy neuznává souvislé dějové fabule (např. *Pomněnka šlechtné duše*, *Chudí lidé*, *Pan učitel*), jindy se uplatňuje jen minimální dějová zápletká, jež slouží sepětí postavy s prostředím nebo porovnání hodnotových norem (např. *Divá Bára* či jediná próza z patriarchálního slovenského venkova *Chyže pod horami*). Formu volně koncipovaného povídkového obrazu má i *Babička* (s podtitulem *Obrazy venkovského života*). Materiálem díla jsou upravené

a pozdějšími poznatky doplněně vzpomínky na dětství. Lidový svět je představen ve staře-ně, která se z vesnice přestěhuje k dceři, pan-ské služebnici, do chaloupky u letního sídla šlechty; stará se tu o děti a brzy se stává pro svou moudrost, zkušenost a vstřícnou laska-vost středem své nové venkovské společnosti a osobnostní harmoničnost jí závidí sama zá-mecká paní. Vyprávění postupuje podle rytmu dění v chaloupce, jak pravidelně probíhá od rána do večera, ve všední a sváteční den, doma a na návštěvách, i co do něho vnaší cyklus roč-ních dob. Líčení zavedených obvyklostí je do-provázeno jedinečnými událostmi a tento vy-važující se protiklad je jednou z četných komplementárních opozicí ve vrstvě tematic-ké i stavební (stáří – mládí; lidové – šlechtické prostředí; děje přímo zpodobené – postavami vyprávěné aj.), které podstatně určují struktu-ru díla. Próza s ústřední postavou stařenky (která v závěru umírá) se orientuje k hodno-tám života a život zajišťujícím a opakovaně vyzdvihuje elementární mocnost lásky: babička účinně zasahuje do lásky vesnických milenců i zámecké komtesy, sama vypráví o svých v lás-ce šťastných i vdovsky smutných mladých letech, je představen tragicky milostný osud pomatené Viktorky. Z tradičního lidového ži-votního modu, jak ho zosobňuje babička jak-ožo jeho řadový zjev, se nestírá starobylost forem, a přitom vystupuje jako živě aktuální svým obsahem i funkcí. Několik pozděj-ších novel s výraznou dějovou výstavbou (na-př. *V zámku a v podzámčí*) umožňuje vidět „dobrého člověka“ na prostornějším spole-čenském pozadí a dát vystoupit obrazu spole-čnosti rozmanitě rozvrstvené, majetkově a existenčně diferencované. Protiklad mezi rozmarilým bohatstvím a ubohostí chudoby poskytuje příležitost k traktování naléhavých záležitostí sociálních. Novela *Pohorská vesni-ce*, která na chodský venkov umísťuje i živel slovenský, je psána jako tzv. tezový román. Vedle vylíčení toho, jak skutečnost vypadá, chce svými ději a postavami odpovídat i na otázku, jak překlenout společenské rozpory (obecně mezi lidem a vyššími vrstvami, speci-álně ve vztahu Čechů a Slováků); k tomu se pojí mnoho problémů dalších (vzdělání, vý-chova, náboženství, víra a pověra, hodnota tra-dice aj.). Této prózy, do níž vůbec shrnula hod-ně ze svých zájmů a znalostí, si N. cenila i nad Babičku, avšak čtenářský soud pořadí převrá-

til a Babička je viděna jako dílo, „jež vtiskuje charakter nejen písemnictví své doby, nýbrž celé kultuře svého národa“ (A. Novák).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Ludmila z Hrádku (alm. Lada Nióla), Štěpán Danieli (alm. Perly české); B (Rachejtle 1855), B.-., B. N., (B. N.), Božena N., N. ■ PŘÍSPĚVKY in: ČČM (1857–59; 1858 Uherské město. Ďarmoty, 1859 Obrazy ze života slovenského); kal. Česká pokladnice (na r. 1856, P Divá Bára); Čes. včela (1844–47; 1844 B Vodník, pověst Silný Ctibor, 1846 Obrazy z okolí domažlického, PP Domácí nemoc a Dlouhá noc, Dopisy z Lázní Františkových, 1847 Obrázek vesnický); alm. Horník (1845); kal. Koleda (na r. 1852–58; 1852 pohádka Viktorka, 1853 P Baruška, 1857 P V zámku a v podzámčí, 1858 překl. Srbské pohádky ze sbírky Vuka Karadžiće); Kritische Blätter für Literatur und Kunst... (1858); Květy (1843–48; 1843 BB Ženám českým a Slavné ráno, 1845 Obrazy z okolí domažlického, 1847 Zařikací formule mezi lidem českým a jak se od nemoci pomáhá, Národní hádanky); alm. Lada Nióla (1855, pohádka O dvanácti měsíčkách, P Sestry); Lumír (1852–54; 1854 Vzpomínky z cesty po Uhřích); alm. Máj (1858, P Vychze pod horami); Mor. noviny, i příl. Mor. národní list (Brno 1848–51; 1848 Hospodyně, na slovíčko, 1851 P Čertík); Nár. noviny (1848–49); Nár. noviny. Večerní list (1849); Nový i starý vlastenský kalendář na rok Páně 1849–...1861 (Liptovský Sv. Mikuláš, B. Bystrica, an. přetisky pohádek); Obrazy života (1860); Památky archeologické a mistopisné (1858); alm. Perly české (1855, P Karla); Posel z Prahy (1858, P Dobry člověk); kal. Poutník z Prahy (na r. 1855–57; 1855 P Pomněnka šlechtné duše, 1857 P Chudí lidé); Pražské noviny (1847); Rachejtle (Jičín 1854–55, mj. satirické prózy Výklad historie, Kávová společnost); kal. Sborník (na r. 1858–60; 1859 Bájčný přírodopis, 1860 P Pan učitel); Štěpnice (1855–61; 1855 Pohádka o kohoutkovi a slepičce, 1857 Zábavky dětské, Matka... hrajíc si s nemluvnátkem, 1858 Slovenské popěvky, 1859 Zpěvanky, Vánoční hra slovenských chlapců); Včela (1848, Selská politika); Zábavy myslivecké (1858, Poslední medvěd na Čerchově u Chodova nedaleko Domažlic a honba na medvěda na Polhoře v Gajdošově potoku na Slovensku); Zlaté klasy (1854–56; 1856 pohádky Zklamaná naděje, Lesní ženka, lid. vyprávěnka Zklamaná naděje); Ži-va (1859–60; 1859 Kraje a lesy na Zvolensku, 1860 Starobulharské prstonárodní názvosloví hvězd); – posmrtně: (první otisky): Časopis pro moderní filologii (1913 Několik básní B. N., 1926 mj. varianty P Cesta z pouti); ČČM (1915, dialektologické záznamy); Čes. lid (1895–98 národopisné záznamy, dodatky ke Kollárově sbírce slovenských písní, 1903 dialektologické záznamy, 1909 autobiografické poznámky); Lid. noviny (1950, Zápisy z cesty do Sli-áče); Lit. noviny (1993, ukázky ze zápisníku); Margi-nálie (1950, Zápisky z cesty na Kokořín); Osvěta (1911, B Luzná noc); Slovo a slovesnost (1952, dia-

lektologické poznámky); Světozor (1888, záznamy o lidovém lékařství); Topičův sborník (1915, fragment P Urozený a neurozený). ■ **KNÍŽNĚ.** *Původní beletrie, pohádky a zápisky*: Národní báchorky a pověsti 1–7 (1845–47; rozšíř. vyd. 1–14, 1854–55); Babička (P 1855, opr. vyd. 1862); Pohorská vesnice (P 1856); Slovenské pohádky a pověsti 1–10 (1857–58); – posmrtně: povídky i prózy publicistického charakteru, pův. otištěné v časopisech, byly od 1862 vydávány jak samostatně, tak v různých seskupeních s titulem podle otištěných prací nebo s novým titulem souhrnným (Povídky, Drobné povídky, Studie národopisné, Národopisné a cestopisné obrazy apod.); z rukopisné pozůstalosti byly poprvé otištěny povídky Čtyry doby, Cesta z pouti (Sebrané spisy 9, b. d., 1890), Urozený a neurozený (Sebrané spisy 11, 1919), pohádky O Pánu Bohu 1–10 (Sebrané spisy 8, 1863), Nemušti jazyk, Děvojka, vdovice a puštěnice, Dnes mně, zítra tobě, Děvojka rychlejší koně, Poklad, Starobulharské prikazky o Dědo-gospodu 1–3 (Sebrané spisy 9, b. d., 1890), Učeň nad mistra (1979, ed. J. Jech) a zápisky v drobných publikacích Zápisník B. N. z let 1851–55 (1929, ed. M. Novotný), Poznámky B. N. (1939, ed. M. Novotný, faksimile, bibliof.), Cesta přes Vídeň a Prešpurk na Sliach. Výňatek ze zápisníku z r. 1855 (1955, ed. M. Novotný, bibliof.). – *Překlady*: Ch. Birch-Pfeiffer: Dblílek (1861, an., s J. V. Fričem); – posmrtně: K. F. Gutzkow: Pravoz Tartuffa (1919, Sebr. spisy 11, prem. 1859). – *Výbory*: Vybrané báchorky národní (b. d., 1889, ed. K. V. Rais); Vybrané pohádky národní (b. d., 1889, ed. K. V. Rais); Vybrané spisy, asi 1–4 (1892–96, ed. an.); Vybrané spisy 1–5 (b. d., 1893–1901, ed. F. Bartoš); Čítanka B. N. (b. d., 1911, ed. V. Vávra); Vybrané spisy 1–6 (b. d., 1913–16, ed. F. Bartoš); B. N. maličkým (1915, ed. V. Říha, tj. V. Tille); Výbor z korespondence (těž z dopisů přijatých, 1917, ed. Z. Záhoř, 1922 přeprac. a se soupisem přijaté korespondence); B. N. Na paměť stých narozenin... (z díla a korespondence, 1920, ed. asi B. Beneš); B. N. (z díla a korespondence, b. d., 1920, ed. M. Gebauerová); Myšlenky B. N. (1920, ed. V. Tille, nové vyd. 1996); Drahokamy z literárního odkazu B. N. 1–5 (1926, ed. Q. M. Vyskočil); Vybrané spisy 1, 2 (jen české a slovenské pohádky, b. d., 1928, ed. J. Kabelík); Dopisy (1929, ed. J. Hrubý, tj. A. Dolenský); Jubilejní ilustrované vydání nejkrásnějších knih B. N. 1–5 (1932, ed. F. Sekanina; reed. s tit. Velké jubilejní ilustrované vydání knih B. N.); Vybrané spisy 1–8 (1939–40, ed. an., podle souborného vyd. v nakl. J. Laichter); Rozpomínky z mládí (z korespondence, 1940, ed. M. Novotný, bibliof.); Patero dívek (z povídek, 1941, ed. M. Novotný); Dobří lidé. Výbor z díla (1950, ed. M. Novotný); Bächorky (1957, ed. J. Červenka, V. Formánková, J. Syrovátková; pozdější vyd. s tit. Pohádky); Bächorky a pověsti (1957, ed. J. Červenka, V. Formánková, J. Syrovátková); Vybrané spisy 1–4 (1957, ed. F. Vodička, J. Sirotek); Z dopisů B. N. (pro ml., 1962, ed. J. Štefánková); Patnáct pohádek (1962, ed. R. Havel); Dopisy

lásky (z korespondence, 1971, ed. R. Havel); Výbor z díla 1–3 (1974, ed. F. Vodička pod jm. M. Pohorského); Zlatá slova B. N. (1975, ed. J. Lormanová); Lamentace. Dopisy mužům (1995, ed. J. Janáčková). Mimo to vycházelo pod různými názvy zejména mnoho knih vybraných pohádek pro děti. – *Souborná vydání*: Sebrané spisy (nakl. A. Augusta v Lito-myšli a Praze, 1862–63, 8 sv.); Sebrané spisy (nakl. I. L. Kober, 1869–91, 9 sv., ed. an. postupně V. B. Nebeský, F. Zákřejs, J. V. Novák); Sebrané spisy. Ilustrují čeští malíři... (nakl. I. L. Kober, 1897–99, 9 sv.); Sebrané spisy. Kritické vydání... (nakl. I. L. Kober, b. d., 1903–06, 2 sv., ed. J. V. Novák); Sebrané spisy (nakl. J. Laichter, 1904–20, 14 sv., ed. M. Gebauerová, J. Vlček, V. Tille); Sebrané spisy (nakl. B. Kočí, 1909–11, 3 sv., ed. F. Sekanina); Spisy (nakl. B. Procházka, 1924–26, 6 sv.); Spisy (nakl. F. Borový, edice Pantheon, 1927–30, 8 sv., ed. K. Hikl); Dílo (nakl. Kvasnička a Hampl, 1928–30, 14 sv., ed. M. Novotný); Spisy (nakl. Českosl. spisovatel, od 1953 SNKL-HU, edice Knihovna klasiků, 1950–61, 15 sv., řídí Ústav pro čes. literaturu, hlavní red. B. Havránek). ■ **SCÉNICKY.** *Překlad*: F. Kruzský (Ch. E. Chojeckí): Vláda a láska (1860, knižní vyd. 1863 pod jm. F. L. Riegra; o autorství viz K. Kardyni-Pelikánová 1982). ■ **KORESPONDENCE**: Listy 1–4 (J. Barákovi z 1858, K. Bellmannovi z 1858, V. Č. Bendlovi z 1856–58, A. Čelakovské, pseud. B. Rajská, z 1844–49, F. L. Čelakovskému z 1848, J. Čermákové z 1854, J. Dlabáčovi z 1849–52, J. Drahorádovi z 1858, K. J. Erbenovi z 1850, P. Fastrovi z 1848, J. V. Fričovi z 1854–58, V. Hankovi z 1851–54, L. Hansmannovi z 1857, I. J. Hanušovi z 1853–58, L. Hanušové z 1851, M. Hattalovi z 1857, K. Havlíčkovi Borovskému z 1847–49, J. Helceletovi z 1851–56, A. Hlavšové z 1848–55, M. M. Hodžovi z 1858, J. H. Huškovi z 1852–53, S. Chalupkovi z 1855–59, J. V. Jahnovi z 1860, K. Jeřábkové z 1855, H. Jurenkovi z 1854–55, V. S. Karadžičovi z 1858, F. M. Klácelovi z 1849, A. Klementovi z 1851, J. Kolískovi z 1859–60, H. Kolowratu Krakovskému z 1855–58, J. Konopovi z 1848–50, V. D. Lamblovi z 1852–56, E. Lamblové z 1854–56, K. Lauermannové-Petrovičové z 1845–61, J. L. Lešikarovi z 1856, J. M. Ludvíkovi z 1846, M. Majorovi z 1857–58, A. Markovi z 1854, J. B. Menclovi z 1850–58, J. Michenetovi z 1856, J. Myškoví z 1848–50, V. Náprstkovi z 1859, K. Němcové z 1858, T. Němcové z 1855–61, H. Němcovi z 1853, Jaroslavu Němcovi z 1855–61, Josefu Němcovi z 1854–58, Josefu Němcovi, synovci, z 1861, K. Němcovi z 1853–60, M. Němečkové z 1857, F. Pálackému z 1847–56, J. Pálackému z 1860, A. Panklové z 1856–58, T. Panklové z 1856, A. Pittnerovi z 1845, S. Podlipské z 1851–53, J. Pospíšilovi z 1845–55, J. a J. Proškovým z 1855, J. E. Purkyňovi z 1853–55, F. L. Riegrovi z 1859, J. K. Rojkovi z 1846–60, E. J. Rottovi z 1852, A. Rottové z 1852, J. Seidlovi z 1861, Simeonovové z 1860, A. Sládkovičovi z 1856, L. Staňkovi z 1857, V. Staňkovi z 1849–59, B. Staňkové, prov. Šetlíkové, z 1849–61, K. Staňkové

z 1848–57, V. D. Stojanovi b. d. a z 1861, M. Studničkové b. d., K. Světlé z 1851–53, V. Šafaříkovi z 1855, A. V. Šemberovi z 1850–58, F. Šemberové z 1851–61, F. Šimáčkovi z 1858, J. Špottovi z 1846, V. Štulcovi z 1854–60 a b. d., F. Tesařovi z 1852, S. Tomášikovi z 1855, K. A. Vinaříčkemu z 1857, V. Vrbíkové, prov. Mikšíčkové, z 1850–51, A. J. Vrtáčkovi z 1851, G. K. Zechenterovi z 1852–58, nezjišť. adresátům z 1856 a 1857–58; ed. M. Novotný, d. 3–4 s R. Havlem a R. Skřečkem, 1951, 1952, 1960, 1961; J. Wagner: Neznámé dopisy B. N. (K. J. Erbenovi z 1850, M. Michenetové, roz. Panklové, z 1856, K. Němcovi z 1859, A. Panklové z 1856, sb. Literární archiv 8–9, 1974, s. 445; in B. N.: Lamentace (3 koncepty dopisu V. Náprstkovi z 1861; 1995, ed. J. Janáčková). ■

BIBLIOGRAFIE: M. Laiske: Bibliografie B. N. (1962, lit. dílo včetně kn. překladů, korespondence, předmětová literatura, práce Josefa N.); J. Uhlíř: B. N. ve filmu a televizi (1968, dílo a osobnost, též diafilmy); in J. Sousedíková, D. Pavlová: B. N. a Praha (b. d., 1969, rozmnož.; též B. N. v dílech básníků a romanopisců); J. Uhlíř: B. N. v plastice (1970, figurální pomníky, busty, pamětní desky, medaile); J. Štefánik: Bibliografie vydaná slovenských ľudových rozprávok slovenských zberateľov a Slovenských pohádek a pověstí B. N. 1844–1974 (Martin 1974); L. Mühlstein: Adolf Kašpar Boženě N. (1976, ilustrace A. K.); J. Vacková: B. N. v hudbě (1979, inspirace dílem a osobností). ■ **LITERATURA:** V. Štulc: Řeč při posvěcení pomníku na hřbitově Vyšehradském... vzdělaného Boženě N. (1869); J. V. Frič: Upomínka na B. N. (1888) → Naši předchůdci (1953); J. Hanuš: B. N. v životě i spisech (1889); S. Podlipská: Životopis B. N. (1891); K. Šmídek: Pedagogický význam Babičky B. N. (1892); V. Vávra: B. N. Pokus životopisný a literární (b. d., 1895); V. Vlček: Památce B. N. (1895 ← Osvěta 1895); F. Bačkovský: Výklad o tom, že jsou pochybeně vydána všechna vydání Babičky B. N., vyšlá před mým „prvním řádným vydáním“... (1906); V. Tille: B. N. (1911, přeprac. vyd. 1914 a 1920, s doplňky M. Novotného Nové kapitoly o B. N. 1938, 1939, s komentářem J. Otrubové 1969); sb. B. N. Sborník statí o jejím životě a díle (1912, ed. V. Černý; příspě. mj. V. Černý, M. Hýsek, J. Ježek, A. Jirásek, J. Kabelík, F. V. Krejčí, B. Kulří, J. Lelek, J. Máchal, A. Novák, K. Pleskač, A. Pražák, S. Souček, F. Táborský, V. Vávra); J. Vondráček: B. N. v Nymburce (b. d., 1913); J. Lelek: Poslední léta B. N. a její pobyt v Litomyšli (1914 ← Pokroková revue 10, 1913/14) + Příspěvky k životopisu B. N. (1917 ← Zvon 17, 1916/17); V. Tille: Knížka o B. N. (1919); B. Beneš: Baručin podzim (1920); M. Gebauerová: B. N. 1820–1862 (1920); J. Lelek: B. N. Babička, rodiče, sourozenci, Z pobytu na Domažlicku, Dora a Manka, Jaroslav a matka (1920); K. Pleskač: Ratibořická idyla (1920, s ukázkami z díla B. N., 1937 jen text studie); J. Voborník: O B. N. (1920); J. Vondráček: Život B. N., ženy zlatého srdce (1920); Z. Záhoř: B. N. a V. B. Nebeský (1920); M. Záhořová-Němcová: B. N. Její náboženství a idea lidství (1920); Červená maska (J. Mahen): O umění Růženy Němcové a Boženy Svobodové (1921); J. Lelek: K románu B. N. a Jan Helcelet (1921 ← Zvon 21, 1920/21); Z. Nejedlý: B. N. a Ratibořické údolí (1922; 1927 s tit. B. N., 1950 v Sebraných spisech Z. N., sv. 14) → O literatuře (1953); Z. Záhoř: B. N. Hlasy o osobnosti a díle (1927); J. Konečný: Pravda a báseň v Babičce B. N. (1932); Z. Nejedlý: Výstava B. N. (v Litomyšli) (1932, 1950 v Sebraných spisech Z. N., sv. 14); F. X. Šalda: Básnický typ Boženy N. (1935 ← ŠZáp 6, 1933/34) → Perspektivy dále (1967), O předpokladech a povaze tvorby (1978), Čteme z F. X. Šaldy (1980) a B. N.: Babička (1995); J. Krtička: Výstava Babičky B. N. v České Skalici (1935); J. Kopal: George Sandová a B. N. (1937); J. Ošmera: B. N. (1938); J. Fučík: B. N. bojující (1940, 1947 in Tři studie, Dílo J. F., sv. 4); sb. Hradec Králové paní Boženě N. (1940, ed. J. Falta; příspě. Z. Dufek, J. Falta, V. Hájková, F. Halas, F. Hejl, J. Seifert, J. Waluš-Strunz); F. Sovařina: B. N. Sen o lásce a štěstí (1940); J. Tichá: B. N. v díle J. Š. Baara (1940); J. Lelek, H. Štěpánková: B. N. v Novém Bydžově (1940); F. Kubka, M. Novotný: B. N. (1941); sb. Z doby B. N. 1, roč. Chudým dětem (1941, ed. H. Veletovská-Humlová; příspě. mj. J. Horák, B. Lifka, I. Liškutín, A. Novotný, K. Polák, A. Pražák, B. Slavík, F. Strejček); J. Hurdálek: Líbánky paní Barunky. Zápisky o B. N. z památného jiřinkového roku (1944); sb. Z doby B. N. 2, roč. Chudým dětem (1945, ed. H. Veletovská-Humlová; příspě. mj. E. Felix, A. Grund, F. Halas, J. Heidenreich-Dolanský, J. Hrabák, F. Kovárna, F. Strejček); Přátelský kruh B. N. Soubor přednášek... (1946; příspě. mj. A. Grund, K. Krejčí, M. Novotný, K. Polák, A. Pražák, L. Svoboda); M. Novotný: B. N. a světská krása (1948); J. Šach: Matka a bojovnice (1948); A. M. Tilschová: B. N. (1948); K. Michl: Za Babičkou B. N. Literárněhistorický průvodce (1950); J. Mukařovský: B. N. (1950 ← NŽ 1950); sb. B. N. Dokumenty z lit. archivu Knihovny Nár. muzea (1950, reprodukce rukopisů); V. Ržounek: B. N. v obrazech a dokumentech (1951); Život B. N. Dopisy a dokumenty 1–6 (1951–56, nedokonč., ed. M. Novotný); sb. Babiččino údolí (1952, rozšíř. vyd. 1953, 1956 přeprac. s tit. Ratibořice; příspě. mj. S. Brandejs, H. Rokyta, Z. Wirth); B. Haluzický: B. N. a Slovensko (Bratislava 1952); V. Ržounek: B. N. v obrazech (1952); K. Cvejn: B. N. (1956); J. Slavík: B. N. na Chebsku (1956); sb. Společnost B. N. v Praze. U pětadvaceti leté činnosti 1933–1958 (1958; příspě. Voj. Novák, M. Nováková aj.); A. Kanýzová: Listy matky synovi (Krajská lid. knihovna, Olomouc 1960); sb. B. N. 1820–1862 (1961, franc., ed. M. Dandová; příspě. mj. F. Halas, A. Hoffmeister, J. Seifert); M. Novotný: Ratibořice a Červený Kostelec (1961, rozmnož.); B. N. ve vzpomínkách (1961, ed. R. Havel, M. Heřman); M. Otruba: B. N. (1962, přeprac. vyd. 1964); B. N. 1862–1962. Stálá expozice v České Skalici (b. d., 1962); Jan Skutil, Josef Skutil: B. N. – život a dílo. Výstava k 100. výročí úmrtí (Adamov 1962, rozmnož.); V. Květenský:

Němcová

B. N. a Novobydžovsko. Průvodce výstavou... (1962); V. Černý: Knížka o Babičce (1963, přeprac. vyd. Toronto 1982); M. Novotný: B. N. (1966, rozmnož.); V. Květenký: B. N. a její buditelská práce s knihou (1968, rozmnož.); L. Mühlsteinová, L. Mühlstein, J. Kábrt: Kraj mládí B. N. (1970, opr. vyd. 1980); R. Rejchrt: Quidio Kocian Boženě N. (1970, o vzniku pomníku); Z. Urban: Pozapomenutá tvář B. N. Vztah B. N. k myšlence slovanské vzájemnosti a kulturám slovanských národů, AUC Praha, Philologica, Monographia 30 (1970); N. Ježková: Osobnost B. N. (1971, rozmnož.); J. Dutkowski: B. N. v Polsce. Z historii stosunków literackich polsko-czeskich w wieku XIX i XX (Poznaň 1972); J. Hubáček, J. Machytka: Interpretace textů B. N. v 6.–9. ročníku základních devítiletých škol (1972); A. Irrmann, R. Rejchrt: Pravda o matce B. N. (1973); B. Hladík: B. N. a Polná (1976); sb. Malá knížka o Babičce (1980, ed. V. Kovářik); B. N., paní našeho času. Sborník studií o B. N. v literatuře, dramatickém umění a hudbě (1986, ed. J. Lormanová, J. Korec; přisp. mj. J. Kazda, M. V. Kratochvíl, K. Krejčí, M. Tomčík, J. Vacková); sb. Zur Poetik und Rezeption von B. N. Babička (Berlín, Wiesbaden 1991, ed. A. Guski; přisp. mj. I. Bakerová, P. Grzybek, A. Guski, S. Rothová, M. Sedmidubský); H. Sobková: Tajemství Barunky Panklové (1991, rozšíř. vyd. 1992); J. Polák: Tři kapitoly o Barunce Panklové, B. N. (1992); M. Ivanov: Zahrada života paní Betty (později Boženy N.) (1992); T. Němec: Tajemství původu B. N. (1994, vl. nákl.); sb. Prameny díla, dílo pramenem (1995, ed. J. Bartůňková, J. Dvořák; přisp. J. Bartůňková, A. Haman, K. Hausenblas, J. Janáčková, V. Linhartová, J. Němcová, J. Peřina, J. Polák, H. Sobková, J. Svoboda, H. Šmahelová, A. Zachová); H. Šmahelová: Autor a subjekt v díle B. N., AUC Praha, Philologica, Monographia č. 124 (1995); J. Morava: Někdejší Betty (1996, pův. něm. s tit. Sehnsucht in meiner Seele, Innsbruck 1996; se soupisem dosavadní genealogické literatury); J. Polák: Dětství a mládí B. N. (1996, v poznámkách k jednotlivým kapitolám údaje o nejdůl. pracích o původu B. N.); L. Skořepová, M. Ivanov: Jiskření aneb Na černé hodině s Máchou, N. a hvězdami (1996). ■● ref. Národní báchorky a pověsti: J. K. (Tyl), Květy 1845, s. 344 → Národní zábavník (1981); H. Borovský (K. Havlíček B.), Čes. včela 1845, s. 251 → O literatuře (1955), Lid a národ (1981); K. Sabina, Ost und West 1845, s. 267 → O literatuře (1953); an. (J. P. Jordan), Jahrbücher für slawische Literatur, Kunst und Wissenschaft (Lipsko) 1845, s. 351; an. (asi J. B. Malý), Květy 1846, s. 257, 325, 354; an. (F. M. Klácel), Týdeník 1848, s. 42 a pokr. → Výbor z díla (1964) ●; K. Havlíček (Borovský): Do Domažlic (proti osočování B. N. za její publicistiku), Čes. včela 1846, s. 131 → O literatuře (1955); an. (F. M. Klácel): Listy politické (adresované B. N.), Mor. noviny 1849, č. 25, s. 112 a pokr. nepravidelně do č. 217, s. 995, ve výběru → Listy přítele k přítelkyni o původu socialismu a komunismu (1849, nové vyd. 1948, ed. M. Komá-

rek); an. (F. M. Klácel): Světozor (dopisy adresované B. N.), Mor. noviny 1850, č. 113, s. 474 a pokr. nepravidelně do č. 221, s. 921 (nedokonč.); ● ref. Babička: an. (F. M. Klácel), Mor. národní list 1855, s. 251; an. (K. B. Štorch), Obzor 1855, s. 291; an., ČČM 1856, č. 3, s. 130 (i ref. Pohorská vesnice); H. (I. J. Hanuš), Mor. noviny 1858, s. 167 ●; J. E. Sojka: B. N., Jasoň 1859, s. 10 a pokr. → sb. Čeští radikální demokraté o literatuře (1954); ● nekrology: an. (V. Hálek), NL 22. a 24. 1. 1862 → O literatuře 1 (1920), Články literární... (1925), O umění (1954); Δ (J. Neruda), Hlas 22. 1. 1862 → Umění (1911), Literatura 1 (1925), Literatura 1 (1957); an., Hlas 25. 1. 1862 (popis pohřbu); an., Slovenski glasnik (Celovec) 1862, s. 80; an., Naše gore list (Záhřeb) 2, 1861/62, s. 115 ●; J. E. Sojka in Naši mužové (1862, nové vyd. 1953, ed. K. Cvejn); an. (K. Sabina): Novelistika a romanopisectví české doby novější, Kritická příl. k NL 1864, s. 359 → Články literárnědějepisné 1 (1912) a O literatuře (1953); Ž. Podlipská: B. N., Květy 1870, s. 51 a pokr.; in Z let probuzení 1. Paměti a korespondence B. Rajske (A. Čelakovské) z l. 1839–44 (1872) a 3. Vzájemné dopisy A. Čelakovské (B. Rajske) a B. N. 1844–49 (1873); K. Světlá: Z literárního soukromí, Ženské listy 1880, s. 50 → Z literárního soukromí (1897), Z literárního soukromí a drobné práce (1904) a Z literárního soukromí 1 (1959); E. Krásnohorská: Dvě básničky lidu (B. N. a K. Světlá), ČČM 1880, sv. 1, s. 142 a pokr.; J. Barák: O B. N., in Přednášky 3 (1884); an. (J. Neruda): B. N., Humorist. listy 1887, č. 28 → O sobě a o jiných (1943) a Podobizny 3 (1954); V. Mrštík: Němcové Babička jako vzor, NL 16. 8. 1889 + Realismus Babičky, Hlas národa 15. 12. 1889, obojí (s pozměněním tit.) → Moje sny 1 (b. d., 1901); J. Vlček in Několik kapitol z dějin naší poezie (1898) → Kapitoly z dějin české literatury (1952), Z dějin (1960); A. Jirásek in B. N.: Babička (1901) → (s tit. O Babičce B. N.) Rozmanitá próza 2 (1905); V. Tille: B. N. Glosy k životopisu, Nová čes. revue 2, 1904/05, s. 877; A. Novák: B. N., sb. Literatura česká 19. století 3, sv. 2 (1907); J. Vlček: B. N., Den 15. a 16. 2. 1908 → (s tit. B. N. 1848) Kapitoly z dějin české literatury (1952); V. Tille in České pohádky do roku 1848 (1909); J. Kabelík: O bratrstvu Klácelově, Besedy Času 1909, s. 252 a pokr.; F. X. Šalda: B. N., Novina 5, 1911/12, s. 19 a pokr. → Duše a dílo (1913) a O umění (1955); A. Macek: B. N., Besedy lidu 20, 1911/12, s. 97; V. Tille: Ze života Josefa Němce, Čes. revue 5, 1911/12, s. 264; M. Majerová: Pečlivá Marta, LidN 21. 1. 1912; A. Novák: Básnická osobnost B. N., NL 21. 1. 1912 → Myšlenky a spisovatelé (b. d., 1914) a Česká literatura a národní tradice (1995); an. (J. Vodák): Odkaz B. N. ženám, Čas 21. 1. 1912 → Cestou (1946); K. Pleskač: Viktora (reálný model Viktorky z Babičky), Máj 11. 1912/13, s. 143 a pokr.; F. Wenzl: K historii Pohorské vesnice od B. N., LF 1913, s. 244; J. Karásek: Počátky literárních styků česko-slovenských (B. N. a M. Majar), Osvěta 1915, s. 799; an.: Pět dopisů psaných Boženě N., Novina 1, 1915/16, s. 53; Z. Záhoř: Dopisy

Karla Němce Boženě N., ČČM 1917, s. 36 a pokr., 1918, s. 42 a pokr.; A. Novák: Básně B. N., in *Podobizny žen* (1918, pozměněně ← sb. B. N., 1912); J. Lelek: Poslední přátelství B. N. (vztah k V. Náprstkovi), *Nové Čechy* 1918, s. 210 a pokr.; J. Prošek: O pražských bytech B. N., *Topičův sborník* 6, 1918/19, s. 515; Z. Záhoř: B. N. jako překladatelka (hry K. Gutzkova *Pravzor Tartuffa*), *Topičův sborník* 7, 1919/20, s. 222 + Z. neuveřejněné korespondence B. N. (hlavně přijaté), tamtéž, s. 228; J. Lelek: Jak překládala N. slovanské pohádky do němčiny, ČMF 7, 1919/21, s. 257; M. Gebauerová: Z korespondence B. N. (hlavně přijaté), sb. *Z dějin české literatury* (1920); A. Pražák: *Národní myšlenka* B. N., NL 5. 2. 1920 → *Míza stromu* (1940); J. Lelek: B. N. a Jičín (styky s rodinou J. Heindla), *Krakonoš* (Jičín) 1920, s. 14; B. Kulíř: B. N. a Náchodsko, *Náchodské listy* 1920, č. 7; J. Kejzlar: *Osoby z povídek a obrázků* B. N. (modely lit. postav), *Nár. politika* 15. 2. 1920; A. Novák: *Poslední povídka B. N.* (zlomky PP Urozený a neurozený a *Cesta z pouťi*), *Zrání* 1920, s. 34 → *Krajané a sousedé* (1922); M. Hýsek: O B. N. (přehled jubilejní literatury), NL 14. 5. 1920; J. Kabelík: *Morava a Slovensko v životě a díle B. N.*, MSIR 1920, s. 67 a pokr.; Z. Záhoř: *Z neznámé korespondence B. N.* (přijaté 1850–60), *LidN* 3. 9. 1920; A. Získal: *O řeči B. N. v Babičce*, *NŘ* 1920, s. 289; K. Nový in *Pod svícem*. *Fejetony z l. 1917–21* (1922); Z. Záhoř: *Josef Němec Boženě N.* (dopisy z 1857–61), *Čas* 25. 3. 1922 a pokr.; J. Rozhold: *Mošnerova Pěstounka a Babička B. N.*, *Pedagogická revue* 1922, s. 244; J. Lelek: B. N. v *Litomyšli*, *Od trstenické stezky* 2, 1922/23, s. 108 a pokr.; J. Š. Baar: *Havlíček a N. na Chodsku*. *Studie k románu*, *Zvon* 25, 1924/25, s. 591 a pokr.; J. Mukařovský: *Pokus o slohový rozbor Babičky B. N.*, *Sborník prací věnovaných prof. dr. Janu Máchalovi k 70. narozeninám* (1925) → *Kapitoly z české poetiky* 2 (1941) a *Studie z poetiky* (1982); L. Adlerová: *Německý posudek Idy z Düringsfeldu o B. N.* (v čl. otiskném v *Beilage zur Victoria*, Berlín 1. 8. 1862), *Ženský svět* 1925, s. 82; V. Špála: *K mé Babičce B. N.*, *RA* 1, 1925/26, s. 40; O. Donath: *Všerubský lékař G. L. Weisel a B. N.*, *LidN* 20. 9. 1927; M. Novotný: *Slovenské zápisníky B. N.*, *Lit. rozhledy* 14, 1929/30, s. 35; J. Menšík: B. N. a G. K. *Zechenter*, *Slovenské pohledy* 1930, s. 51; M. Gebauerová in *Literární portréty* (1931); V. Tille: *Vzpomínka na N.*, *RA* 7, 1931/32, s. 161; J. Páta: B. N. 1820–1862, in B. N.: *V grodze i pod grodom* (Budyšín 1932, i sep.); J. V. Šimák in *Dopisování Jana Krouského a jeho přátel* (1932); H. Stěpánková: *O některých vrstevních B. N. na Chodsku*, *Rozhledy* 1932, s. 2 a pokr.; K. Procházka: *Mančinka z Babičky* (model lit. postavy), *Od kladského pomezí* 11, 1933/34, s. 59; Z. Nejedlý: B. N., in *Litomyšl* (1934) → *Sebrané spisy*, sv. 37, *Litomyšl* 2 (1954); K. Pleskač: *Krista Celbová z ratibořické hospody* (model lit. postavy), *Nár. politika* 5. 8. 1934 + *Svatba B. N.* (vzpomínky účastnice), tamtéž, 16. 9. 1934; J. Skutil: *Reussovci a B. N. o slovenských starožit-*

nostech, *Sborník Muzeální slovenskej spoločnosti* (Bratislava) 1935, s. 81; K. Pleskač: *Vznik Babičky B. N.*, *Od kladského pomezí* 14, 1936/37, č. 1–2, příl. s. 1 + *Panklova rodina*, tamtéž, č. 1–2, příl. s. 2 + *Galerie osob v Babičce B. N.*, tamtéž, č. 3–4, příl. s. 17; J. Souček in *MUDr. Jan Helcelet* (1937); V. Nezval: *Babička B. N.*, *Tvorba* 1937, s. 59; A. M. Tilschová: B. N., *Přítomnost* 1937, č. 31–33, obálka; A. Novák: *Dvě spisovatelky* (chodská tematika u B. N. a E. Krásnohorské), *LidN* 28. 11. 1938 → *Zoufalství a víra* (1947); J. Krecar: *Tajemství věvodkyně Zaháňské*, in *Kvodlibet z let letoucích* (1939); M. N. (Novotný): *První krok B. N. na Slovensko* (an. přetisky českých pohádek B. N. v slovenském Novém i starém vlastenském kalendáři 1849–57), *Čes. slovo* 15. 8. 1939; V. K. Jeřábek: *Hladovění B. N. v Litomyšli ve světle pravdy*, *Zvon* 40, 1939/40, s. 125 → *Mezi Litomyšlí a Brnem* (1941); M. Hýsek: B. N. a *Morava*, sb. *Ženy na Moravě, roč. Chudým dětem* (1940); A. Pražák: B. N., sb. *Královny, kněžny a velké ženy české* (1940); m. n. (M. Novotný): *Jak chodila B. N. do školy* (zápisy v školních matrikách), *Čes. slovo* 14. 2. 1940; V. Černý: B. N. 1940, *KM* 1940, s. 51; J. Hora: B. N., *Čes. slovo* 4. 2. 1940 → *Poezie a život* (1959); E. Formanová: *Osud B. N.* (též interview s F. Halasem o kn. *Naše paní B. N.*), *LitN* 1941, s. 32, *Halasův text* → *Imagena* (1971); A. Pražák: *Podoba B. N.*, *Naše doba* 48, 1940/41, s. 257, a sb. *Slavoj 1881–1941* (Dvůr Král. 1941) + *Komenský a N.*, sb. J. A. Komenský (1942); M. Hýsek: *K historii spisů B. N. u A. Augusty*, *LF* 1942, s. 173; B. Havránek: *Lidový podklad jazyka v Babičce B. N.*, *SaS* 1943, s. 129 → *Studie o spisovném jazyce* (1963); J. Čep: *Moje B. N.*, sb. *Orloj* 1946 (1945) → *Rozptýlené paprsky* (1946); A. Pražák: *Stálá duha nad národem + Poslání B. N. v dějinách naší vzdělanosti, obojí in O národ* (1946); K. Krejčí: *Paracelsovi „duchové elementární“ v povídce B. N.*, *Slovenská věda* 1, 1947/48, s. 12; L. Chřová: *Dnešní slovenská ústní tradice a její poměr k povídkám B. N.*, tamtéž, s. 191; M. Novotný: *Knihovna B. N.*, *Marginálie* 22, 1949/50, s. 35; J. Weil: *Klasikové české literatury o židovské otázce*. B. N. (čl. *Selská politika* z 1848), *Věstník Židovské obce náboženské v Praze* 1949, s. 446; R. Havel: *Poznámky ke kritice textu Babičky*, *NŘ* 1949, s. 121; P. Eisner: B. N. a český jazyk, *Slovenský přehled* 1950, s. 77; *Prezident republiky* (K. Gottwald) o díle B. N., *LidN* 4. 2. 1950; M. Stuchl: *Jak ji posuzovali* (vývoj názorů na dílo B. N.), *LidN* 4. 2. 1950; M. Novotný: *Muži kolem B. N.* (zamýšlené dílo B. N. *Světla a stíny*), *LidN* 5. 2. 1950 + *Máchovska cesta B. N.* (na *Kokořín*, zápisníkové záznamy), *Marginálie* 1950, s. 89; B. Havránek: *Velká žena-bojovnice*, *Tvorba* 1950, s. 121 → *Studie o spisovném jazyce* (1963); F. Trávníček: *Babička po stránce slohové*, *LidN* 12. 2. 1950; O. Janů: *O jednom spolužáku B. N.* (Čecholužičan J. P. Kordiny), *Beseďa* (Železný Brod) 1950, s. 34 a pokr.; M. Novotný: *Otec B. N.* (nové údaje o J. Panklovi), *LitN* 1951, s. 43; J. Kramařík: *Práce B. N. o Chodsku a její význam v dějinách našeho národopisu*, *ČL* 1951, s. 103

Němcová

- a pokr., 1952, s. 16 a pokr., 1953, s. 14 a pokr.; R. Havel: Ediční problémy v Babičce 1, NŘ 35, 1951/52, s. 148; B. Havránek, R. Skřeček: Ediční problémy v Babičce 2, tamtéž, s. 152; J. Štolc: Slovenčina B. N. v Pohorskej vesnici, SaS 13, 1951/52, s. 30; F. Váhala: Slovenština B. N. v Pohorské vesnici, SaS 1953, s. 80; E. Konrád: Bohatá Barunka aneb Klukova Babička, LD 5. 9. 1954 → Nač vzpomenu (1957); J. V. Bečka: Sloh Babičky B. N., Čes. jazyk 1954, s. 8; A. Horáková-Gašparíková: Priateľstvo manželov N. s Jankom Kráľom, SLit 1954, s. 82; B. Havránek: K stylu Národních báchorek a pověstí B. N., NŘ 1954, s. 86 → Studie o spisovném jazyce (1963); M. Pišút in Literárne štúdie a portréty (Bratislava 1955); J. Popelová: Pedagogický význam B. N., sb. Tyl – N. – Klácel. Výchovný význam jejích díla (1955); M. Ivanov: Několik posledních slov k Babičce (vznik díla), Květy 1955, č. 28 → (s dalšími texty pod tit. Kdy vznikla Babička) Historie skoro detektivní (1961); J. Horák: Slovanská kritika o osobnosti a díle B. N. (E. G. Petrovskaja, A. N. Pypin), ČL 1955, s. 149; K. Dvořák, F. Vodička: Věleňování folkloru do obrozenské literatury (též české pohádky B. N.), ČLit 1955, s. 293 a pokr., část F. V. → (s tit. Věleňování folklorní pohádky do obrozenské literatury) Cesty a cíle obrozenské literatury (1958); J. Trochta: Nové příspěvky k pobytu B. N. na Slovensku r. 1855. Poličajné správy, Historické štúdie (Bratislava) 1, 1955, s. 284; J. Dvořák: B. N. a česko-slovenská vzájemnost, sb. O vzájemných vztazích Čechov a Slovákův (Bratislava 1956); F. Vodička: Vznik typu v Babičce B. N., ČLit 1956, s. 97 → (rozšř. s tit. Místo Babičky ve vývoji české literatury) Cesty a cíle obrozenské literatury (1958); Z. Urban: B. N. a Bulharsko, in Z dějin česko-bulharských kulturních styků (1957); H. Rokyta: Emilie von Binzer, prototyp komtesy Hortensie v Babičce B. N., ČSPS 1957, s. 35; M. Novotný: N. a terezínská Malá pevnost (archivní dokumenty o pronásledování B. N.), LD 28. 7. 1957; K. Horálek: Několik poznámek o jazyce a stylu B. N., sb. Studie ze slovanské jazykovědy (1958) → Studie o populární literatuře českého obrození (1990); J. Krtička: Nové doklady k životopisu B. N., sb. Hradecký kraj (1958); Z. Urban: K otázce překladů B. N. a K. J. Erbeny ze srbocharvatštiny a bulharštiny, Sborník slavistických prací věnovaných 4. sjezdu slavistů v Moskvě (1958); L. Doležel: Základní typ epické věty u B. N. a M. Pujmanové, NŘ 1958, s. 22; K. Gam: Bouřka v líčení B. N. (konfrontace s poznatky meteorologie), Věda a život 1958, s. 404; K. Horálek: Pohádka B. N. Tři zlaté péra, AUC Praha, Philologica, č. 1, 1959; H. Rokyta: Das „Rosenhaus-Motiv“ bei B. N. (v Pohorské vesnici, srovnání s A. Stifterem), sb. Adalbert-Stifter-Institut (Vídeň) 8, 1959, s. 110; L. Doležel: Výstavba textu v základním („klasickém“) typu epické struktury (v prózách B. N.), in O stylu moderní české prózy (1960); M. Trapl: Vztahy B. N. k přírodním vědám, Přírodní vědy ve škole 1960, s. 294 + Vztahy B. N. k historii, AUP Olomouc, Historica 1, 1960; F. Vodička: B. N., sb. Dějiny české literatury 2, Literatura národního obrození (1960); J. Dutkowski: Polskie przekłady Babuni B. N., Slavia 1961, s. 462; L. Jonke: Prva dva hrvatska prijevoda Babice B. N., Slavia 1961, s. 477; J. Spilka, J. Jech: Neznámé pohádkoslovné poznámky B. N., ČL 1962, s. 115; A. Haman: B. N. a evropská literární tradice, Kultura 1962, č. 3; F. Vodička: Umění B. N., LitN 1962, č. 3 → sb. B. N. 1862–1962. Stálá expozice v Čes. Skalici (b. d., 1962); DŠ (F. Daneš): Jazykový koutek (jazyk korespondence B. N.), LitN 1962, č. 3; F. Hrubín: B. N., Svět v obrazech 1962, č. 4 → Drahokam domova (1976); J. Máchová: Prvky revolučního demokratismu ve světovém názoru B. N., Filoz. časopis 1962, s. 420; J. Vacková: Hudba v díle B. N. (zmínky o hudbě v díle a korespondenci), Estetická výchova 1962, s. 147; L. Brod: B. N. a židovští spisovatelé Markus Teller a Leopold Weisel, Židovská ročenka 5723, 1962/63, s. 82; T. S. Karskaja: B. N., sb. Očerki istorii češskoj literatury XIX–XX vekov (Moskva 1963); Z. Urban: Vztah B. N. k Rusku a ruské literatuře, Bulletin Ústavu ruského jazyka a literatury 1963, s. 61; F. Kubka: Babička (vzpomínka na četbu z dětství), in Setkání s knihami (1963); J. Dolanský: Vuk Karadžić a česká literatura jeho doby (též styky s B. N.), AUC Praha, Philologica 2, Slaviica Pragensia 6, 1964, s. 43; Z. Urban: K problematice vztahu B. N. k dílu V. Karadžiče, tamtéž, s. 83; in sb. Jiřínkové slavnosti 1837–1847 (1964, ed. V. Květenský); B. Havránek: Jazyk B. N., SaS 1964, s. 1; J. V. Scheybal: Po stopách B. N., in Východní Čechy v kresbách Adolfa Kašpara (1964); M. Novotný, J. Smrčka: Josef Němec, rodák novobydžovský, muž B. N. (1965); M. Otruba: První moderní próza česká (Obrazy z okolí domažlického), sb. Realismus a modernost (1965); H. Rokyta: Die Gestalt der Schlossherrin in B. N. Babička, ihr Prototyp und deren Erzieherin, Zeitschrift für Slavistik (Berlin) 1965, s. 244; J. Šach: Z deníku Hanuše Jurenky, Sborník NM, ř. C, lit. historie 10, 1965, s. 81; I. Pfaff: Antonín Pittner – neznámý lidový buditel (též styky s B. N.), ČL 1966, s. 1; M. Heřman: Školská cenzura dvou pohádek B. N., sb. Literární archiv 1, 1966, s. 253; J. Cvrček, J. Šůla: Novotní v Dobrušce (k rodopisu babičky B. N.), tamtéž, s. 260; J. Šach: Muž ve stínu slavné ženy, LD 4. 9. 1966; M. Novotný: Muž a stín slavné ženy (obrana J. Němce), LD 18. 9. 1966; Z. Urban: K otázce vztahu B. N. k jižním Slovanům, AUC Praha, Philologica 1–3, Slaviica Pragensia 9, 1967; V. Karfíková: Proměny kouzelných tovaryšů (lit. zpracování lidových pohádek), ČLit 1968, s. 393; C. Bryner: B. N. and Jane Austen (v tezích), sb. 8. mezinárodní sjezd slavistů v Praze 1968 (1968, s. 295, rozmnož.); M. Otruba: Obraz otevřený (V. Tille o B. N.), in V. Tille: B. N. (1969); M. Heřman: N. S. Leskov a B. N. (studie T. S. Karské), ČLit 1969, s. 306; Jos. Skutil, Jan Skutil: B. N. a Českořebovsko, Listy Orlického muzea 1969, s. 123; F. Vodička: Český literární mýtus o Slovensku (též dílo B. N.), Orientace 1969, č. 1; Jos. Skutil: B. N. na Moravě, in Literární archivní příspěvky (1969); J. B. Čapek: „Babička“

- a Viktorka, sb. *Miscellanea, Krkonoše – Podkrkonoší, Supplementum*, sv. 5, 1969, s. 287; F. Hrubín: *Mám před sebou knížku...* (o pohádkách B. N.), *Svět práce* 1970, č. 5 → *Drahokam domova* (1976); Z. Urban: B. N. a lidová slovesnost slovanských národů, *Národopisné aktuality* 1970, s. 169; F. Halas: O prvních dojmech z díla B. N. (z rkp.), in *Imagena* (1971); J. Seifert in B. N.: *Dopisy lásky* (1971); V. Fanderlik: B. N. – legendární a skutečná, *Proměny* (New York) 1971, č. 1 a 2; J. Hrabáková: *Žena a svět v literatuře národního obrození*, sb. *Stati k národnímu obrození* (1972); L. Doležel: *Narrative Modes in Czech Literature* (Toronto 1973, česky 1993 s tit. *Narativní způsoby v české literatuře*); H. Mirvaldová (tj. Šmahelová): *Pohádka a literatura v názorech umělecko-kritické publicistiky meziválečného období* (též o pohádkách B. N.), *ZM* 1973, s. 600; V. Formánková: *O češtině ve slovanských pohádkách B. N.*, *NŘ* 1974, s. 78; V. Kalina: *Nástin vývoje české črty 19. století, Sešity novináře* 1974, s. 103; K. Hanzlíková: *Postavení a význam motivů Viktorčiných ve struktuře Babičky B. N.*, *SPF Ústí n. Lab., ř. bohemistická*, 1974, s. 71; J. Magnuszewski: *Znowu o Viktorce* (literární vlivy), *Slavia* 1974, s. 306; M. Otruba in B. N.: *Výbor z díla 1, 2, 3* (1974); A. Stich: *Sabina – Němcová – Havlíček. Textologický a stylistický příspěvek k sporům o Sabinových zásazích do cizího díla* (též čl. *Selská politika a tzv. dopisy neznámému adresátovi*), sb. *Stylistické studie 3* (1976); J. Jech: *Neznámý rukopis naší největší pohádkářky* (Učeň nad mistra), *LD* 31. 12. 1977; P. Edmond: *À propos des traductions françaises de Babička*, *Philologica Pragensia* 1977, s. 111, česky s tit. *Nad francouzskými překlady Babičky*, *Lit. měsíčník* 1978, s. 124; K. Dvořák: *Ke genezi pohádky B. N. Jak Jaromil ke štěstí přišel*, *AUC Praha, Philologica et historica* 3, 1978, *Studia ethnographica* 4, s. 47 → *Mezi folklorem a literaturou* (1994); J. Šonka: *Karel Němec, syn spisovatelky B. N., zahradník a pedagog v Táboře, Jihočeský sb. historický* 1978, s. 223; K. Krejčí: *Fyziologická črta v české literatuře*, sb. *Slovanské studie, Spisy UJEP Brno*, č. 218 (1979), 1980, s. 59; L. Tomek: *Malé čtení o Babičce*, in *Za slova tiše nahlédni* (1980); M. Petříček ml.: *Slovesné dílo a svátek, Svědectví* 16, 1980/81, č. 62, s. 337; M. Otruba in B. N.: *Pohorská vesnice, V zámku a v podzámčí* (1981); J. Táborská: *B. N., Babička, Čes. jazyk a literatura* 32, 1981/82, s. 152 → (upr.) sb. *Rozumět literatuře 1* (1986); K. Horálek: *K textologii a typologii pohádek B. N.*, *Slavia* 1982, s. 270; J. Hrabák: *K charakteristice slohu B. N.*, in *Jedenáct století* (1982) ← sb. *Z doby B. N. 2, roč. Chudým dětem* (1945); J. Janáčková: *Postava Viktorky v Babičce*, sb. *Přednášky z 23. běhu Letní školy slovanských studií v r. 1979* (1982, s. 111); K. Kardyni-Pelikánová: *Překládala B. N. hru Edmunda Chojeckého La Florentine?*, sb. *Pocta Josefu Dobrovskému, Václavkova Olomouc* 1978, *AUP Olomouc* 1982, s. 165; K. Cvejn: *Družina naší paní B. N.*, *Literárněvědný sborník PNP* 1983, s. 154; M. Otruba in B. N.: *Divá Bára a jiné prózy* (1983); Dopis F. L. Vorlíčka B. N. z 24. srpna 1855, *Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočes. muzeu v Čes. Budějovicích* 1984, s. 230; N. Dolanská in *Žánry umělecké publicistiky* (1984); H. Entner: *Kdo inspiroval B. N. při psaní Babičky*, *LD* 28. 4. 1984; K. Horálek: *B. N. jako překladatelka slovanských pohádek*, *Slavia* 1984, s. 29; J. Jílek: *Povídka, novela, nebo román? (žánr Babičky)*, *Čtenář* 1984, s. 135; E. Maur in *Chodové. Historie a historická tradice*, *AUC Praha, Philosophica et historica, Monographia* č. 90 (1981), 1984 + *K předhistorii Obrazů z okolí domažlického*, sb. *Minulostí Západočeského kraje* 20, 1984, s. 63; J. Peiker: *Odkaz synů B. N. Vyznavači zahradnického umění*, *Svob. slovo* 21. 1. 1984; K. Horálek: *K slovanským pohádkám B. N.*, *ČLit* 1985, s. 342 + *Dávni a dalecí přibuzní českých pohádek*, *ZM* 1985, s. 345; J. Janáčková: *Svatba v národopisném obraze a v Babičce*, in *Stoletou alejí* (1985); B. S. (Svadbová): *„Kdo víc dostal, ať položí víc“* (s dopisy V. Tilleho z 1920 a K. V. Raise z 1922 o Babičce), *Kulturní rozvoj* 1985, č. 3; J. Gruber: *Babička B. N. mezi Jihoslovany*, *Čtenář* 1986, s. 340; V. Ržounek: *Zakladatelský čin B. N.*, in *Postavy a dílo 1*, *AUC Praha, Philologica, Monographia* č. 93 (1986), 1987; Jan Skutil: *Genealogie a vnitřní kompozice Babičky B. N.*, *Zpravodaj genealogů a heraldiků Domu kultury ROH VŽKG, Ostrava* 1986, č. 25; (škđ): *Němcovi a Novobydžovsko, Pochodeň* (Hradec Král.) 13. 9. 1986; R. Havel in B. N.: *Babička* (1987); H. Hrzalová: *Básnický svět B. N.*, *Lit. měsíčník* 1987, č. 1; M. Kapinus: *Méně známá epizoda ze života B. N. (léta 1853–55)*, *Rovnost* 6. 3. 1987; Jan Skutil: *Byla Mošnerova Pěstounka předlohou Babičky B. N.?*, *VVM* 1987, s. 87; H. Sobková: *Slavný portrét slavné ženy*, *RP* 18. 7. 1987, příl. *Haló sobota*; O. Špecinger: *B. N. a Mělnicko*, *Svoboda* 22. 1. 1987; V. Viktora: *Domažlické podněty, Pravda* (Plzeň) 17. 1. 1987; Z. Urban: *Zapomenuté národopisné obrázky*, *Bulharsko* 1988, s. 12; H. Šmahelová in *Návraty a proměny. Literární adaptace lidových pohádek* (1989); D. Hodrová: *Idylický a ideální prostor v české próze 19. století, Opus musicum* 1989, č. 2; K. Horálek: *K pohádkám B. N.*, *ZM* 1989, s. 166; J. Hubáček: *Postavení a volba adjektivního přívlastku v Národních báchorkách a pověstech B. N.*, *SPF Hradec Král., Jazyk – Literatura – Metodika*, sv. 52, 1989, s. 25; K. Lepilová, N. Žukauskene: *B. N. (přehled překladů do ruštiny a prací o ní)*, *Rossica Olomucensia* 27 (1988), 1989, s. 106; (škđ): *Manžel slavné ženy, Pochodeň* (Hradec Král.) 3. 6. 1989; J. Vojvodík: *Babička. Erotické motivy v díle B. N.*, *Nár. politika* (Mnichov) 1989, č. 9; V. Cílek: *B. N. o slovenské národní povaze* (s otiskem črty *Povaha lidu z ČČM 1858*), *Hanfa Press* 1990, č. 8; K. Horálek in *Studie o populární literatuře českého obrození* (1990); Z. Šamberger: *N. pod dohledem, Tvorba* 1990, č. 7; V. Vostřebalová: *MUDR. Hanuš Jurenka, Břežnický zpravodaj* 1990, leden; V. Cílek: *Co věděla B. N. o speleologii?*, *Vesmír* 1991, s. 72; J. Kafka: *Realita a fikce v prvních povídkách B. N.*, *AUP Olo-*

mouc, *Facultas paedagogica, Philologica* sv. 12/2, 1991, s. 117; J. Tráška: *Literatura tří stylů. B. Střední styl a okrajová literatura 1. Babička B. N.*, ZM 1991, s. 229; J. Jedlička: *České typy. O skromné idyle aneb Babička, Přítomnost* 1992, č. 1 → *České typy aneb Poptávka po našem hrdinovi* (1992); V. Macura: *Šťastné to údolí (Ratibořice)*, Tvar 1992, č. 49; S. Motl: *Hledání Viktorky*, in *Stopami slavných i zapomenutých* (1992); -MH-: *B. N. v Liberci*, Region 1992, č. 7; J. Peřina: *Cestování B. N., Severočes. deník (Ústí n. Lab.)* 14. a 15. 11. 1992; S. Rothová: *B. N. jako mýtus a symbol*, *Kritický sborník* 12, 1992, č. 1; Jan Skutil: *Smyslený pobyt B. N. na Malé Hané a současný stav bádání o spisovatelčině původu*, VVM 1992, s. 246; H. Sobková: *Praha se loučí s B. N. (o pohřbu)*, LitN 1992, č. 2; R. Svačina: *Trvalé stopy B. N. na Chodsku, Česko-bavorské výhledy* 1992, č. 6; A. M. Tilschová: *B. N. a Josef Mánes (z rkp.)*, ČMM 1992, s. 350 (in M. Kopecký: *A. M. Tilschová a Brno*); A. Zachová: *Konference o B. N. (Prameny díla – dílo pramenem v Hradci Králové. 1992; komentovaný přehled příspěvků)*, ČLit 1992, s. 652; I. Diviš in *Slovem do prostoru (Bratislava 1993)*; Z. Hrbata: *Čas a prostor pohádkové idyly v Babičce*, *Svět literatury* 1993, č. 6 + *Topografie a mýtemy Babiččina údolí*, Tvar 1993, č. 2; V. Linhartová: *Slovensko v životě a slovenika v díle B. N.*, Klub 1993, č. 3; H. Šmahelová: *Viktorčina zastřená tvář. K problému pohádkovosti v díle B. N.*, ČLit 1993, s. 138; T. Čechtický: *Babička vulgaris*, LidN 25. 6. 1994, příl., se zkráceným přetiskem blasfemické parodie *Babičky*, kolující v ústním podání (← sb. *Zur Poetik und Rezeption von B. N. Babička*, Berlín 1991) a rozhovorem s J. Janáčkovou (k tomu polemika: *O. Uličný, Čeština doma a ve světě* 1995, s. 12 a *J. Janáčková*, tamtéž, s. 15); V. Černý in *V zúženém prostoru* (1994, zde články o B. N. z LD 1957–62); J. Vojvodík: *Babička, národní epos české literatury a intimní „mýtus“ B. N. Psychopoetická dimenze Babičky*, *Iniciály* 1994, s. 39; R. Adam: *Klasický typ epické struktury? Postavy a vyprávěč v Babičce B. N.*, ČLit 1995, s. 422; J. Bartůňková, A. Zachová: *Život v pravdě – pravda v životě*, tamtéž s. 626; M. Exner: *Biedermeier a syndrom rozkladu (mj. srovnání próz B. N. a M. von Ebner-Eschenbach)*, *Estetika* 1995, s. 15; J. Janáčková: *Dopis v uměleckém osudu B. N.*, *Čes. jazyk a literatura* 45, 1994/95, s. 193 + *Kruté léto B. N. (1867)*, Čtenář 1995, s. 290 + *Mjénen se a mlčení v Babičce. Harmonizační gesto*, ČLit 1995, s. 364 + in *B. N.: Lamentace* (1995); -jpk-: *Paní B. N. a Polná*, Čtenář 1995, s. 74; P. Rezek in *B. N.: Babička* (1995); S. Rothová: *Touha po jiném životě*, *Aspekt* 1995, č. 1, s. 34 ← sb. *Prager Frauen (Mannheim 1995)*, přel. J. Zoubková; J. Vladislav: *Pařížský zápisník 2 (o Babičce)*, *Fragment* 1995, s. 323; H. Sobková in *Kateřina Zaháňská* (1995); K. Hausenblas: *Jízda vehiklem v příbězích B. N. a Jana Nerudy*, in *Od tvaru k smyslu textu* (1996) ← sb. *Prameny díla – dílo pramenem* (1995); ● ref. výbor *Lamentace: D. Janderová*, *Čes. týdeník* 1995, č. 192; V. Karfík, *Týden* 1996, s. 60; J. Slomek, *LitN*

1996, č. 6; H. Šmahelová, *LitN* 1996, č. 9 (k tomu polemicky *J. Janáčková: Moje Lamentace a „bezbranná“ N.*, *LitN* 1996, č. 14 a nekráceně *Tvar* 1996, č. 12) ● *J. Janáčková, A. Macurová: Poslední slovesný výkon B. N.*, ČLit 1996, s. 3; V. Macura: *Trnová koruna*, Tvar 1996, č. 18; A. Macurová: *Kávu nepí, nekuř mnoho... a o peníze mu nepiš. Život a komunikace podle B. N.*, sb. *Jazyk a jeho užívání... k životnímu jubileu prof. Oldřicha Uličeného* (1996); V. Maidl: *Literární svět B. N. a Adalberta Stiftera*, *Estetika* 1996, s. 41; H. Rothe: *B. N. Babička – Überwindung der Romantik im Biedermeier*, *Estetika* 1996, s. 29; H. Šmahelová in *B. N.: Pohorská vesnice* (1996); H. Veličková: *Co prozradí písmo B. N.*, Čtenář 1996, s. 424; I. Vaňková: *Mlčení a němota v pohádkách, Čeština doma a ve světě* 1996, s. 32; H. Vintr: *Biedermeiersche Züge in B. N. V zámku a v podzámčí und in Chudí lidé*, *Estetika* 1996, s. 51; R. Adam: *Vyprávění o vyprávění: „Hlasy“ v komunikační struktuře fragmentu B. N. Urozený a neurozený*, ČLit 1997, s. 44; G. Hofmann: *„Zločin“ a trest Josefa Němce. Západočeský historický sborník 2*, 1997, s. 193; M. Martínek: *Hledání rodičů B. N. (shrnutí dosavadních poznatků)*, *Právo* 24. 1. 1997; J. Uhlíř: *B. N. inspirací umění (1882–1997) + Posmrtný kult B. N.*, obojí *Jaroměřské noviny* 1997, č. 1–2 (shrnující výčty).

mo

František Němec

* 12. 5. 1902 *Praha*

† 29. 8. 1963 *Praha*

Básník vyjadřující s hravým vtípem mladické opojení životem, autor soudniček, próz a divadelních her, který s humorem odhaloval malicherné nectnosti postav z městského lidového prostředí.

Otec byl krejčovským dělníkem. Na Žižkově vychodil N. základní školu a navštěvoval klasické gymnázium (zde se spřátelil s J. Seifertem a I. Sukem a společně s nimi se začal zajímat o poezii, zvl. F. Gellnera a S. K. Neumanna), z něhož však byl na konci kvarty (po nezdařeném demonstrativním pokusu o sebevraždu) z disciplinárních důvodů nucen odejít. Poté se (společně s J. Seifertem) přihlásil k privátnímu studiu na gymnáziu na Vinohradech, záhy však školu opustil. Na přímluvu A. Zápotockého byl 1920 v Kladně 5 měsíců redaktorem soc. demokratického časopisu *Svoboda*; z nešťastné lásky se těžce postřelil a po vyléčení pracoval v Praze jako soudní zpravodaj: 1920–22 v *Tribuně*, půl roku v *Lid. novinách* a 1923–45 v listech vydavatelství *Melantrich*